

RIMSKO PRAVO

zapiski s predavanj 2010/2011

prof. dr. Marko Kambič

Zapiski so pisani po nareku predavanj prof. M. Kambiča vključno s praktičnimi primer in pogostimi izpitnimi vprašanji ter distinkcijami med posameznimi pojmi; vključena so dodatna opozorila glede podobnosti in posebnosti med podobnimi, vendar različnimi pojmi.

I. ZGODOVINSKI UVOD

5. 10. 2010

CASUS = primer

POJEM RIMSKEGA PRAVA ima dvojni pomen:

1. Je pravo rimske družbe/države, ki se je razvijalo 1000 let in je dinamično (se razvija).
2. Je produkt srednjeveške in novoveške pravne znanosti in je statično (se ne razvija, je zaprto) – ta sistem je podlaga evropskega prava.

ZNAČILNOSTI RIMSKEGA PRAVA

- Kazuističnost (nastaja na podlagi konkretnih življenjskih primerov),
- personalno načelo (danes velja teritorialno načelo),
- odsotnost statičnosti (rimsko pravo se razvija, spreminja).

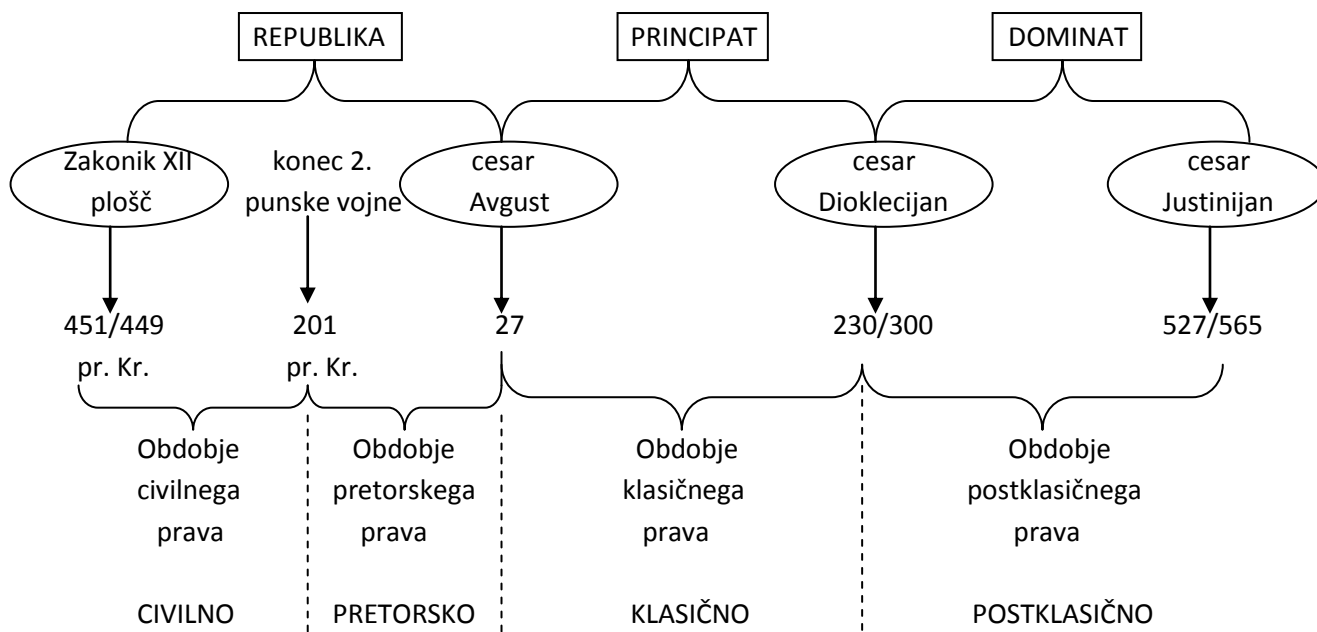
12. 10. 2010

UBI SOCIETAS, IBI IUS = Kjer je družba, tam je pravo.

Pravo je družbeni proces, ki izvira in nastaja v družbi in se potem v družbo tudi dejansko vrača. Gre za vzajemno učinkovanje med pravom in družbo. Če želimo razumeti pravo, moramo razumeti družbo.

Postavljeno pravo je eden izmed največjih dosežkov vseh časov, zato pa se lahko zahvali rimskemu pravu (da je bila rimska družba uspešna in da se je razvila v za tisti čas svetovni imperij). Razvoj rimske družbe je trajal približno 1000 let. Rimsko pravo je historična kategorija in je del rimske zgodovine. Izoblikovalo se je na podlagi preučevanja Justinijanove kodifikacije.

OBDOBJA RIMSKEGA PRAVA (tisočletni razvoj)

Zakonik XII plošč = LEX DUODECIM TABULARUM je prvi z gotovostjo izpričani vir; je zelo pomemben, saj je zaznamoval rimski pravni razvoj tudi v naslednjih (poznejših) obdobjih. Je prva in edina v Rimu nastala kodifikacija, ki je pomembno zaznamovala rimski pravni razvoj.

Rimski imperij je po drugi punski vojni (leta 201 pr. Kr.) zrasel v svetovno velik imperij. Leta 27, ko pride na oblast cesar Avgust in iz republike nastane principat, se začne razvijati trgovina in tudi obrt, imperij osvaja tudi zunaj svojih meja, rimsko pravo prihaja k vrhuncu (imperij ima svoj vrh s cesarjem Avgustom – to traja do leta 300), to je v klasičnem obdobju.

O letnicah 230/300 obstajata dve teoriji:

1. Konec klasičnega prava naj bi bilo leta 230, ko umrejo zadnji veliki rimski juristi (=klasični pravniki).
2. Cesarski akti/konstitucije, ki jih sprejema cesar Dioklecijan, še vedno vsebujejo kvaliteto klasičnega prava, zato ni vprašanje nosilcev, ampak kvalitete vsebine (leto 300).

V postklasičnem obdobju (obdobje zatona Rima) se poslabšajo družbene razmere in pade kvaliteta prava. Cesar Justinijan, ki je v tem času vladal, je bil največji pravni kodifikator. Dal je zbrati celotno pravo in ga je uzakonil – nastanek Justinijanove kodifikacije. Z njo se je rimsko pravo ohranilo naslednjim rodovom in po njej je rimsko pravo ohranjeno še danes; je vir zajemanja rimskega prava v poznejših obdobjih.

OD KOD IMENA ZA POSAMEZNA OBDOBJA RIMSKEGA PRAVA?

Značilnosti pravnega razvoja – tisti faktor, ki je najpomembnejši in je najbolj odločilno zaznamoval pravni razvoj.

Civilno pravo = IUS CIVILE je pravo, ki velja samo za rimske državljane (=CIVES ROMANI); je torej pravo, ki velja le za določeno skupnost – takrat je v večini obstajalo kot običajno pravo.

Običajno pravo – pravna pravila, ki se pojavijo v določeni skupnosti, večinoma niso uzakonjena, če pa so, se je na zakonodajalca pozabilo. Pomembna je tradicija (postavljanje božičnega drevesa) – dolgotrajna uporaba ustvarja občutek obveznosti. Praviloma običajno pravo ni zapisano, če pa je, pa še ne pomeni, da postane postavljeno pravo – dokler ni uzakonjeno, je še vedno običajno pravo.

Poznamo tudi občje pravo = IUS COMMUNE – to ni običajno pravo!!

Civilno pravo predstavljajo tudi zakoni rimske skupščine. V prvem obdobju je rimska ureditev demokratična – zakone sprejema ljudstvo. Pozneje, ko so gospodarski in trgovski odnosi vedno boljši in večji, staro civilno pravo ne zadošča več, in tukaj nastopi pretor (= sodni magistrat/rimski državni uradnik), ki uvaja novo plast prava – pride do pretorskega prava (sicer deluje že pred in po tem, vendar je tu najbolj izrazito).

*Rimski klasični pravniki/juristi = rimsko pravo doseže vrh.

*Obdobje postklasičnega prava = propad rimskega imperija.

V obdobju republike sta prisotna civilno in pretorsko pravo. To obdobje se začne že pred nastankom Zakonika XII plošč – ko Rimljani izženejo zadnjega etruščanskega kralja (okoli leta 508, 509).

Cesar Avgust v obdobju klasičnega prava uvede principat, ki je nova oblika vladavine – uvaja kult vladarja. Uradno je cesar prvi med enakimi, dejansko pa gre oblast počasi v roke enega človeka. To se vidi tudi pravno, se pravno prizna – od cesarja Dioklecijana naprej, ko je uveden dominat.

Od leta 300 do nastopa Dioklecijana nastane dominat, ki je odkrita absolutna monarhija. Tukaj je oblast v rokah enega človeka. Cesar (absolutni monarh) ima tukaj zakonodajno moč, v demokraciji pa ne.

RAZVOJ RIMSKE DRUŽBE IN PRAVA

Začetek rimskega prava je v mestu Rim, ki je bilo naseljeno že v času antike. Apeninski polotok je bil naseljen že zelo zgodaj, saj je ta teritorij primeren za razvoj kulture (gričevje za živinorejo, gore z rudninami, nižine za poljedelstvo in morje kot vir hrane in pomembno za promet). Tukaj sta bili dve pomembni transportni poti – reka Tibera in pot soli = VIA SALARIA.

V 8. Stoletju se je več naselbin združilo v eno naselje. Prisiljeni v obrambo pred vdori tujih ljudstev, se Rimljani razvijejo v borbeno ljudstvo. Nanje so pomembno vplivali etruščanski prebivalci s svojo kulturo – Rimljani so veliko prevzeli od njih, zato danes težko ločimo zgodovinske vire obeh ljudstev.

Rimsko cesarstvo/imperij narašča in število prebivalcev se večja, zato iščejo nov prostor za bivanje – ustanovijo kolonije. Ker je število prebivalstva hitro in močno naraščalo, so imeli dokaj težko življenje, ob tem pa je bila še produkcija hrane nižja. Veliko je bilo tudi spopadov, ob tem pa so si nabirali tudi zaveznike. Na jugu so bile grške kolonije in tako so Rimljani stopili v prvi stik z grško kulturo, ki je rimsko kulturo pomembno zaznamovala.

Rim se okrepi in dobi primat na Apeninskem polotoku, trčijo ob interes druge tedanje velesile v tem delu sveta, v Kartagino. Kartagina je bila cvetoče trgovsko mesto na severu Afrike in je imela oblast nad veliko ozemlja (Afrika, Španija, Sredozemlje). Rimljani in Kartažani pridejo v konflikt in s tem pride do treh vojn – punske vojne (kartažanski vodja = vojskovodja je bil Hanibal, ki naj bi s sloni prišel do Rima). Iz vseh teh večletnih vojn in mnogih spopadov med njimi so odločilne bitke dobili Rimljani – rimska prevlada.

Zadnja punska vojna je posebnost, saj Rimljani po obleganju Kartagino popolnoma uničijo – ne obstaja več. S koncem druge punske vojne pa se je začelo novo rimsko obdobje, njihovo ozemlje se je večalo in svoje nove pridobitve so organizirali v province (prva provinca je bila Sicilija, ki je bila pomembna zaradi žita – takrat strateška surovina za hrano vojski). Po drugi strani pa je bila Sicilija strateška pridobitev tudi zaradi ozemlja, lege. Z vsemi temi osvojitvami pa se začne Rimsko cesarstvo družbeno spreminjati.

RIMSKA DRUŽBA

Steber rimske družbe sta bila mali in srednji kmet. Vsak je pridelal zase, kar je potreboval – če ne pridelaj, ne ješ. To so bili dnevi, obdobja težkega življenja.

10 % prebivalstva je bilo bogatega (zelo majhen del), ki so imeli moč in bogastvo (sem sodijo tradicionalne družine). Zaradi ekonomske moči so nadzirali celotno družbo – imenovali so se PATRICIJI. Na drugi strani (podrejeni, revnejši) pa so bili PLEBEJCI, ki so bili večinsko prebivalstvo brez premoženja (podrejeni zaradi revščine). Prepada med enimi in drugimi je bil zelo globok (npr. prepovedano sklepanje zakonskih zvez med patriciji in plebejci, plebejci niso smeli posegati po javnih funkcijah). Patriciji so pravo interpretirali tako, kot je ugajalo njim.

Večina prava v tem času je bilo običajnega, ki torej praviloma ni bilo zapisano – tukaj pa so možne zlorabe (interpretator ga lahko obrača sebi v prid). Plebejci so se s tega vidika čutili zelo prikrajšane.

Rim je od leta 508 pr. Kr. republika, kar pomeni, da o pomembnih stvareh oz. zadevah odloča ljudstvo, ki se je zbiralo v ljudskih skupščinah, kjer so sprejemali zakone (to je postavljeno pravo). Ljudstvo je bilo zakonodajalec in volilo je državne uradnike. Vendar je ta demokracija, ki je bila sicer vzor očetom moderne demokracije, delovala precej drugače od sodobne.

Ženske niso imele volilne pravice (niti aktivne, niti pasivne) – niso volile, niso glasovale in niso mogle biti izvoljene. Pravno formalno ženske niso bile državne uradnice. V socialnem življenju pa so bile ženske izredno pomembne, saj so skrbele za otroke in njihovo vzgojo, za gospodinjstvo, v javno sfero pa niso bile prepuščene. Neformalno pa so kljub temu mnoge ženske vplivale na politiko (preko svojih mož).

Poseben sistem je omogočil prevlado bogatim, saj je imel njihov glas večjo težo. Plebejci so svoj glas sicer imeli in so lahko odločali, vendar so bili v manjšini.

Večinsko prebivalstvo, ki je bilo brezpravno, se je začelo upirati (pride do "boja") vsaj za izenačitev in za odpravo podrejenega položaja. Pomembno je, da plebejci niso šli v revolucijo, ampak so izbrali nenasilno in učinkovito sredstvo, to je izselitev = SECESIO. Ko je Rimu grozila nevarnosti (vojna), so plebejci preprosto odšli, se poskrili in Rim je ostal brez vojakov. In ker je Rim brez vojske nezaščiten, so bili nezaščiteni patriciji in njihova lastnina. Po vsaki novi izselitvi so plebejci dobili več pravic in tako so se počasi izenačili s patriciji. Na koncu so se družbeni odnosi tako spremenili, da je taka delitev postala nerealna, zato je prišlo do delitve na nove družbene skupine. Z izseljevanjem so plebejci dosegli tudi, da so se temeljne pravne določbe zapisale in se uzakonile; s tem se je zmanjšala moč patricijev. Rezultat tega je Zakonik XII plošč, ki je nastajal 2 leti (451-449 pr. Kr.).

ZAKONIK XII PLOŠČ je prvi zanesljivo izpričani rimski pravni vir, z njim se rimsko pravo začne. Ni ohranjen v originalu, plošče so bile verjetno uničene. Je zelo pomemben pravni vir, lahko ga prekonstruiramo v poznejših pravnih aktih. Naslednja rimska kodifikacija (Jutsinijanova kodifikacija) sledi tisoč let kasneje v Bizancu.

**kodifikacija = obsežnejša uzakonitev, ki zajema več pravnih panog.*

Zakonik je vezan na kazuistiko, ni abstrakten, čeprav v primerjavi z drugimi starimi viri je vendarle na višji stopnji abstraktnosti od ostalih (npr. od klinopisnih zakonikov). Jezik je klen, jednat, kratek in razumljiv. Zakonik XII plošč pa je postavljeno oz. uzakonjeno pravo.

Rimljani so bili izjemni tradicionalisti. V obdobju civilnega prava je bil Zakonik XII plošč temelj. Nastajal je 2 leti (zato tudi dve letnici – 451 in 449 pr. Kr.).

Rimski zgodovinarji poročajo, da so Rimljani v Grčijo poslali svojo delegacijo (v Atene), ki naj bi tamkajšnjo ureditev "prinesla" domov. Iz tega izhaja domneva, da so Grki vplivali na rimsko pravo. O popolnem prevzetju pa smo lahko tukaj zelo skeptični. Na teh dvanajstih ploščah ni bilo zajeto vse takratno veljavno pravo, ampak so uzakonili le najpomembnejše in najbolj sporne pravne norme (npr. družinsko, obligacijsko, dedno, kazensko pravo, upravne določbe). Tukaj so se mešali sakralni in posvetni elementi.

REPUBLIKA

V času republike je suvereno ljudstvo, ki sprejema zakone in voli državne uradnike. Na volitvah velja volilni cenzus – bogati sloj ima prevlado, ima večji, težji glas.

Rimska družba je bila največja antična sužnjelastniška država (v začetku so bili sužnji svobodni, kasneje postanejo najnižji sloj na zelo nizki stopnji). In tukaj število sužnjev preseže število svobodnih na Apeninskem polotoku.

V času republike so imeli demokracijo – zakoni so se spreminjali v ljudskih skupščinah. Pravo pozna tri vrste ljudskih skupščin = COMITIA = [komicija] :

1. KURIJATNE (sklepanje oporok, posvojitve – zapustitev premoženja),

2. CENTURIJATNE – vojaški (sprejemali so zakone, volili višje državne uradnike (magistrate), odločali o pritožbah rimske države zoper smrtne obsodbe),
3. TRIBUTNE – teritorialni (volili le nižje uradnike).

MAGISTRATI so državni uradniki, ki imajo imperij = IMPERIUM – soodločali so o smrti in življenju. Če je bil na smrt obsojen tujec, je bil usmrčen takoj, če pa rimski državljan, je imel možnost pritožbe.

PLEBEJSKI ZBORI = CONCILIA PLEBIS = [koncilja plebis] sprejemajo posebne zakonodajne sklepe = PLEBIS SCITUM – današnje ime za plebiscit.

Leta 287 pr. Kr. nastane plebiscit LEX HORTENSIA – takrat postanejo plebisciti obvezni za vse prebivalce.

LEGES = zakoni, sprejeti na ljudskih skupščinah kot izraz rimske demokracije.

LEX = zakon

Zakonodajni postopek:

- zakon predlaga državni uradnik/magistrat,
- debato o zakonu so opravili že prej,
- v ljudski skupščini ga sprejmejo/zavržejo (glas bogatejših je imel večjo težo).

Posebno vlogo v zakonodajnem postopku ima senat = SENEX. Čas po sprejetju zakona do začetka veljave se imenuje VAKACIJSKI ROK = VACATIO LEGIS.

Senat = SENEX = stari je zbor starejših, izkušenih rimskih državljanov. V začetku so bili to pripadniki tradicionalnih rimskih družin, najbogatejših družin. V svojem življenju so prehodili celotno uradniško pot. Senat je odigral pomembno vlogo v obdobju civilnega prava na vseh področjih, v dobi silovite ekspanzije. V obdobju republike je senat zgolj posvetovalni organ. Svetovalno vlogo opravlja s pomočjo SENATOVIH SKLEPOV, lat. ednina SENATUS CONSULTUM, množinsko SENATUS CONSULTA = S.C. Ti sklepi so obvezni pravni viri, nimajo obvezne moči, učinkujejo pa na podlagi avtoritete senata. Ko začne Rimu pešati demokracija, senatovim sklepom pričnejo priznavati veljavnost zakona.

Vloga senata v zakonodajnem postopku: ko je zakon izglasovan v ljudski skupščini, ga mora potrditi še senat, kar pa so kmalu odpravili. Tako je moral potem senat odgovarjati ali ugovarjati, preden je šel zakon v glasovanje. S tem senat ne prevladuje več.

Magistrate je volilo ljudstvo v ljudski skupščini. Funkcijsko dobo so omejili časovno (praviloma so jih volili za eno leto). Za vsako magistratsko funkcijo so postavili na začetku 2 magistrata (eden drugega nadzirata, ločena sta na nižjega in višjega magistrata). Pravica in dolžnost magistrata je bila izdajanje objav ljudstvu (pravica objavljanja ediktov = IUS EDICENDI) – urejanje razmer med prebivalci.

Delitev magistratov:

- Diktator (1) se le v času hude nevarnosti se postavi za 6 mesecev.
- Konzula (2) sta na čelu države, imata vrhovno izvršilno in sodno oblast, ne pa zakonodajne.
- Pretorja (2) sta najpomembnejša za pravni razvoj, skrbita za mirno reševanje sporov med prebivalstvom: tujski pretor = PEREGRINUS in mestni pretor = URBANUS.

Najprej so poznali le enega mestnega pretorja (rešuje spore med Rimljani), ko pa so stiki z drugimi državami naraščali, se uvede še tujski pretor (rešuje spore med tujci in spore med Rimljani in tujci).

Sčasoma, ko so širili svoje ozemlje, so začeli množiti funkcije magistratov – jih je vedno več. Uprave tej širitvi niso prilagajali in to je po mnenju mnogih zgodovinarjev eden od faktorjev za zaton Rima.

Med magistrati so tudi:

- cenzor (2),
- kvestor (2),
- ljudski tribun (1),
- kurulski edil (2) – dva patricijska magistrata, ki skrbita za red na trgu,
- plebejski edil (2) – dva plebejska magistrata.

PRETOR je izjemno pomemben; po njem se imenuje obdobje pretorskega prava, ki traja od leta 201 pr. Kr. do leta 27 po Kr., to je do cesarja Augusta.

Ko so osvajali ozemlja, so v Rim dotekali sužnji (množično) in dobrine (npr. žito – pridelano zunaj Apeninskega polotoka je cenejše), kar je počasi spreminjalo družbo na tem področju.

Steber rimske družbe – mali in srednji kmet – počasi propada (delo postaja nerentabilno). Nastaja nov sloj trgovcev, razvijati se začeta obrt in trgovina. S tem se korenito spremenijo družbeni odnosi, kar predstavlja določen izziv, saj je pravo odraz družbe.

Civilno pravo je odraz družbe v najzgodnejšem obdobju, zdaj (v pretorskem pravu), pa relativno hitro naraščajoči dejavniki pospešijo ekonomijo. Staro civilno pravo tako ni več dovolj za te nove izzive, ker izhaja iz prejšnje družbe (iz trdega prava). Zato je treba spremeniti tudi pravo – iščejo možnosti, kako pravno urejati ta nova razmerja in tukaj je pomemben pretor.

Pretorjeve dolžnosti: napove, katerih smernic se bo držal v pravu v času njegovega opravljanja te funkcije. To stori z ediktom (na beli tabli, ki je postavljena na forum). S tem ediktom se zgodi korenit poseg v pravni razvoj. In tukaj pride do PRETORSKEGA/HONORARNEGA PRAVA. V tem obdobju je torej to pravo v ospredju.

Pretorska funkcija je častna, zato se pretorskemu pravu reče tudi honorarno. Magistratske funkcije niso bile plačane (častno, brezplačno opravljanje).

Obdobje pretorskega prava spada v obdobje republike, to pomeni, da pretor ni zakonodajalec (to je še vedno ljudstvo). Pretorsko pravo ne razveljavlja civilnega prava, ampak ga samo dopolnjuje, omili trdote civilnega prava, zapolni praznine civilnega prava. Pretor na eleganten način omogoča, da civilno pravo preživi v novonastalih okoliščinah.

Rimljani štejejo rimsko pravo za del svoje identitete, je temeljni faktor, ki Rimljane loči od barbarov oz. tujcev. Zato ne želijo korenitejše posegati v pravo, ki je nastalo tradicionalno.

Ko se družba spremeni, pride do nujne za spremembo prava. Pretor uvede nove stvari (npr. nov sistem dedovanja).

Temeljni faktor pretorjevega delovanja je mirno reševanje sporov – prevladujoč postopek za to v obdobju pretorskega prava je PRAVDNI POSTOPEK:

- 1. Del: teče pred pretorjem (IN IURE),

- 2. Del: teče pred sodnikom (APUD IUDICEM).

Omejevanje zakona močnejšega je temeljno pravno pravilo. "Če si pozvan pred pravosodni magistrat, pojdi."

Pretor je bil zadolžen za pravno kvalifikacijo spora.

TOŽBENI ZAHTEVEK – rimsko pravo izhaja iz pojma tožbe (ACTIO). To so vnaprej določeni zahtevki, določeni praviloma v pretorskem ediktu. Je pravno sredstvo, ki ga je dal na voljo pretor, na podlagi katerega se je razrešil konkreten spor. Je navodilo sodniku, kako naj odloči o konkretnem sporu – številu teh tožb je bilo omejeno = NUMERUS CLAUSUS = zaprt sistem tožb.

REI VINDICATIO je tožba za lastninsko pravico.

Postopek pred pretorjem se konča z LITIS KONTESTACIJO, ki je pravdna pogodba, kjer se določi vlogo tožnika in toženca; je vrsta tožbene formule sodniku, ima pomen pravne posledice.

Potem je postopek pred sodnikom (on je v tem obdobju laik). Stranki iz iste liste sodnikov izbereta enega, ki bo razsojal o sporu. Sodnik je vezan na tožbeno formulo – mora ugotavljati dejanske zadeve.

26. 10. 2010

ACTIONES = a^{es} = tožbe

ACTIO = a^o = tožba

Pri vsaki tožbi sta toženec (pasivna legitimacija) in tožnik (aktivna legitimacija). Ko se to dogovori, ko se določi sodnik, se konča postopek pred pretorjem.

IN IURE

APUD IUDICEM – sodnik ugotavlja dejstva in mora rzsoditi na podlagi tožbene formule. V postopku pred sodnikom je temeljno vprašanje dokaznega bremena.

LITIS KONTESTACIJA

Vprašanje dokaznega bremena je dolžnost dokazovati dejstva, ki se uveljavljajo v tožbi/sodbi. "Dokazuje tisti, ki dejstva zatrjuje, ne tisti, ki jih zanika." – on nosi dokazno breme.

Tožbena formula – tisti, ki trdi, da je stvar njegova, torej tožnik, mora (lastninsko) pravico dokazati.

Vražje dokazovanje = PROBATIO DIABOLICA – lastninsko pravico je težko dokazati.

Za rimsko pravo je eno ključnih vprašanj vprašanje razkoraka med možnostjo v pravu in dejansko življenjsko situacijo – kako določeno stvar dokazati? Vprašanje dokazovanja, dokaznega postopka je vprašljivo še danes.

Če tožnik ni dokazal ničesar, je toženec oproščen. Imaš pravico, ni pa nujno, da jo uveljaviš, če je ne moreš dokazati. Pravico je treba dokazati. Glej knjigo primerov, stran 77: "Če jo dokaže ..." – gre za poseben stavek, ki se imenuje RESTITUTORNA KLAUZULA. Njen pomen je, da toženec stvar prostovoljno vrne.

Če stvari ne vrne, sledi obsodba (plačilo denarnega zneska) – tožbena formula nalaga sodniku določeno obsodbo, ki se glasi na vrednost stvari – načelo OMNIS CONDEMNATIO PECUNIARIA EST = Vsaka obsodba je denarna.

Do konca postklasičnega prava ni bilo možno, da bi sodnik toženca v nekaj prisilil. Velikost zneska se je razlikovala od ene tožbene formule do druge.

IV: Pri REI VINDICATIO se obtožba glasi glede na subjektivno vrednost stvari. Subjektivna vrednost = PRETIUM AFFECTIONIS – kolikor je stvar vredna za določenega posameznika, je višja od tržne vrednosti. Tak sistem je posredno silil toženca, da stvar vrne, saj bi moral v nasprotnem primeru plačati več, kot je stvar vredna. Na drugi strani pa je bila v tem postopku določena vrednost, preko katere niso mogli – neka razumna meja.

IV: Potek in značilnosti rimskega formalnega postopka.

Rimsko pravo je sistem akcij, tožbenih formul. Če je obstajala ustrezna akcija, je stranka lahko dobila pravno varstvo, v nasprotnem primeru pa ne.

OBDOBJE KLASIČNEGA PRAVA

Družbene okoliščine: zadnje stoletje republike je še posebej turbolentno, prihaja do hudih družbenih sprememb na Apeninskem polotoku (osvajalne vojne in sužnji). Prebivalstvo na Apeninskem polotoku ne more več konkurirati, Rim postaja milijonsko mesto, za tisti čas ogromna prestolnica. V politiki - "Kruha in iger." (šibke izkoriščajo le za glas na volitvah, za lasten politični interes). Pride tudi do agrarnih reform, vendar so zatrte. Situacijo poslabšajo tudi državljanske vojne – zmaga Oktavijan (proglašen za cesarja Avgusta).

PAX ROMANA = rimski mir – relativni mir in blagostanje.

Razvije se trgovina, obrt, po obsegu je Rim v tem obdobju največji. Edina velesila Kitajska, ki bi mu lahko konkurirala, je bila predalet.

To obdobje je vrh na vseh področjih (arhitektura, umetnost, pravo). Najbolj kvalitetno je vse, do smrti zadnjih rimskih klasikov. Je obdobje principata, ki je nova oblika ureditve. Uvede ga cesar Avgust, ki sicer še vedno prisega na ljudsko skupščino, a kljub temu uvede sistem enega vladarja, ki naj bi bil prvi med enakimi. Cesar naj ne bi imel zakonodajne vloge (to naj bi še vedno imela ljudska skupščina), dejansko pa se tukaj opazi tendenca, da se celotna oblast počasi seli v roke enega človeka. Zakonodajna ljudska skupščina zamre, nadomesti jo senat, ki mu priznavajo status zakonodajalca. Senatovi sklepi dobijo status zakona in obvezno veljavo.

DE IURE = o pravu pravno, na podlagi prava (cesar ni zakonodajalec).

DE FACTO = dejansko na podlagi dejstev (cesarju začnejo sčasoma priznavati zakonodajno moč).

Zakonodajna oblast pride na oblast, DE FACTO pa začnejo to priznavati tudi cesarjevim konstitucijam - to so cesarski akti, s katerimi cesar ureja življenje v imperiju; od leta 138 dalje se jim priznava značaj zakona.

RIMSKI KLASIČNI JURISTI so bili laiki, neposvečeni Rimljani. Na začetku so za pravo skrbeli svečeniki – njihovo dejavnost imenujemo KAVTELARNA JURISPRUDENCA, dejavnost pa je dajanje pravnih nasvetov prebivalcem. Velik dosežek je bila objava tožbenih obrazcev.

Rimski klasični juristi so bili praviloma pripadniki tradicionalnih, bogatih rimskih družin; s svojimi nasveti želijo pomagati prebivalcem. Ti nasveti so v začetku brezplačni; če si dober, si ugleden, znan, imaš naklonjenost, zato imaš boljšo možnost za magistratske položaje.

S pravom so se ukvarjali praktično – dajanje koristnih pravnih nasvetov. Sčasoma je bilo vedno več ljudi, ki so se ukvarjali s pravom. Nove generacije so gradile na dosežkih prejšnjih. Pogled na pravo je bil izrazito kazuističen – iz konkretnih primerov najdeš rešitev (rešitve so izjemno logične in kvalitetne) – njihovo temeljno načelo/vodilo je bilo doseganje ideala pravičnosti.

*Kazus = konkreten primer (npr. britev in brivec).

Klasični juristi (niso se pojavljali le v klasičnem obdobju, so pa tu najbolj izraziti) so bili pisci, izdajali so zbirke odgovorov na vprašanja konkretnih primerov z vidika uporabe prava, komentirali so civilno pravo, pretorsko pravo, imeli so svoje šole, imeli so pedagoško delo, pisali so tudi učbenike o rimskem pravu. Ravno v teh delih je rimsko pravo doseglo svoj vrh – zaznamuje poznejši evropski razvoj, preide v moderna prava, je temelj sodobnega prava.

Cesar Avgust je že poznal vrednost in pomen klasičnih juristov (do leta 230), povabil ji je v svoj cesarjev svet, kjer so vplivali na javnopravno področje in podeljevali so jim tudi (rimskim klasičnim juristom), tistim najvidnejšim, posebno pravico IUS RESPONDENDI (pravica, da je jurist dajal odgovore na vprašanja z enako avtoriteto kot sam cesar). S tem jim je dal cesar javni pomen in značaj.

IUS EX AUCTORITATE PRINCIPIS RESPONDENDI

Rimski juristi niso bili zakonodajalci!! Njihovi spisi nimajo obvezne veljave, veljajo le neformalno, ker so učinkoviti – veljajo izključno iz avtoritete.

Ta pravica IUS RESPONDENDI pa izgubi na svojem pomenu s cesarjem Hadrijanom – cesarske konstitucije, ki jih izdaja, štejejo kot pravno obvezne. Hadrijan dobi značaj zakonodajalca, zato ta pravica izgubi na pomenu. Zaradi tega rimske klasične juriste delimo na dve skupini:

- Tisti, ki so delovali pred cesarjem Hadrijanom in
- tisti, ki so delovali od njega naprej.

POSAMEZNI PRAVNIKI (učbenik str. 148 – 156 – stara knjiga)

a.) PREDKLASIČNI PRAVNIKI

Večina jih je izhajala iz senatorskih rodbin, bili so nosilci najvišjih državnih funkcij. Pravno svetovanje ni bilo več prvenstveno namenjeno pridobivanju volivcev.

- QUINTUS MUCIUS SCAEVOLA je rojen okoli 140 pr. Kr., ubit v državljanski vojni, široko izobražen in vesten pravnik. Delo: sistem civilnega prava v 18 knjigah – delno ohranjen po navedkih kasnejših pravnikov. Nekaj odlomkov je v Digestah. Bil je znan tudi kot učitelj, učenec Akvilij Gal.
- GAIUS AQUILIUS GALLUS – pretor, v času preture uvedel tožbo zaradi zvijače prevare in ugovor zvijače prevare, užival velik sloves odličnega praktika, umrl med 55 in 44 pr. Kr.
- SERVIUS SULPICIUS RUFUS – konzul, Akvilijev učenec, vsestransko izobražen tudi v retoriki in filozofiji, napisal veliko število del, ki so jih kasnejši pravniki pogosto navajali, umrl leta 43 pr. Kr.
- ALFENUS VARUS – nadomestni konzul, izhajal iz obrtniške družine, odličen pravnik, učenec Sulpicija Rufa, na katerega se v svojih delih večkrat sklicuje, nekaj odlomkov iz njegovih Digest je ohranjenih v Justinijanovih Digestah.

- C. TREBATIUS TESTA je bil ugleden pravnik, komentiral civilno pravo, navajajo ga kasnejši pravniki, imel je učenca Labea.

b.) ZGODNJI KLASIKI

- M. ANTISTIUS LABEO velja za največjega pravnika Avgustovega časa, Justinijanovi kompilatorji so nekaj odlomkov njegovih spisov umestili v Digeste, zapustil naj bi okrog 400 knjig spisov, med katerimi je pomemben komentar Zakonika XII plošč, bil je nasprotnik principata, zavrnil konzulat.
- C. ATEIUS CAPITO je bil konzul, Tacit piše, da je bil ustrežljiv za takratno oblast – imel bleščečo kariero.
- MASSURIUS SABINUS – po njem se imenuje šola sabijancev, gmotno so ga podpirali učenci, bil je reven, pri 50ih povišan v viteza, Tiberij kot prvemu vitezu podelil IUS RESPONDENDI.
- C. CASSIUS LONGINUS je bil Sabinov učenec, izgnan na Sardinijo, poklican nazaj, njegovo najpomembnejše delo je sistem civilnega prava (LIBRI IURIS CIVILIS).
- M. COCCEIUS NERVA – klasični pravnik, njegov oče je bil vodja prokuljanske šole, pravne nasvete začel dajati že s 17 leti, ostali klasiki ga večkrat navajajo.
- P. IUVENTILUS CELSUS je bil pretor, legat, konzul, član Hadrijanovega sveta, v njegovih spisih je jezik jasn, kritičen, Celz je bil nagnjen k splošnemu razmišljanju, od njega izvira edina v rimskih časih ohranjena vsebinska opredelitev prava.
- L. SALVIUS IULIANUS je bil član Hadrijanovega konzilija, konzul, od cesarja dobil redakcijo pretorskega edikta, eden največjih rimskih klasikov, imel je jasn stil in smisel za srednjo pot.

c.) VISOKI KLASIKI

- SEXTUS POMPONIUS je napisal več del o civilnem pravu v obliki komentarjev, napisal je tudi pregled zgodovine rimskega prava (njegov odlomek uvrščen v Justinijanove Digeste.)
- SEXTUS CAECILIUS AFRICANUS – verjetno Julijanov učenec, ugleden pravnik.
- GAIUS je bil največja zagonetka med rimskimi pravniki, ostali pravniki ga nikoli ne navajajo, deloval v 2. stoletju, zakon o navajanju (leta 426) ga je uvrstil med 5 t.im. navajalnih pravnikov, napisal je pravni učbenik z naslovom Institutionum - Gajeve institucije, kjer gre za 4 knjige:
 1. knjiga: osebno, rodbinsko, varuško, skrbniško pravo,
 2. in 3. knjiga: premoženjsko (stvarno, obligacijsko, dedno) pravo,
 4. knjiga: civilni pravni postopek.

Velik del Gajevih institucij je prevzel Justinijan v svoje. Delitev snovi iz Gajevih institucij je prek Justinijanovih prešla v civilne zbirke, ki so od 18. stoletja naprej nastajali po Evropi. Delitev:

- PERSONAE = osebno pravo,
- RES = premoženjsko pravo,
- ACTIONES = tožbe, pravdni postopek.

!Gaius je pomemben zaradi te delitve, njegove Institucije so eden redkih spisov klasičnih juristov, ki so ohranjene zunaj Justinijanovih Digest.

- QUINTUS CERVIDIUS SCAEVOLA je deloval konec 2. stoletja, ugleden pravnik, kasnejši klasiki so da pogosto navajali, znane so njegove zbirke praktičnih in šolskih primerov.
- AEMILIUS PAPIANUS je bil pravnik, ki je v antiki užival največji sloves (BERI UČB. STR. 154 – stara knjiga), poveljnik cesarske garde, glavni cesarjev svetovalec v pravnih zadevah, znane zbirke šolskih in praktičnih primerov, med navajalnimi pravniki je imelo njegovo mnenje največjo težo.
- IULIUS PAULUS je bil Scevolov učenec, številni njegovi odlomki so ohranjeni v Justinijanovih Digestah, zunaj Digest pa odlomki spisa Sentence (večkrat predelani), eden od navajalnih pravnikov, njegovi spisi segajo na vsa pravna področja, napisal tudi vrsto monografij.
- DOMITIUS ULIPIANUS je bil eden največjih klasičnih pravnikov, Papinijanov učenec, pretorijanski prefekt, ubili so ga pretorijanci, odlomki njegovih spisov zajemajo skoraj tretjino besedila v Justinijanovih

Digestah, ohranjenih je tudi nekaj njegovih odlomkov iz Regul, bil je najavalni pravnik, njegovi spisi segajo na vsa pravna področja.

č.) POZNI KLASIKI

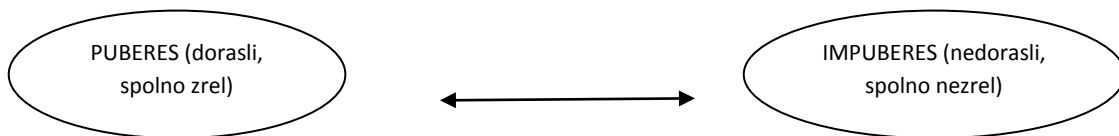
- HERENNIUS MODESTINUS je bil Ulpijanov učenec, eden od navajalnih pravnikov, na visokih položajih.
- HERMOGENIANUS – njegovo ime napeljuje, da bi lahko bil sestavljalec Hermogenijanovega kodeksa – dokazov ni.
- AURELIUS ARCADIUS CHARISIUS je bil zadnji (post)klasični pravnik, ki ga poznamo po imenu in je zastopan v Justinijanovih Digestah.

TRADICIONALNA DELITEV RIMSKIH JURISTOV

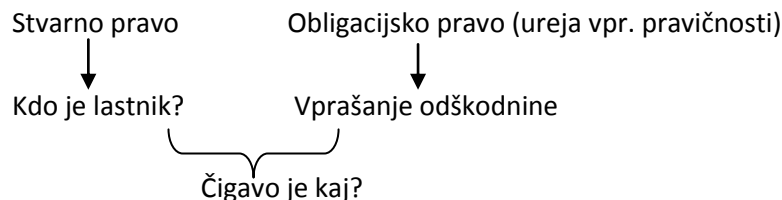
(dve tradicionalni šoli, med katerima ni bistvene razlike):

1. SABIJANCI zagovarjajo stališče, da je treba pri vsakem ugotoviti spolno zrelost,
2. PROKULJANCI ugotavljajo običajno starost – dečki 14 let in deklice 12 let.

Dajejo različne odgovore na tista vprašanja, glede katerih ni mogoče dati enega edinega pravilnega odgovora. Ko otrok spolno dozori, mu priznajo tudi umsko dozorelost – s tem dobi poslovno sposobnost.

Dečki 14 let, deklice 12 let – ta meja naj bi veljala za priznavanje poslovne sposobnosti (sklepanje poslovnih/pravnih poslov). Problem so protislovja – pri Justinijanovi kodifikaciji (postaviti se je moral na eno stran). Včasih so dejstva pokazala, kaj je res, in to je bilo po navadi na strani prokuljancev. Včasih pa se Justinijan ni postavil na nobeno stran - vprašanje ODŠKODNINE.

2. 11. 2010

Obdobje klasičnega prava je vrh v rimskem pravu. Je obdobje principata, temelji na suverenosti ljudstva, ki ima zakonodajno funkcijo, vendar pa funkcija ljudske skupščine dokaj hitro zamre. Na njeno mesto stopi cesarjeva zakonodaja, to so cesarske konstitucije (so cesarjevi akti, s katerimi ureja življenje v imperiju).

Cesar Hadrijan klasiku Julijanu naroči, da naj zapiše besedilo edikta – EDICTUM PERPETUUM (= trajni edikt). Ta edikt se je lahko spreminjal. Vsakokratni pretor ga je lahko dopolnjeval, edikt novega pretorja pa se je lahko razlikoval od starega, vsak pretor je imel proste roke glede vsebine edikta. V resničnem življenju do spreminjanja ni prihajalo pogosto, ker so se držali ustaljene prakse – vsak pretor ohrani tisto, kar se je izkazalo za dobro, ohranja neko jedro, ki se ni dosti spreminjalo. Vse do Hadrijana velja, da pretor ni vezan na prejšnjega pretorja – to se ukine s Hadrinajnom, ki je zahteval, da se besedilo edikta ne spreminja več, ampak se vsako leto objavlja EDICTUM PERPETUUM - govorimo o pojmu v Julijanovi redakciji, kar pomeni edikt kot ga je zapisal Julijan – se ne sme spreminjati.

S cesarjem Hadrijanom začnejo priznavati cesarskim konstitucijam moč, v obdobju dominata pa cesar postane zakonodajalec.

VRSTE CESARSKIH KONSTITUCIJ

- EDIKT je objava ljudstvu – najširša konstitucija, s katero cesar ureja vprašanja, pomembna za širok krog ljudi;
- DEKRET je sodba – je formalni pravni vir (cesar je imel tudi sodno funkcijo), obvezni za konkretni primer, sčasoma začnejo dajati določenim sodbam avtoriteto tudi v drugih podobnih primerih. Sodnik razsodi po tem zgledu – moč cesarjeve sodbe se raznese tudi na ostale primere.
- RESKRIPT je pojasnilo – pojasnitev, pomembne cesarske konstitucije. So odgovori na vprašanja, kaj je veljavno pravo v konkretnem primeru – dobijo značaj obvezne pravne norme.
- MANDAT je naročilo – so navodila, ki jih je cesar dal državnim uradnikom, ko so nastopili na določenem mestu, sčasoma dobijo tudi obvezno moč.

*DEROGACIJSKA KLAUZULA = dodatek/dostavek k novemu zapisu/zakonu.

OBDOBJE POSTKLASIČNEGA PRAVA

Konec klasične dobe označujeta dve letnici (230 in 300), leta 230 umrejo zadnji veliki klasiki, leta 300 pa cesarske konstitucije, ki jih izda Dioklecijan, nimajo več značaja zakona.

Rimski imperij propade, družbene razmere se poslabšajo, pride do gospodarskih kriz, socialnih pretresov, pojavijo se kužne bolezni. Notranjo šibkost Rima začitijo barbari, ki vdirajo na ozemlje.

O propadu Rima obstajajo različne teorije – več mnenj (svinčeni kozarci, stik z Grki); dejstvo pa je, da za propad ni bil kriv le en faktor, ampak součinkovanje več elementov. Eden izmed teh je vprašanje vrednot (propad družine), kar je prvi korak na poti potopa. Tudi vprašanje državne uprave je vprašljivo – niso učinkovito reformirali uprave, le množili so število državnih uradnikov.

Cesar Dioklecijan je korenito reformiral državno upravo, uvedel je drug sistem in zavrl propad, ni ga pa mogel preprečiti. Tudi slaba oblast je eden od elementov za propad – na mestu cesarja je bilo veliko različnih povzpetnežev, ki so gledali le na lastni interes, tudi veliko se jih je menjalo. Tak element je bil tudi sistem pobiranja davkov – pobiranje davkov v zakup za podjetnike, ki sistem izkoriščajo za lastno korist.

V tem obdobju se celotna oblast skoncentrira na cesarja, ki je uvedel novo vrsto ureditve – dominat, ki je absolutna monarhija. Cesar postane tudi pravno gledano zakonodajalec. Ni več sposobnih, uspešnih juristov, so le cesarske konstitucije. Na področju prava se pojavi zmeda, ni bilo urejenih pravnih aktov. Pravnikov je bilo veliko, vendar niso bili enotnega mnenja – negotovost in zmeda sodnikov. Zmeda je bila tudi na področju cesarskih konstitucij, saj niso bile nikjer zbrane – počasi se začnejo zbirati in nastajajo zbirke cesarskih konstitucij (zbirke cesarskega prava):

1. CODEX GREGORIANUS: zasebna zbirka iz l. 295 vsebuje konstitucije od cesarja Hadrijana do Dioklecijana.
2. CODEX HERMOGENIANUS: zasebna zbirka iz 314-324 vsebuje konstitucije Dioklecijana in sovladarjev.
3. CODEX THEodosIANOS: uradna zbirka iz l. 438 vsebuje konstitucije od cesarja Konstantina naprej.
4. CODEX IUSTINIANUS: uradna zbirka iz l. 529 vsebuje vse v tistem času veljavne cesarske konstitucije, ki so že bile del prejšnjih zbirk. V prejšnji zbirki si lahko točno videl vse – nanjo si se lahko uradno skliceval (uredi se vprašanje uporabe cesarskih konstitucij).

Prvo in drugo zbirko sta ustvarila zasebnika iz praktičnih razlogov (po njima tudi imeni).

!!! PAZI !!! Cesarske konstitucije niso kodeksi!

ZAKON O NAVAJANJU (leta 426)

Razglasita ga Teodozij II. in Valentinijan III., ki določita, da mora sodnik pri delu upoštevati mnenja 5 klasičnih juristov, ki so bili:

- PAPINIJAN (= največji klasični jurist tistega časa),
- PAVEL,
- ULPIJAN,
- GAJ in
- MODESTIN.

Če so soglasni, sodnik odloči po mnenju večine teh juristov. Če večine ni, sodnik upošteva mnenje Papinijana, če se tudi on vzdrži, sme sodnik odločiti po svoji prosti presoji.

Zahodni imperij relativno hitro propade, vzhodni del pa preživi in nekaj časa celo prosperira kot Bizantinsko cesarstvo. V določenem obdobju je vzhodni del (Bizanc) segal daleč na zahod in tam pustil močne kulturne sledi in močan vpliv tudi na vzhodu (do Rusije).

Cesar Justinijan je postavil temelje Bizantinskemu cesarstvu. Bil je absolutni vladar, častili so ga po božje. Justinijana na pravnem področju častimo zaradi njegove vloge v pravu. Postavil je temelje Bizantinskega cesarstva, vedel je, da brez pravnih temeljev ni uspešne družbe. Reformiral je vojsko, pospešil ekonomijo in Bizanc dobi dober pospešek. Propada šele v 15. stoletju, ko ga zavzamejo Turki. Justinijan je zaznamoval plat Evrope – na eni strani je pomemben kot največji kodifikator v zgodovini, na drugi strani pa kot vladar. Imel je svojega uradnega zgodovinarja, pred njim ga je hvalila žena Teodora, kasneje pa so odkrili še njegovo skrito zgodovino, v kateri je vse drugače – je okruten, velik stremuh, v osnovi je neuspešen ipd.

Njegova svetla plat pa je vsekakor ta, da je največji kodifikator v zgodovini. Takoj po prihodu na oblast je sklenil, da bo dal uzakoniti takratni veljavni red, kar mu je tudi dodobra uspelo. Rezultat tega je JUSTINIJANOVA KODIFIKACIJA. Pravno formalno jo je uzakonil, kar je vodil Tribunijan, pomagali so mu odlični pravniki (je dosežek ene odličnih, močnih ekip). Delo te ekipe je bilo, da so morali pregledati vse takrat obstoječe pravo in ga nato po določenem vrstnem ključu uvrstiti, klasificirati. Paziti so morali na ANTINOMIJE (= nasprotovanje predpisov) in protislovja. Najprej so se lotili cesarskega prava.

JUSTINIJANOVA KODIFIKACIJA = CODEX IUSTINIANUS nastane l. 529, v njej je zbrano cesarsko pravo. Izdana je bila leta 533. Leto kasneje, l. 534, so jo renovirali – odpravili so ponavljanje (ta zapis je ohranjen).

Justinijanovo kodifikacijo sestavljajo:

- DIGESTE/PANDEKTE (grško) in
- INSTITUTIONES (institucije).

Institutiones so učbeniki za začetnike, ki predstavljajo osnove in sistem rimskega prava. Nanje si se lahko javno skliceval, v njih je Justinijan prevzel velik del Gajevih Institucij.

Digeste so najpomembnejši del, kjer gre za splošno označbo zbirke pravnih spisov. Tukaj so zbrani odlomki zapisov rimskih klasičnih pravnikov. Iz teh spisov so po določenem sistemu vzeti odlomki, ki se imenujejo FRAGMENTI. Uvrščeni so po določenem sistemu - nastane zbirka odlomkov spisov rimskih klasikov.

IV: Ali imajo ti spisi značaj zakona? Ne, saj to niso obvezna navodila v smislu pravne norme – delno postanejo ti odlomki pravni vir, v celoti pa, ko so zbrani v Digestah, ker Justinijan to uzakoni. Z Digestami postanejo ti odlomki pravni viri.

Originalna besedila so lahko tudi zavestno spreminjali – te spremembe imenujemo INTERPOLACIJE (za to so bili pooblaščen). Za take spremembe sta bila dva razloga:

- prilagoditev takratnim razmeram (določena zastarelost) in

- odpravljanje protislovij v izogib antinomijam (to ni bilo popolnoma odpravljeno).

SESTAVA JUSTINIJANOVE KODIFIKACIJE (je trodelna):

- Kodeks (je le del in vsebuje cesarsko pravo),
- Digeste,
- Institucije.

Leta 533 se to zaključi (delo, priprava Justinijanove kodifikacije), vendar Justinijan deluje naprej – sprejema določene zakone, ki so bili ozko zasnovani. Do tako širok zakonitve ni prišlo nikoli več. Ti novi zakoni = NOVELE/NOVELE LEGES se ne štejejo med Justinijanovo kodifikacijo. Pozneje (v novem veku), se je za Justinijanovo kodifikacijo in novele ter še nekatere dodatke ustalil izraz CORPUS IURIS CIVILIS (CIC).

DIGESTE (primeri iz RP: oznaka D pomeni, da je odlomek iz Digest)

- Zunanja delitev: 50 knjig → naslovi → odlomki (=fragmenti) → paragrafi

D. 9, 2, 27, 15 (to je 16. paragraf)

Ulp. "njegov naslov"

INSKRIPCija pove, kje se je fragment originalno nahajal (od kod je vzet za Digeste).

- Notranja delitev (vsebinska delitev): fragmente so razvrščali po logiki; to vidimo v notranji delitvi:
 - odlomki o CIVILNEM PRAVU (= SABINOVA MASA),
 - odlomki o HONORARNEM/PRETORSKEM PRAVU (= EDIKTNA MASA)
 - odlomki iz RESPONZNE LITERATURE (odgovori na konkretna vprašanja) = PAPINIJANOVA MASA),
 - težko opredeljivi spisi (= DODATNA MASA).

Sabin je bil eden od pravnikov, ki je v svojih delih skušal zajeti vsebino civilnega prava. LIBRI AD SABINUM = Knjige k Sabinu – komentarji civilnega prava.

Velika zasluga cesarja Justinijana ni le uzakonitev prava, ampak tudi to, da rimskega prava ni dal prevajati. V njegovem času – če bi ga dal prevesti, bi s tem uničil bisere klasične pravne misli – problematika prevajanja. S prevodom bi uničil rimsko pravo (še danes opažamo netočne prevode), zato še danes operiramo z latinščino. To pa v praktičnem življenju predstavlja oviro.

V tistem času pa so pisali okrajšave, čeprav jih je Justinijan prepovedal. Okrajšave se pojavijo v grščini, začnejo nastajati bizantinske pravne knjige oz. zakoniki:

- EKLOGA (zakonik iz leta 726 ali 740; cesarja Leon III. in Konstantin V.), delno povzema Justinijanovo kodifikacijo, vendar na mnogih področjih odstopi od rimskega prava – pomembno je poglavje o kaznivih dejanjih, kjer Ekloga uvaja določene kazni; Ekloga že posega na področje morale.
- PROHIRON (okrog leta 879; cesar Bazilij I. Makedonski); ista materija kot Ekloge.
- BAZILIKE (najpomembnejši pravni vir – to so kraljevi zakoni); povzeta najvažnejša vsebina Justinijanove kodifikacije brez delitve na kodeks, digeste in institucije.

- HEKSABIBLOS (iz 6 knjig); namen je bil zajeti celotno takrat veljavno pravo – od 1835 do 1946 velja kot zakonik v Grčiji.

Barbarske pravne zbirke: pravo še vedno velja po personalnem načelu (zapisati je treba tudi rimsko pravo, ki je v teh zbirkah tudi vulgarizirano).

*vulgarno = enostavno, preprosto, ljudsko

Rimsko pravo se vulgarizira že v obdobju, ko rimski imperij še prosperira, eksistira, še obstaja. Do vulgarizacije pride v oddaljenih provincah, potem pa pride do vulgarizacije v barbarskih pravnih zbirkah. Kvaliteta rimskega prava je včasih izmaličena skorajda do neprepoznavnosti.

Nekateri trdijo, da rimsko pravo na tem delu ozemlja, ki ga je zasedal zahodni del (Italija), nikoli ni prenehalo veljati. Iz tega vidika govorimo o pojmu KONTINUITETA RIMSKEGA PRAVA. Dodaten argument za kontinuiteto rimskega prava predstavlja dejstvo, da je katoliška cerkev živela po rimskem pravu ("Cerkev živi po rimskem pravu"). Ob dejstvu, da v tem obdobju pravo ni na visoki ravni, se izgubi tudi celotna kodifikacija (ostanejo le določeni deli).

Pomembnejši pa je proces RECEPCIJE RIMSKEGA PRAVA (= ponoven sprejem, uporaba rimskega prava); rimsko pravo ponovno oživi na tleh srednjeveške Evrope. Recepcija rimskega prava je zelo pomemben proces. V 11., 12. stoletju pride v cvetočih srednjeveških mestih do podobnih družbeno-ekonomskih odnosov, kot so bili v antiki v obdobju razcveta rimskega prava (razvoj trgovine in obrti). Sprememba vidika pa je srednjeveško pravo – ne daje ustreznega odgovora na takratne razmere; zgodnji srednji vek je precej avtarktičen. Iz tega vidika je nezadostno tudi pravo, ki je partikularizirano (vsako ozemlje ima svoje predpise), in je tudi zelo stanovsko razdeljeno (za vsak stan veljajo posebne določbe). Tako pravo je nekvalitetno, zato iščejo odgovore na nova vprašanja. Kvalitetne odgovore najdejo ponovno v rimskem pravu, v veliki meri v Justinijanovih Digestah, katerih rokopis ponovno odkrijejo, ga preučijo in dobijo izjemno kvalitetne odgovore na takrat aktualna vprašanja.

Učenjaki, ki so prvi preučili rimsko pravo (od 12. stoletja dalje), se imenujejo GLOSATORJI (obdobje traja od leta 1100 do 1250). Ime so dobili po svojem delu, saj so bodisi okrog bodisi med vrstice teksta Justinijanovih Digest pisali GLOSE. To so kratke razlage določenih besed in težje razumljivih pojmov. Gre na nek način za razlago določenih pojmov. Justinijanove Digeste so tudi prepisovali (na pergament); ti prepise so se prenašali iz generacije v generacijo.

GLOSSA MARGINALIS – glosa, napisana na rob.

GLOSSA INTERLINEARIS – glosa med vrsticami.

GLOSATORJI so začetniki evropske pravne znanosti, ki so pri svojem delu uporabljali sholastično metodo (za preučevanje Justinijanovih kodifikacij). Kvaliteta in uporabnost rimskega prava je pritegnila (sta pritegnili) ogromno študentov. Glosatorji so bili praviloma tudi učitelji. Velik center teh glosatorjev je Bologna (to je najstarejša univerza), potem pa so hodili tudi v ostala druga mesta (Francija, Španija, Poljska). Ti centri so relativno hitro izšolali ogromno število juristov, večjih rimskega prava. Večina se jih je vrnila domov, kjer so delali na pomembnim mestih. Počasi začnejo šolani pravniki izrinjati nešolane.

Rimsko pravo prodre v prakso – nima osnove v zakonodajnem aktu, ampak je veljalo splošno prepričanje, da rimsko pravo velja subsidiarno (velja takrat, kadar domače pravo nima ustrezne določbe).

Sklicevanje na pravo svoje skupnosti je moralo biti dokazano, za rimsko pravo pa je veljalo IURA NOVIT CURIA = Sodišče pozna pravo. Veljalo je prepričanje, da rimskega prava ni potrebno dokazovati – je gotovo dejstvo, na katerega si se lahko skliceval. Dejstvo (sodišče pozna pravo) rimskemu pravu počasi izbori prednost. Ko so pravo začeli kodificirati (absolutizem), so tukaj sodelovali šolani juristi, tako da je rimsko pravo prišlo v poštev kot postavljeno pravo, uzakonjeno pravo (prehaja v to).

V obdobju recepcije (od 12. do 19. stoletja – veliko kodifikacij civilnega prava), se je možno sklicevati na rimsko pravo, ki velja subsidiarno. Recipirano rimsko pravo je takrat predstavljajo najboljše del t. im. občega prava = IUS COMMUNE. To je pravo, ki je splošno v veljavi na tleh krščanske Evrope; tvori ga recipirano rimsko pravo, del kanonskega prava (tj. pravo katoliške cerkve) in langobardsko fevdno pravo.

IV: Razlika med občim in običajnim pravom (loči!).

Včasih so vprašanje recepcije vezali le na ozemlje nemškega cesarstva (intenziven proces recepcije), vendar je do nje prišlo tudi v drugih delih Evrope (npr. v Franciji).

Najpomembnejši glosator je bil AKURZIJ = ACCURSIUS (napisal delo GLOSSA ORDINARIA = magna glosa = velika glosa), ki je zbral vse takrat veljavne glose in jim dodal svoje. S tem je pomembno vplival na vprašanja uporabe rimskega prava – veljalo je, da so v obdobju recepcije uporabljali le tiste odlomke, ki jih je Akurzij navajal v svojem delu GLOSSA ORDINARIA.

Glosatorjem so sledili KOMENTATORJI = POSTGLOSATORJI; obdobje od 1250 do 1500. Kot glosatorji so tudi oni praktično naravnani, temeljna razlika pa je v tem, da postglosatorji bolj težijo k povezovanju rimskega prava z drugim takrat veljavnim pravom. Obdobje postglosatorjev se kodifikacijo civilnega prava, ki so v Evropi nastale večinoma v 19. stoletju.

S tem je dejansko pravno formalno končano obdobje Rima; v določila teh civilnih kodifikacij pride rimsko pravo in njegov vpliv je zelo razviden. Te moderne kodifikacije civilnega prava so temelj sodobnih kodifikacij prava (npr. ODZ, OZ). Med njimi ni bistvene razlike, le dodani so določeni dodatki (podatki).

II. SPLOŠNI DEL (splošni pravni pojmi)

IV: V kakšnem odnosu sta si obvezujoči in razpolagalni pravni posel? V odnosu vzroka in posledice; eden je vzrok za drugega.

PRAVNI POSEL (sklepamo jih vsak dan) je dejanje, ki je storjeno v skladu s pravom, zato, da bi dosegli določene učinke v skladu s pravom. Vsak pravni posel ima nujne sestavine; brez njih ne nastane in ne more obstajati – npr. dogovor o blagu in ceni pri kupno-prodajni pogodbi. Pravni posel lahko vsebuje še druge sestavine:

- Naravne sestavine = **NATURALIA NEGOTII** – pravni posel jih vsebuje, vendar jih stranki smeta izključiti; npr. jamstvo za napake; spadajo v sfero **IUS DISPOZITIVUM** = dispozitivno pravo.
- Bistvene sestavine = **ESSENTIALIA NEGOTII** – so vedno prisotne.
- Slučajne sestavine = **ACCIDENTALIA NEGOTII** – pravni posel jih redno ne vsebuje, lahko pa jih stranki vključita. Tipične slučajne sestavine: rok, pogoj, nalog. Ko je slučajna sestavina dogovorjena, je tako pomembna kot bistvena; npr. nek dogovor, ki je del kupno-prodajne pogodbe.

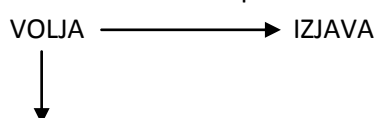
Nasprotje sfere **IUS DISPOZITIVUM** je **IUS COGENS** = kogentno/prisilno pravo – so tista pravila, ki veljajo taka kot so in jih subjekti ne morejo izključiti.

VRSTE PRAVNIH POSLOV

Pravna dogmatika loči več vrst; ni ostre delitve, ampak gre za to, da lahko en pravni posel ustreza več delitvam oz. vrstam.

1. **ENOSTRANSKI** – nastanejo po volji le ene stranke; npr. oporoka, ki jo napiše stranka (oporočnik).
DVO(VEČ)STRANSKI – nastanejo na podlagi volje dveh ali več strank; npr. kupno-prodajna pogodba.
2. **OSEBNI** – spremenijo osebnopravni položaj; npr. posvojitev otroka.
PREMOŽENJSKI – imajo premoženjske učinke (položaj); npr. kupno-prodajna pogodba.
3. **ODPLAČNI/ONEROZNI** – stranka sme za svojo dajatev pričakovati nasprotno dajatev; npr. kupno-prodajna pogodba.
NEODPLAČNI/LUKRATIVNI – stranka ni upravičena pričakovati nasprotne dajatve; npr. darilna pogodba.
4. **MED ŽIVIMI** = **INTER VIVOS** – učinkujejo še za časa življenja.
ZA PRIMER SMRTI = **MORTIS CAUSA** – učinkujejo po smrti; npr. oporoka.
5. **OBLIČNI** – določeni posli, ki jih pravo šteje za tako pomembne, da morajo biti sklenjeni pod določenimi pogoji (oblika); npr. kupno-prodajna pogodba glede nepremičnin (sklenjena mora biti v pisni obliki).
BREZOBLIČNI – ni potrebna točno določena forma oz. oblika; npr. kupno-prodajna pogodba.
6. **OBVEZUJOČI/ZAVEZUJOČI/ZAVEZOVALNI** – stranko zavezujejo k določeni dajatvi, storitvi in/ali opustitvi; npr. kupno-prodajna pogodba.
RAZPOLAGALNI – spreminjajo, ustvarjajo in/ali ukinjajo pravice.

Če želimo, da pravni posel nastane, morajo biti za to izpolnjeni določeni pogoji. Stranka mora imeti voljo, ki mora biti navzven spoznavna.

Poslovna sposobnost (je sposobnost ustvariti ustrezno voljo za nastanek pravnega posla) in pravna sposobnost.

Izjava je lahko oblična ali brezoblična. Oblika lahko služi **AD VALOREM** (obličnost je potrebna za veljavnost pravnega posla) ali **AD PROBATIONUM** (obličnost, ki je namenjena le dokazovanju – z obliko si lahko olajšamo dokazovanje).

POGOJ je nekaj, kar obstaja v vsakdanjem življenju. Je zelo pomembna komponenta, pomemben institut v pravu, vsebujejo ga mnogi pravni posli.

Pogoj je neko prihodnje objektivno negotovo dejstvo, od katerega (ne)uresničitve je odvisna učinkovitost pravnega posla (bodisi začetek bodisi prenehanje učinkovitosti).

Glede na učinkovanje ločimo (to je temeljna delitev):

- ODLOŽNI/SUSPENZIVNI POGOJ in
- RAZVEZNI/RESOLUTIVNI POGOJ.

} Rimski klasiki tega niso ločili tako dogmatično.

Temeljna elementa pogoja sta PRIHODNOST in OBJEKTIVNA NEGOTOVOST.

POZITIVNI POGOJ – npr. Dam ti 100, če boš šel v Rim.

NEGATIVNI POGOJ je vezan na (ne)uresničitev dejstva; npr. Dam ti 100, če ne boš šel v Rim.

POTESTATIVNI POGOJ je tisti, katerega uresničitev je popolnoma odvisna od strankine volje; npr. Dam ti 100, če vržeš zvezek na tla.

KAZUALEN/KAZUALNI POGOJ ni odvisen od strankine volje; npr. Dam ti 100, če bo jutri deževalo.

MEŠANI POGOJ je delno odvisen od strankine volje, delno pa neodvisen; npr. Dam ti 100, če se poročiš z osebo A (dotična oseba A mora za sklenitev pravnega posla tudi izraziti voljo).

ODLOŽNI POGOJ odlaga učinke pravnega posla. Dokler se pogoj ne uresniči, ne izpolni, pravni posel ne bo učinkoval. Npr. če bo profesor umrl, ti dam 100 – gotovo je, da bo umrl, zato to ni pogoj! Pogoj pa je npr. dam ti 100, če boš opravil izpit iz rimskega prava. Ko je pravni posel sklenjen, ko so izpolnjeni vsi pogoji, začne pravni posel veljati. Učinkovati začne šele, ko se pogoj izpolni (npr. ko narediš izpit).

VISEČNOST POGOJA je čas, ko se pogoj še ni izpolnil. Če nekdo izpolni svoje, preden je pogoj izpolnjen, lahko to zahteva nazaj z zahtevkom CONDICTIO (neke vrste tožba kot ACTIO, le da ima drugo ime) – to je zahtevek, s katerim od nasprotne stranke zahtevamo obogatitev, s katero je bila na tuj račun obogatena.

CONDICTIO INDEBITI je pravno sredstvo, s katerim zahtevamo nazaj nekaj, kar smo izpolnili stranki, ona pa svojega ni izpolnila, zato ji tega nismo dolžni. Če tisti, ki ima interes nad neizpolnitvijo pogoja, izpolnitev tudi prepreči, se šteje, da je pogoj izpolnjen.

Odložni pogoj učinkuje:

- EX TUNC = od tedaj – učinkuje za nazaj (od trenutka sklenitve pravnega posla),
- EX NUNC = od sedaj – učinkuje za naprej (od trenutka, ko se je pogoj izpolnil; od določenega trenutka naprej).

RAZVEZNI POGOJ povzroči, da nek učinkovit pravni posel preneha učinkovati. Npr. Če se ugotovi, da bo imela kupljena stvar napake, vam prodajalec vrne denar. Npr. Sklenjena je pogodba za stanovanje pod pogojem, da vanj ne boste prinesli psa – če ga prinesete, pravni posel ne velja.

NAVIDEZNI/NEPRAVI POGOJ – dejstvo, ki je postavljeno kot pogoj, a ne ustreza definiciji pogoja (nima elementa prihodnosti ali pa nima elementa objektivne negotovosti). Npr. Dam ti 100, če je včeraj v New Yorku deževalo – gre za preteklo dejstvo; kot pogoj ni postavljeno prihodnje dejstvo.

OBJEKTIVNA NEGOTOVOST je takrat, kadar nihče ne ve, kaj se bo zgodilo.

SUBJEKTIVNA NEGOTOVOST – ve nekdo, drugi pa ne vedo.

Pravnika zanimajo posledice pravnega posla, če mu je dostavljen pogoj, ki je formuliran kot sedanje ali preteklo dejstvo. Kakšna je posledica, če:

- je dejstvo pogoja resnično – pravni posel je takoj veljaven in učinkovit;
- je dejstvo pogoja neresnično – pravni posel je neveljaven.

Navidezni pogoj – ko je prihodnje dejstvo, vendar ni objektivno negotovo; npr. Dam ti 100, če oseba A umre. Tu gre za navidezni pogoj, ker to dejstvo ni objektivno negotovo.

NUJNI/NUJEN POGOJ – kot pogoj je postavljeno dejstvo, za katerega je gotovo, da se bo zgodilo. Posledice nujnega pogoja: suspenz pri odložnem pogoju – nujen pogoj povzroči, da je pravni posel takoj veljaven (če bo imel); razvezni pogoj (ko bo imel).

NEMOGOČ/NEMOGOČI POGOJ – kot pogoj je postavljeno dejstvo, za katerega vemo, da se ne bo izpolnilo; npr. Dam ti 100, če ne boš umrl. Pravna posledica nemogočega odložnega pogoja: povzroči ničnost pravnega posla (ne bo treba dati 100).

NEDOPUSTNI/NESMISELNI POGOJ – njegova uresničitev bi pomenila kršitev prava in moralne norme; npr. Dal ti bom 100, če ti ne bom dal 100.

Ločimo: - pravno nedopustne pogoje (npr. Dam ti 100, če ubiješ osebo A);

- moralno nedopustne pogoje (npr. Dam ti 100, če me boš postavil za dediča v oporoki – po Rimskem pravu je bilo to moralno sporno).

Taki pravni posli, ki vsebujejo nesmiselni pogoj, so nični, z izjemo pravnega posla MORTIS CAUSA (tipičen primer: oporoka). Če je bil pravnemu poslu MORTIS CAUSA dodan nedopustni pogoj, se je tak pogoj štel kot nezapisan (niso ga šteli; šteli so, kot da ga v oporoki sploh ni) – to je obveljalo, ker nedopustnega pogoja niso brali.

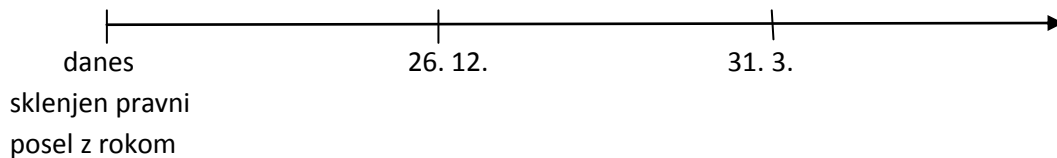
ROK je pogosta slučajna sestavina. Je prihodnje dejstvo, je gotovo dejstvo, ki je vezano na potek časa. Čas je izjemno pomemben, je pomembno pravno dejstvo, saj teče neodvisno od volje subjektov, je gotov in ima za vsak pravni subjekt pomembne pravne posledice (npr. polnoletnost, časovna omejenost določenih pravic, institut zastaranja).

Glede na učinkovanje ločimo:

- pričetni rok (odlaga začetek učinkov) – podoben je odložnemu pogoju;
- končni rok (ukinja učinke) – podoben je razveznemu pogoju.

PRIČETNI ROK – npr. Dal ti bom 100 čez 10 dni; dal ti bom 100, ko bo A umrl. Pomembno! – Pri pravnem poslu pričetni rok odlaga dospelost terjatve, kar pomeni da, ko terjatev dospe (rečemo, da terjatev zapade), sme upnik dolžnika terjati, da izpolni svojo obveznost.

A posodi Bju 100, rok za vrnitev je 31. 3. Ideja je v tem, da je B že dolžan, obveznost je nastala, vendar A Bja do roka ne more terjati. Če B vrne prej (26. 12.), tega ne more več zahtevati nazaj, ker je obveznost že nastala. Dolžnik B lahko obveznost izpolni prej, ampak upnik A pa ga pred rokom ne more terjati.

RAČUNANJE ČASA – kako se roki štejejo? Tu gre za stvar dogovora. V rimskem pravu pa so poznali dve vrsti štetja časa:

1. **NARAVNO ŠTETJE** – šteje se od točnega trenutka do točno določenega trenutka, ker so enote manjše kot dnevi; to štetje je bilo že po rimskem pravu izjema.
2. **CIVILNO ŠTETJE** – kot prvi dan se začne šteti pričetni dan ne glede na to, koliko je še do konca; čas se šteje po dnevih in najmanjša enota je dan; rok je lahko tudi koledarsko določen z datumom. Civilno štetje je bilo običajen način štetja časa.

Rimsko načelo štetja oz. računanja časa: **DIES ULTIMUS COEPTUS PRO IAM COMPLETEO HABETUR** = Rok se šteje za že izpolnjenega (=da je rok potekel), ko napoči zadnji dan roka. To načelo velja, če gre za pridobitev pravice, če pa gre za izgubo pravice, mora pa tudi po rimskem pravu zadnji dan roka preteči.

Če A pridobi pravico, B pa jo ob tem izgubi, se ščiti Bja, torej tistega, ki pravico izgubi.

Računanje časa določa 62. člen OZ – teči začne prvi dan po dogodku, konča se z iztekom poteka zadnjega sneva, če je zadnji dan praznik (po zakonu dela prost dan), se za zadnji dan šteje naslednji delovni dan.

IV: Kaj je pogoj? Kaj je rok? Kaj je navidezni pogoj? Štetje časa.

NALOG = MODUS je slučajna sestavina pravnega posla. Nalog sili in ne odlaga. Nalog je neka odredba pri pravnem poslu, ki prejemniku določene koristi nalaga, naj tisto delno ali v celoti porabi za določen namen ali da nekaj stori. Npr. določim dediča, ki naj mi postavi velik nagrobnik; dedoval bo tudi, če mi ne postavi nagrobnika.

Kako doseči, da bo nalog izpolnjen? Glej knjigo!

RIMSKOPRAVNI RAZVOJ NALOGA: V začetku nalog ni bil iztožljiv, počasi pa je pretor začel siliti, tao da pozneje postane iztožljiv s posebno tožbo a° **PRAESCRIPTIS VERBIS** = tožba predpisanih besed.

MUTATIS MUTANDIS = če spremenimo tisto, kar je treba spremeniti.

RAZLAGA PRAVNIH POSLOV IN NAPAKE VOLJE

To je ključno vprašanje v rimskem pravu. Ločimo dva nivoja: - razlaga pravnih pravil,
- razlaga pravnih poslov.

Če želimo pravno pravilo uporabiti, si ga moramo pravilno razložiti. Interpretiramo vsak dan, zato je razlaga oz. interpretacija zelo pomembna.

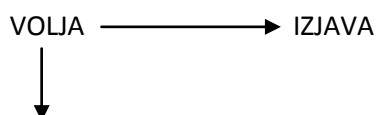
Npr. Šel boš, vrneš se ne, umreš v vojni. Že ena vejica lahko popolnoma spremeni pomen!

Šel boš, vrneš se, ne umreš v vojni.

23. 11. 2010

Že rimsko pravo je pozorno na interpretacijo in ob tem se postavljajo določena širša vprašanja. Ko interpretiramo pravno pravilo, je treba upoštevati celoto, tudi širše celoten pravni sistem. Interpretacija mora biti taka, da vodi k pravični rešitvi.

Vprašanje razlage pravnih poslov: V praksi pride velikokrat do težav, da ena stranka trdi eno, druga pa nekaj drugega. Npr. na dom povabiš priljubljeno osebo, ki ima zelo rada kivijev liker, zato ga kupiš, vendar se ugotovi, da je bilo to sredstvo za pomivanje posode.

Mora biti navzven spoznavna, mora se izjaviti.

Velike civilne kodifikacije v 18. stoletju so se postavile na stran teorije volje. Sodobno pravo se je postavilo na stališče skupnega namena. V rimskem pravu pa v zgodnjem obdobju, gledano z vidika sodobnega prava, upoštevamo izjavo volje – stranka je vezana na izjavo, čeprav ni nujno bila prave volje.

Načelo FAVOR TESTAMENTI velja pri pravnih poslih MORTIS CAUSA (npr. oporoča), ki je navodila, kako naj se oporoča interpretira – interpretira naj se tako, da ostane v veljavi, če je le možno. V primeru nedopustnosti pogoja se to pri oporoki ne bere in ne interpretira, zato tak pravni posel ostane v veljavi.

STIPULACIJA je obligacijsko razmerje, je pravni posel. Gre za kontrakt – pogodbo, ki ima vnaprej določeno tožbo. Stipulacija je verbalni kotrakt. Pri stipulaciji je pomembno, to, da se morata vprašanje in odgovor skladati. Stipulacija je pogost pravni posel, kjer nastopata stranki:

STIPULATOR	—————	PROMISSOR
postane upnik		postane dolžnik
tisti, ki si da obljubiti		tisti, ki obljubi
postavi vprašanje		pritrtilno odgovori

Stipulator ima poseben položaj pri tem pravnem poslu – on postavlja vprašanje, njegova dolžnost je, da bo jasno postavil vprašanje in če ga ne, gre to v njegovo škodo. Po rimskem pravu se stipulacija v primeru nejasnosti interpretira v korist promissorja.

PRAVNA DOMNEVA = PRAESUMPTIO IURIS (prezumiranje = domnevanje)

Proti njej je vedno možen protidokaz. Do pravne domneve pride v primerih, ko dejstva niso gotova in kot resnično vzamemo tisto, kar je po izkušnjah najbolj verjetno.

PRP – primer 31: Gre za primer dedovanja – kdo je umrl prej? Imamo ladjo, smrt, očeta in sina. Če se ne ve, kdo je umrl prej, pride do domneve, da je prej umrl sin. Če se dokaže obratno, obvelja dokazano dejstvo.

PRP – primer 29: Domneva se, da je otrokov oče materin mož, lahko pa se dokaže drugače. Mati je vedno gotova, oče pa ne.

Poleg PRAESUMPTIO IURIS poznamo tudi pravno domnevo, glede katere ni protidokaza – PRAESUMPTIO IURIS ET DE IURE.

PРАВNA FIKCIJA = FICTIO je zavestna trditev neresničnega. V pravu je to vnaprej določena izjema. Za uvedbo fikcije mora obstajati ustrezen pomemben pravno-političen razlog.

Npr. fikcija, ki jo imenujemo NASCITURUS PRO IAM NATO HABETUR QUOTIENS DE COMMODIS EIUS AGITUR = Zarodek, ki se bo še rodil, se šteje za že rojenega v kolikor gre za njegove pravice. Pravni subjekt nekdo postane z rojstvom, v določenih primerih pa se postavi fikcija, ko še nerojenega otroka postavimo za rojenega. Važen pravno-politični interes je v tem, da se zaščitijo koristi še nerojenega otroka. V osnovi gre za primer dedovanja – še nerojen otrok lahko v primeru smrti očeta deduje.

VOLJA = ERROR

Med voljo in izjavo mora obstajati soglasje, kar pomeni, da mora stranka dejansko izraziti resnično voljo. Pri dvo- ali večstranskih pravnih poslih se zahteva tudi soglasje volj strank (npr. pri kupno-prodajni pogodbi volja prodajalca in kupca – soglasje o ceni in blagu; če ni soglasja, pravnega posla ni).

V praksi naletimo na primere, ko volja in izjava nista skladni, ko med njima ni soglasja. U govorimo o nesoglasju med voljo in izjavo. To nesoglasje je lahko:

- ZAVEDNO NESOGLASJE (stranka se zaveda, da izjavlja nekaj drugega, kar v resnici hoče – izjavlja neresnično voljo).
- NEZAVEDNO NESOGLASJE (stranka se ne zaveda, da izjavlja nekaj drugega, kar v resnici hoče – napake volje).

MENTALNA REZERVACIJA je institut, ki ga ustvari obče pravo (to ni rimski institut!). gre za primere, ko stranka vedoma izrazi nekaj, česar v resnici noče in to zamolči nasprotni stranki (npr. Jamajka in na smrt bolan človek). Mentalna rezervacija pravno ni upoštevana. Ker se ne upošteva, pravni posel velja, kot da je ni; pravni posel je torej treba izpolniti.

NERESNA IZJAVA je izjava v šali, pri igri, v gledališču. Gre za izrecna pretiravanja. Ne ustvarja pravno zavezujočih obveznosti, ker je vsem jasno, da taka izjava ni resno mišljena; npr. Clio 1.2 je najhitrejši avto na svetu. Problematična je le izjava v šali, ker lahko ustvarja odškodninsko odgovornost tistega, ki je izjavo dal, kadar stranka brez svoje krivde ni mogla spoznati, da ne gre za resno mišljeno izjavo.

SIMULACIJA = NAVIDEZNI PРАВNI POSEL

Stranka sklene pravni posel, ki ga v resnici noče in to ve tudi nasprotna stranka, širše pa to naj ne bi bilo znano, ker se skuša na ta način izigrati predpis oz. prikriti neke učinke, ki jih pravo ne želi. Simulacija vedno nekaj prikriva (npr. simulacija poroke). Običajno se pod simuliranim pravnim poslom skriva prikrit pravni posel (npr. darilna pogodba, pod katero se v resnici skriva kupno-prodajna pogodba – na simulirano kupno-prodajno pogodbo kaže simbolična kupnina, npr. avto za 1 €; v resnici pa gre za darilo).

VELJAVNOST SIMULIRANIH PРАВNIH POSLOV

Simulirane zakonske zveze in kupno-prodajne pogodbe so bile nične skoti vsa obdobja rimskega prava, ostale pravne posle pa so različno presojali. Civilno pravo jih na nek način priznava, ker slonijo na teoriji izjave. Justinijan pravno določi pravilo PLUS VALERE QUOD AGITUR, QUAM QUOD SIMULATE CONCIPITUR = Več velja tisto, kar je hoteno, kot tisto, kar je simulirano. Po Justinijanovem pravu simulirani pravni posli ne

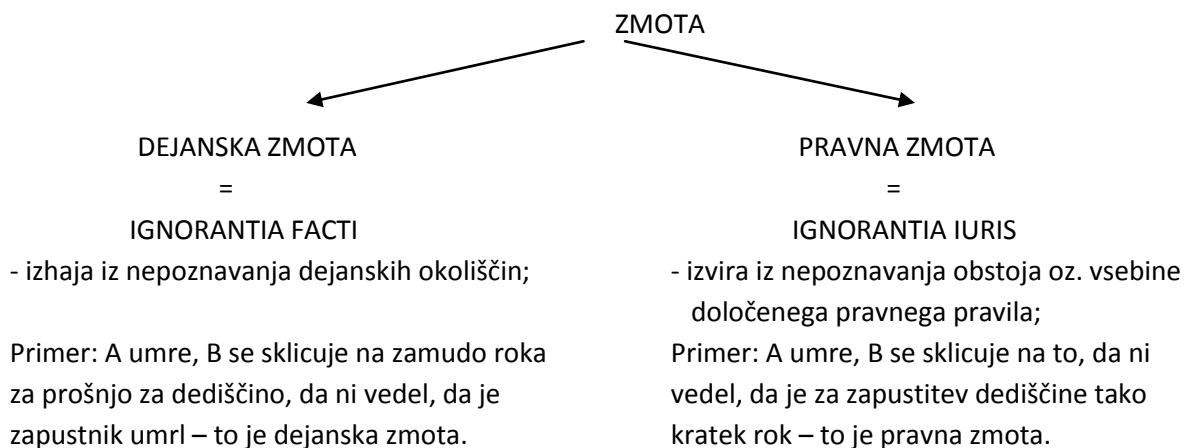
veljajo, so nični, medtem, ko so prikriti pravni posli veljavni le takrat in toliko, kadar in koliko izpolnjuje pogoje za veljavnost.

Npr. A in B sta zakonca in A obdari Bja tako, da mu da darilo z simbolično ceno (ga »proda«). Po Justinijanovem pravu je kupno-prodajna pogodba neveljavna, prav tako tudi darilna, ker so darila po rimskem pravu med zakonci prepovedana.

NEZAVEDNO NESOGLASJE (napaka volje)

Stranka je v zmoti, ki je nepopolna, napačna predstava o določenih dejanskih oz. pravnih okoliščinah in izhaja iz nevednosti.

Rimsko pravo zmoto v širšem smislu imenuje IGNORANTIA, v ožjem smislu pa ERROR.

V zvezi s tem je že rimsko pravo postavilo dve načeli:

- IGNORANTIA IURIS NOCET = Pravna zmota škoduje.
- IGNORANTIA FACTI NON NOCET = Dejanska zmota ne škoduje.

Lahko se sklicuješ na dejansko zmoto, na pravno pa ne; vendar pa obstajajo izjeme.

30. 11. 2010

IZJEME NAČELA IGNORANTIA FACTI NON NOCET:

V določenih primerih se ni bilo mogoče sklicevati na dejansko zmoto:

- Če je bil sklenjen obličen pravni posel civilnega prava.
- Nanjo se niso mogli sklicevati tisti, ki jim lahko očitamo, da niso pokazali dolžne skrbnosti za poznavanje dejstev; malomarnost pri poznavanju dejstev.

IZJEME NAČELA IGNORANTIA IURIS NOCET:

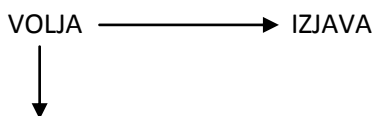
Subjekti so se lahko izjemoma sklicevali na nepoznavanje prava v naslednjih primerih:

- Osebe, mlajše od 15 let (nedoletni = MINORES); dovoljeno jih je ne poznati prava in lahko se sklicujejo na pravno zmoto.
- Ženske (šibkejši spol) – zaradi neizkušenosti in lahkomiselnosti žensk; ženskam je treba pomagati, ne da bi jih hoteli zatirati.
- Vojaki (v rimskem pravu imajo poseben položaj, status), ker so nenehno na poti, na vojnih pohodih; ne rabijo poznati prava – olajševali so jih tudi pisanje oporoke.
- Tisti, ki so imeli možnost obrniti se na pravnika ali so bili pravno izobraženi, se ne morejo sklicevati na nepoznavanje prava.

Pri vprašanju zmote se pojavljajo različne vrste zmote (o imenu, o osebi, itd.). v vsakem konkretnem primeru jurist pove, kakšne so posledice take zmote.

Posledice zmote: Ničnost pravnega posla – kadar zmota prepreči nastanek soglasja (kadar je zmota bistvena); sodobno pravo operira z dejstvi: opravičljiva, neopravičljiva stvar.

NAGIB so predstave, ki vplivajo na stranko, da izrazi voljo za sklenitev določenega pravnega posla.

Kaj je vplivalo na voljo, ki jo je stranka izjavila?

ALI JE NAGIB PRAVNO UPOŠTEVEN? Načeloma nagib ni pravno upoštevan, razen če bi bil nagib vključen v pravni posel kot slučajna sestavina, torej kot pogoj. Tukaj potem pravno gledano ne gre več za nagib, ampak za pogoj pravnega posla. Rimsko pretorsko pravo upošteva le NEDOPUSTEN NAGIB – kadar je ena stranka nedopustno vplivala na odločitev druge stranke (sopogodbenika). Poznamo dva nedopustna nagiba:

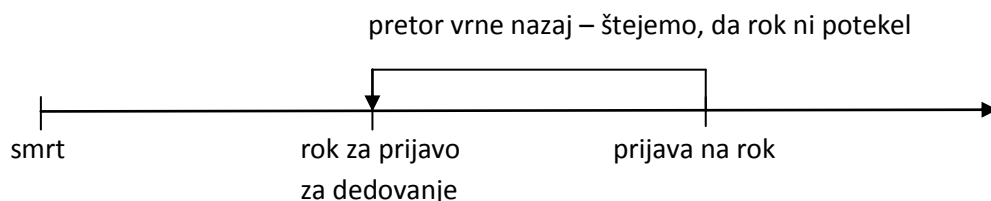
1. Prevara = DOLUS in
2. grožnja in nasilje = VIS AC METUS.

Ta dva nagiba upošteva šele pretorsko pravo, prej tega niso upoštevali. Pretor stranki pomaga s tem, da upošteva nagib. To je eden od pretorjevih primerov, kako omiliti trdoto civilnega prava.

DOLUS ima več pomenov: prevara, nepošteno, zvijučno ravnanje, najhujša stopnja krivde = naklep.

Pretor je stranki pomagal na tri načine – na voljo je dal:

- tožbo a° DOLI,
- ugovor exc° DOLI,
- institut RESTITUTIO IN INTEGRUM = IN INTEGRUM RESTITUTIO (=vrnitev/povrnitev v prejšnje stanje) – vzpostavi se takšno stanje, kakršno je bilo pred določenih trenutkom.

exc° DOLI je ugovor, dostavek v tožbeni formuli. Toženec oporeka tožniku na podlagi tega dogovora.

a° DOLI – pravni posel je že izpeljan, prevarana stranka je lahko tožila nasprotno stranko s to akcijo (to je obligacijska pravna tožba). Zahtevalo se je povračilo v naravi, obsodb pa je šla na denarni znesek. Ta tožba je izražala tožnikov INTERES, se je glasila na interes. Beseda interes izhaja iz »tisto, kar je vmes« = INTER ESSE.

INTERES sestavljata: - nastala škoda (=DAMNUM EMERGENS) in
- izgubljeni dobiček (=LUCRUM CESSANS).

Vedno je treba omejiti pričakovanja oškodovanca. Problem interesa ni bila le njegova višina, ampak tudi problem, ali bi dobiček dejansko nastal.

POMEMBNO ZA IZPIT! Pazi pri reševanju primerov. a° DOLI je subsidiarna tožba, kar pomeni, da prihaja v poštev le, če stranka nima na voljo nobene druge tožbe. Npr. A in B skleneta kupno-prodajno pogodbo, A

hoče od Bja kupiti vrhunskega kuharja, B pa mu pod pretvezo, da je to res vrhunski kuhar, proda sužnja. B Aju napačno prikaže dejstva, ga ogoljufa. Tukaj ni na voljo a° DOLI, ampak je na razpolago tožba iz kupno-prodajne pogodbe, ki temelji na ideji poštenja (glej obligacijsko pravo!).

VIS AC METUS (= sila in strah)

Gre za primere, ko stranka sklene pravni posel, ker je bila ustrahovana. Npr. A nastavi Bju na vrat nož, zato je B primoran podpisati pogodbo.

Staro rimsko pravo je stalo na stališču COACTUS VOLUI, kar je pomenilo: »Čeprav si bil prisiljen, si hotel.« Pretor je to trdoto omilil na tri načine – na voljo je dal naslednja pravna sredstva:

- tožba a° QUOD METUS CAUSA,
- ugovor exc° QUOD METUS CAUSA,
- institut RESTITUTIO IN INTEGRUM.

Temeljni problem je bil, kakšne situacije upoštevati kot nagib v tem primeru, zato so postavili določene kriterije, ki so morali biti izpolnjeni, da se je stranka lahko poslužila zgoraj navedenih načinov: - zagroženo mora biti hudo zlo,

- grožnja mora biti neposredna (tako izvršljiva grožnja),
- zagroženo zlo mora biti protipravno.

Primer: Prijava nekoga, ki je storil kaznivo dejanje – to ni protipravno zlo!

KAVZA = NAMEN = SMOTER je danes civilističen pojav, o njem je več teorij.

Razlika med nagibom in kavzo: **kavza** izraža tisto, kar je stranka želela doseči s pravnim poslom – presoja se skupni namen pogodbenih strank; **nagib** – kaj je stranko nagnilo k sklenitvi pravnega posla.

Iz pravnega posla je lahko kavza razvidna ali pa nerazvidna. Kadar je kavza iz pravnega posla razvidna, govorimo o pravnem poslu z **INDISKRETNO KAVZO**, kadar pa kavza ni razvidna iz pravnega posla, govorimo o pravnem poslu z **DISKRETNO KAVZO**.

NEVELJAVNOST (neveljavni pravni posli)

Če pravni posel ne izpolnjuje vseh zahtev, je neveljaven, zato govorimo o neveljavnem pravnem poslu.

Poznamo dve vrsti neveljavnosti: - ničnost,
- izpodbojnost.

7. 12. 2010

NIČNOST je takrat, kadar pravni posel sploh ne nastane. Pomanjkljivosti so tako hude, da pravni posel ne more nastati – npr. če pravni posel sklepa nekdo, ki nima poslovne sposobnosti. Takšen pravni posel je ničen. Ničnost je posledica pravnega posla, ki pravzaprav ni nastal. Če niso izpolnjene temeljne predpostavke, pravni posel ne nastane, učinek je ničnost. Vzrok za ničnost je lahko veliko elementov, npr. pri mancipaciji: če ni dovolj prič, pravni posel ne nastane, je ničen. Posledica tega je, da tak pravni posel nima učikov.

IZPODBOJNOST – gre za pomanjkljivosti, ki ničnosti ne povzročijo takoj, ampak lahko upravičena stranka uveljavlja take pomanjkljivosti (izpodbija pravni posel). Če to uveljavi, se doseže, da že veljaven pravni posel preneha veljati, praviloma z učinki EC TUNC (učinkuje za nazaj).

Razlika med ničnostjo in izpodbojnostjo:

NIČNOST	IZPODBOJNOST
- pravni posel je takoj neveljaven (upoštevata se po uradni dolžnosti);	- do razveljavitve pravnega posla pride šele, če se stranka sklicuje na razlog (upoštevata se z izrecnim sklicevanjem);
- nanjo se lahko sklicuje vsak;	- nanjo se lahko sklicuje le upravičena stranka;
- ni popravljiva, kar pomeni, da ničen pravni posel ne more postati naknadno veljaven oz. ničen pravni posel ne more konvalidirati.	- lahko konvalidira (nek pravni posel, ki je bil izpodbojen, postane neizpodbojen).

Npr. pravni posel VIS AC METUS – pravni posel je sklenjen pod vplivom sile in strahu (veljavno sklenjen) in če nasprotna stranka ni ugovarjala, je pravni posel veljal, če pa se je sklicevala na pomanjkljivost, tj. ustrahovanje, pa je dosegla, da se je pravni posel razveljavil.

KONVALIDACIJA = KONVALESCENCA (trije razlogi, da lahko pravni posel konvalidira, so):

1. če je odpadel rok za izpodbijanje,
2. če se je stranka odpovedala izpodbijanju,
3. zastaranje – preteče čas, ki je določen za izpodbijanje.

Konvalidacija (konvalescenca) je institut, ki se navezuje na izpodbojnost. QUOD INITIO VITIOSUM EST, NON POTEST TRACTU TEMPORIS CONVALESCERE = Kar je od začetka neveljavno (v smislu ničnosti), ne more postati veljavno s potekom časa (ne more konvalidirati).

Rimsko pravo je v začetku poznalo le institut ničnosti, v času pretorskega prava pa tudi institut izpodbojnosti.

KONVERZIJA je institut, ki se pojavlja pri ničnih pravnih poslih (loči od konvalescence!!). gre za to, da nek ničen pravni posel pretvorimo v nek drug veljaven pravni posel; ničen pravni posel pravni red šteje za drug veljaven pravni posel, ki ima običajno podobne učinke.

Vnaprej se upošteva domnevna volja strank, ki sklepata pravni posel. Npr. mancipacija (je obličen pravni posel): A Bju stvar izroči, obstaja pa določena pomanjkljivost, ki prepreči nastanek pravnega posla, zato pravni red šteje, da se taka nična mancipacija upošteva kot veljavna tradicija (je brezobličen prenos lastninske pravice).

BONITARNA LASTNINA – pogledj v knjigi!

IZIGRAVANJE PREDPISOV

Stranki ne kršita izrecnih določb, ampak skušata po drugi poti doseči tisto, kar zakon prepoveduje, želita obiti predpis. Npr. simuliran pravni posel. IN FRAUDEM LEGIS AGERE = Ravnati v obid zakona. V tem primeru ljudje iščejo luknje v zakonu.

Posledice izigravanja predpisov v rimskem pravu: splošnega predpisa ni, vendar je neko nadziranje. Pretor za veljavne pravne posle ne šteje tistih, s katerimi bi se zakon izigral. V času Bizanca in glosatorjev pa nastopi ideja, da bi izigravanje predpisov pomenilo kršenje predpisov.

NEMORALNOST

CONTRA BONOS MORES = Proti dobrim nravem. BONI MORES = dobra nravi.

Nadziranje, kaj je prav in kaj narobe, kaj se spodobi in kaj se ne spodobi, kaj ni v skladu z njihovo moralno tradicijo; običajna, tradicionalna pravila obnašanja.

Rimsko pravo v posledici izenačuje protipravnost in nemoralnost – posledice so: ničnost, pri nemoralnosti pa tudi INFAMIJA (=zmanjšanje časti; gre za posledico v pravni sferi).

RAVNANJA V ŠKODO UPNIKOV

IN FRAUDEM CREDITORUM = V škodo upnikov.

Gre za posebno obliko izpodbojnosti, do katere pride v primeru oškodovanja upnikov, ko je prezadolženec v zadnjem letu sklepal pravne posle, ki so zmanjševali stečajno maso. Premoženje prezadolženca je pasivno, njegovi dolgovi so večji od aktivnega premoženja. Dolguje večini upnikom določeno premoženje, ki se mu zarubi in proda ter se s tem poplača upnike. Ko prezadolženec izve, da »gre na boben« (z bobnom so včasih oznanjali), začne svoje premoženje odsvajati odplačno ali neodplačno in s tem zmanjšuje stečajno maso, s čimer škoduje upnikom.

Uvedena je a° PAULIANA, s katero so se lahko izpodbijali pravni posli, ki jih je prezadolženec sklenil v zadnjem letu. S to tožbo (akcijo) se zahteva vrnitev koristi. Zahteval se je oškodovalni namen prezadolženca, vendar se je ta oškodovalni namen domneval. Tožba je bila uspešna, če je imel prezadolženec namen oškodovati upnike.

Obrnjeno dokazno breme – v določenem primeru mora oseba sama dokazati, od kod ji premoženje; če ne dokaže, se ji vse vzame.

Če je šlo za neodplačne pridobitve, jih je bilo treba vrniti, ne glede na to, ali je nasprotna stranka vedela, v kakšnih okoliščinah je prezadolženec.

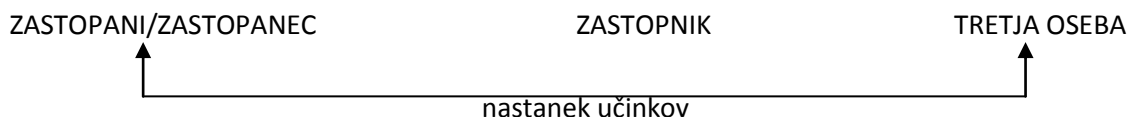
ZASTOPANJE

Je pravni institut, ki se je pojavil iz praktičnih razlogov. Pravni posel lahko stranka sklepa s pomočjo zastopnika. Eden od pravnih razlogov, ko stranka mora imeti zastopnika je, če sama ni poslovno sposobna.

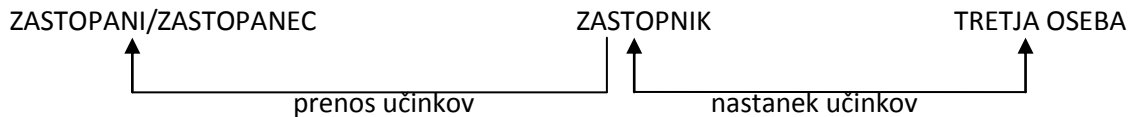
Ločimo: - zakonitega zastopnika (določi ga pravo) in
- prostovoljnega zastopnika (na podlagi njegovega soglasja ga postavi stranka).

Zastopanje delimo na DIREKTNO/NEPOSREDNO in INDIREKTNO/POSREDNO zastopanje.

DIREKTNO/NEPOSREDNO ZASTOPANJE – zastopnik sklepa pravne posle v tujem imenu in na tuj račun, kar pomeni, da je tretja oseba vedela, da sklepa pravni posel z zastopnikom. Učniki pravnega posla so nastali neposredno med zastopanim in tretjo osebo.

INDIREKTNO/POSREDNO ZASTOPANJE – zastopnik sklepa pravni posel v svojem imenu in na tuj račun. Učinki nastanejo med zastopnikom in tretjo osebo in take učnike mora zastopnik šele prenesti na zastopanega.

Zastopanje v rimskem pravu

Rimljani so si pomagali z možnostjo indirektnega zastopanja, niso pa bili naklonjeni direktnemu zastopanju. Stali so na stališču, da je lahko neposredno upravičen iz pravnega posla le tisti, ki je sodeloval pri sklenitvi pravnega posla. Odreka se možnost, da bi bil zavezan nekdo, ki pri pravnem poslu ni sodeloval.

Obstajajo pa izjeme: VESOLJNI OSKRBNIK = PROCURATOR OMNIUM BONORUM – običajno je šlo za nekdanjega sužnja, ki je še skrbel za patronovo premoženje. Običajno je bilo, da so bogati Rimljani svoje upravljanje premoženja zaupali sužnjem – tak suženj je postal vesoljni oskrbnik. Nagrada za dobro množenje premoženja naj bi bila svoboda.

Če je bila taka oseba suženj, je vse, kar je pridobila, pridobila za svojega lastnika. Ko je tak suženj postal svoboden, je prišlo do problema, ker so imeli odklonilen odnos do direktnega zastopanja. Tudi varuh (do 14 let) lahko pridobiva posest, enako je v primeru umobolnega (njegov skrbnik). Po Justinijanovem pravu je lahko vsakdo pridobival posest in lastnino.

IV: Ali je suženj direktni zastopnik lastnika in ali je sin pod očetovo oblastjo direktni zastopnik očeta? Ne, ker oba pridobivata za lastnika oz. očeta, ne glede na svojo voljo; za zastopnika se zahteva volja ustvarjanja pravnega posla; in ne, ker suženj oz. sin s takim pravnim poslom ne zavezuje lastnika oz. očeta.

IV: Ali je suženj oz. sin pod očetovo oblastjo indirektni zastopnik? Ne, ker ni poslovno sposoben.

Poglej knjigo do konca splošnega dela.

14. 12. 2010

III. OSEBNO PRAVO

Osebnostno pravo so pravna pravila, ki urejajo status posameznika; kdo je pravni subjekt, kje nastane, kakšne položaj ima ipd.

PRAVNA SPOSOBNOST je sposobnost postati in biti subjekt pravnih pravic in pravnih dolžnosti. Tisti, ki je pravno sposoben, je pravni subjekt. Nanj se nanašajo pravice in obveznosti.

Na koga se pravni red nanaša? Na pravne subjekte, kar daje pravice, nalaga dolžnosti in mu priznava pravno sposobnost.

Subjekti so lahko:

- fizične osebe (vsak posameznik) ali
- pravne osebe (skupine oseb oz. premoženja – umetno ustvarjene osebe, npr. univerza v Ljubljani).

Pravne osebe imajo svoje zastopnike, zanje delujejo zakoniti zastopniki.

Kdaj štejemo, da je nekdo postal subjekt prava? Subjektiviteta nastane z rojstvom – pravice in dolžnosti. Izjemoma se v določenih primerih priznava tudi zarodku: načelo *NASCITURUS PRO IAM NATO HABETUR, QUOTIENS DE COMMODIS EIUS AGITUR* (to je fikcija). To se uvede, da se zaščiti koristi zarodka – dediščina. Še nerojen otrok bo dedoval pod pogojem, da se rodi in takrat, ko pred njegovim rojstvom umre oče.

POSTUM = tisti otrok, ki je rojen po očetovi smrti.

Pravna subjektiviteta preneha s smrtjo, določene pravice in dolžnosti pa se prenesejo na dediča. Po rimskem pravu je subjektiviteta odvisna od treh statusov:

- status *LIBERTATIS*,
- status *CIVITATIS*,
- status *FAMILIAE*.

STATUS LIBERTATIS: položaj v odnosu na delitev med svobodnimi in sužnji. Suženj ni pravni subjekt, je zgolj objekt. Ni pravno sposoben, ima pa poslovno sposobnost.

Civilno rojstvo – subjekta ni bilo, a ko je postal svoboden, je postal subjekt (ko suženj izgubi suženjstvo, postane subjekt). Suženjstvo se razvija počasi; najprej so bili sužnji ujetniki iz vojn s sosedi ("sorodniki") – kot sin pod očetovo oblastjo. Suženj je govoreče orodje, nad njim ima lastnik neomejeno oblast, krute kazni (PRP – 801. Primer: *LEX AQUILA*).

S pravnega vidika suženj nikoli ni pravni subjekt. Dejansko pa se položaj razlikuje:

- nekvalificirani sužnji – imeli so slab položaj, delali so na poljih;
- sposobni, izobraženi sužnji – to so bili Grki, trgovci, ki so delali pri patricijih kor vzgojitelji ali učitelji. Živeli so bistveno boljše od rimskih državljanov.

V določenem obdobju se pojavljajo privilegiji državnih sužnjev. Počasi se začne omejevati oblast nad sužnji – pod vplivom krščanstva kruto mučenje. Oblast nad sužnjem izgubi lastnik, ki ga zapusti v bedi, boleznih.

PEKULIJ – lastnik je sužnju lahko prepustil zemljo v upravljanje. Da bo suženj to premoženje z uspešnim delovanjem povečal, vendar je bilo to premoženje lastnikovo. Bilo pa je v upravljanju sužnja in ga je le-ta smel uživati.

Suženj ni bil pravni subjekt, smel pa je sklepati posle – poslovna sposobnost (sposobnost sklepanja veljavnih pravnih poslov). Ker ni pravno sposoben, ne more biti lastnik lastninske pravice. Vse, kar pridobi, dobi lastnik. Suženj je naturalno odgovoren – neiztožljivo (sam lahko veljavno izpolni).

ADJEKTIVIJSKE TOŽBE so tiste, s katerimi je smel tisti, ki je sklenil pravni posel s sužnjem, tožiti lastnika tega sužnja. Lahko je lastnik podelil sužnjo svobodo, ki so jo podeljevali s poroko. V določenem obdobju so to osvobajanje omejevali. Pravni akt, s katerim se sužnjo podeli svobodo je MANUMISSIO. (Lastnik je prijel sužnja, ga zavrtel okoli in izpustil.)

Poznamo več vrst MANUMISSIE:

- osvobojenec (osvobojen suženj) – patron (lastnik osvobojenega sužnja): nastane razmerje patronat – posebno razmerje:
 - osvobojenec je dolžan spoštovati patrona;
 - patron ima delno dedno pravico po osvobojencu in dolžnost, da ga vzdržuje v pomanjkanju.

Pogost pojav je bil IURATA OPERARUM PROMISSIO – s prisego potrjena obljuba sužnja, ki je dobil svobodo, da bo patronu dajal določeno premoženjsko korist. Ta obljuba ga veže le po verskem pravu, po javnem pravu pa ne, ker suženj ni pravni subjekt.

Ko ga je lastnik osvobodil, je moral potrditi obljubo še s prisego. V vsakdanjem življenju so lastniki pretiravali – preveč dela – pretor da na voljo posebno *exc^o* za razbremenitev prostosti.

Družinske razmere: suženj ni mogel skleniti zakonske zveze, ker ni bil subjekt prava. Sužnji so živeli v dejanski družinski skupnosti, kjer so se rojevali novi sužnji.

CONTUBERNIUM – zveza med lastnikom sužnje in sužnjo. Suženj, ki se iz te zveze rodi, je plod sužnje, ki pripade lastniku sužnje. FAVOR LIBERTATIS je institut, v katerem se rodi otrok sužnje svoboden, če je bila sužnja le oz. vsaj en dan svobodna.

STATUS CIVITATIS: status svobodnega človeka

Loči jih rimsko državljanstvo – imajo pravice:

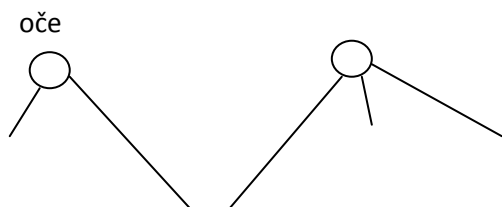
pravica voliti in biti izvoljen, vojaška obveznost, davčna obveznost, javne obveze, ki so bile častne; npr. sodnik, porotnik, prevzem varuštva itd.

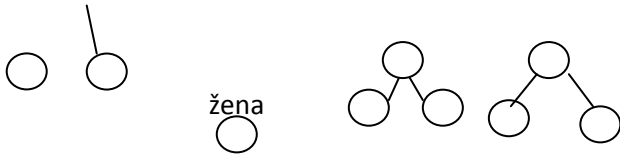
Pravice in dolžnosti so imeli samo rimski državljani. Plodni stiki Rimljanov s tujci – da se uredi njihov položaj. CONUBIUM je pravica sklepati zakonsko zvezo po rimskem pravu. COMMERCIIUM je pravica sklepati pravne posle po rimskem pravu.

Podeljevanje državljanstva: najprej je bilo rimsko državljanstvo omejeno na prebivalce Rima, kasneje pa se širi in možnost pridobitve tudi prebivalci zavezniških mest na Apeninskem polotoku, še kasneje pa cesar Karakala z ediktom podeli državljanstvo vsem (gre za dohodek državi – davki).

Tudi tujci imajo različne statute: - zavezniški,
- prijateljski.

STATUS FAMILIAE je status, ki ga ima nekdo v družinski skupnosti, ki je bila urejena patriarhalno.

PATER FAMILIAS = družinski oče – ima posebno oblast: OČETOVSKA OBLAST; je najstarejši živeči človek, pod njegovo oblastjo so sinovi, hčere in lahko tudi žena.

ŽENA je lahko bila pod oblastjo svojega očeta ali moža. Njen status je bil odvisen od vrste zakonske zveze:

- MANUS – žena prišla pod moževo oblastjo;
- SINE MANU – žena ostane pod oblastjo svojega očeta.

21. 12. 2010

Vrsta zakonske zveze je bila pomembna tudi z vidika sorodstvenih povezav – pomembno za dedovanje. Rimsko pravo je poznalo tri vrste sorodstvenih povezav oz. sorodstva:

1. AGNATSKO SORODSTVO – pod oblastjo istega družinskega očeta,
2. KOGNATSKO SORODSTVO – krvni sorodniki; to priznavamo danes in v pretorskem obdobju,
3. GENTILNO SORODSTVO – oddaljeni sorodniki.

Sorodstvo je pomembno za: dedovanje, darilno pogodbo (med zakoncema ni bila dovoljena), zakonsko zvezo (zakonski zadržek – brat in sestra je ne moreta skleniti), sklepanje poslov, zakonite zastopnike, žena ni dolžna pričati proti možu in obratno, posvojitve.

"Cesar je obvezan zakonu."

Kako se računa sorodstvo – STOPNJA SORODSTVA:

- sorodstvo v stranski črti – je skupni prednik (npr. brata);
- sorodstvo v ravni črti – ena oseba izhaja iz druge osebe (npr. oče - sin).

Sorodstvo oz. stopnja sorodstva se računa po načelu TOT GRADUS QUUT GENERATIONES = Toliko stopenj, kolikor rojstev.

Oseba postane svoje pravna, ko PATER FAMILIAS umre ali to osebo emancipira. Samo tisti, ki je imel vse tri statuse, je bil popolno pravno sposoben (samo družinski oče). Tisti, ki so pod očetovo oblastjo, so omejeno pravno sposobni:

- v sferi zasebnega prava,
- kaže se v tem, da nima očetovske oblasti (pravica nad življenjem in smrtjo),
- priznavanje otrok (če je oče otroka dvignil in poimenoval, ga je sprejel, če pa tega ni storil, ga ni sprejel),
- pomanjkanje premoženjske sposobnosti (to je sposobnost postati in biti subjekt lastninske pravice), ki je del pravne sposobnosti.

Tudi sin pod očetovo oblastjo je lahko imel pekulij – premoženje, ki ga sin dobi od očeta, ga upravlja. Sčasoma se pojavi PECULIUM CASTRENSE je premoženje, ki ga dobi sin kot vojak. PECULIUM QUASI CASTRENSE je premoženje, ki ga dobi sin kot državni uradnik.

CAPITIS DEMINUTIO = izguba statusa

Ob izgubi statusa poznamo tri vrste:

1. **MAXIMA** – največja izguba. Tisti, ki izgubi osebno svobodo; izgubi tudi ostale statuse (družina, državljanstvo), ni več pravni subjekt.
2. **MEDIA** – srednja izguba. Izgubi le državljanstvo, izgubi status v rodbini.
3. **MINIMA** – najmanjša izguba. Spremeni se rodbinska pripadnost; nekdo, ki je bil svojepraven, lahko pride pod očetovo oblast.

Če je oseba izgubila status, je izgubila tudi premoženjski status.

POSLOVNA SPOSOBNOST je sposobnost ustvariti voljo za sklepanje pravnih poslov. Omejena je glede na starost, spol, duševno bolezen in po pretorjevem preklicu.

Pretorjev preklic zapravljivosti: šlo je za primere, ko je nekdo zapravljajal premoženje in spravljajal dediče v slab položaj. Družinski člani so lahko sprožili postopek, na podlagi katerega mu omejijo poslovno sposobnost – preklic. Prekliče se njegova poslovna sposobnost in odsvaja premoženje.

Duševna bolezen: umobolni niso sposobni sklepati pravnih poslov, ker ne morejo v celoti dojemati; torej niso poslovno sposobni. Obstajajo pa t. im. svetli trenutki, ko ima duševno bolni razum in se mu priznava poslovna sposobnost.

Spol: družba je bila patriarhalna; ženske so imele socialno vlogo, bile so priznane sužnje in imele so neformalni odnos v politiki. Z razvijanjem družbe se pogled na žensko spreminja. Imele so omejeno poslovno sposobnost – za sklepanje pravnih poslov, ki so bili pomembni in civilni, so morale imeti varuha.

VARUH je skrbel, da je ženska lahko sklenila slovesen pravni posel. Varuštvo za ženske se loči od varuštva za otroke in nedorasle.

Varuštvo za ženske: varuh ne upravlja premoženja ženske in soglasje da varuh pri pravnem poslu. Varuh za otroke, nedorasle = **TUTOR IMPUBERIS**: upravlja varovančevo premoženje, razmerje med varuhom in varovancem ustvarja obligacijsko razmerje oz. obligacijo – varuštvo za nedorasle - kvazikontraktno razmerje.

28. 12. 2010

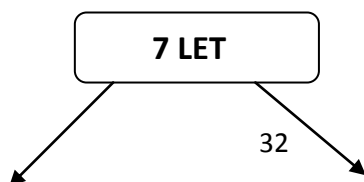
Starost: rimski juristi (prokuljanci, sabinjanci) so se strinjali, da naj bo poslovno sposoben tisti, ki je mentalno zrel. To postane, ko je spolno zrel, torej je meja za poslovno sposobnost spolna zrelost.

PUBERES = dorasli: spolno zreli, dečki 14 let, deklice 12 let.

IMPUBERES = nedorasli: meja je 7. leto:

- **INFANTES**: niso dopolnili 7 let,
- **IMPUBERES INFANTIA MAIORES**: starejši nedorasli; dopolnili 7 let, ne pa še meje doraslosti.

Dorasli = **PUBERES** so **DE IURE** popolnoma poslovno sposobni z: dečki 14 let, deklice 12 let.

INFANTES

IMPUBERES INFANTIA MAIORES =

Starejši nedorasli

Poslovno popolnoma nesposobni

Omejeno poslovno sposobni.

Velja, da ne morejo skleniti zakonske zveze, ker niso spolno zreli in ne morejo napisati veljavne oporoke. Ostale pravne posle so smeli sklepati – tak pravni posel je bil ŠEPAV PRAVNI POSEL = NEGOTIUM CLAUDICANS. Iz takega posla je bil le upravičen, ne pa tudi zavezan, zato ima pomanjkljivost; starejši nedorasli lahko terjajo stranko, ona pa tega ne more. Brez pomanjkljivosti je bil tak pravni posel takrat, ko je sodeloval varuh s svojo avtorizacijo (AUCTORITATIS INTERPOSITIO = varuhova avtorizacija). V tem primeru je bil pravni posel zavezujoč.

Rimljani so v praksi ugotovili, da tudi pri 12 oz. 14 letih niso dovolj zreli, saj si brez izkušenj in pogosto tarča goljufov. Sprejeli so poseben zakon LEX LETORIA, ki je takemu poslovno sposobnemu dal možnost, da se je skliceval na svojo neizkušenost in s tem dokazal razveljavitev pravnega posla. To možnost imajo doroasli do dopolnjenega 25 leta. Na ta zakon se lahko sklicujejo nedoletni = MINORES: 14 < nedoletni < 25.

Pretor za ta zakon omogoča 3 možnosti:

- a^o (če se je pravni posel že izpolnil in ga izpodbijamo),
- exc^o (da ni bil obsojen mu ni treba izgubiti pravnega posla),
- RESTITUTIO IN INTEGRUM.

S tem zakonom je omejeno zaupanje v nedoletne osebe – nihče ni rad sklepal z njimi, ker ni vedel, kdaj se bo oseba sklicevala na neizkušenost. Uvedejo nov institut skrbnika (tutorja), ki skrbi za nedoletnega pri sklenitvi pravnega posla in s tem je nasprotna stranka dobila določeno pravno varnost. S tem postane Rimljan DE FACTO popolnoma sposoben šele, ko dopolni 25 let.

MINIMA NON CURAT PRAETOR = Pretor se z malenkostmi ne ukvarja. Pravni posel mora biti pomemben, da se pretor ukvarja z njim, merilo je vrednost spornega predmeta.

DELIKтна SPOSOBNOST

Eden od virov obligacij so delikti. Če nekdo protipravno vdre v tujo sfero, mu lahko očitamo krivdo. Deliktна sposobnost – ali je nekdo sposoben odgovarjati za delikt (dejanje), ki ga je zagrešil.

Rimsko pravo je postavilo pravila:

- otroci = INFANTES so deliktно popolnoma nesposobni;
- starejši nedorasli so poslovno omejeno sposobni, zato so deliktно sposobni, če jim lahko očitamo, da se zavedajo posledic konkretnega dejanja – DOLI CAPAX (sposobni dojeti posledice svojega ravnanja);
- doroasli so popolnoma deliktно sposobni;
- zapravljevci, ženske so deliktно sposobni;
- umobolni so deliktно sposobni le v svojih svetlih trenutkih.

Pravni red priznava pravno sposobnost pravnim in fizičnim osebam. Pravne osebe: skupek ljudi, skupek premoženja.

PRAVNE OSEBE

KORPORACIJE

Skupnost fizičnih oseb, ki nastanejo kot pravni subjekti.

a.) KORPORACIJA ZASEBNEGA PRAVA

- Združenja (cehi, obrtniki, trgovci),
- do njih so nezaupljivi, bali so se, da so zametki političnih strank,
- v začetku velja prostost združevanja, kasneje omejujejo,
- prihaja do koncesijskega sistema (cesar da dovoljenje).

b.) KORPORACIJE JAVNEGA PRAVA

- rimska država (skupnost rimskih državljanov) – člani;
- zanje velja javno pravo, imajo svoje premoženje (rimska blagajna),
- zastopajo jo rimski magistrati; mestne občine,
- traja, dokler obstaja vsaj en član.

USTANOVE

Skupno premoženje, ustvarjeno za določen namen, ki ga fingirajo kot pravni subjekti.

Danes glede združenj velja normativni sistem – vnaprej je predpisano, kaj je treba izpolniti za ustanovitev pravne osebe (statut, člani, registracija). Pravne posle sklepajo pravne osebe organi kot zastopniki.

IV: Ali je družba v smislu družbene pogodbe pravna oseba? Ne.

ČAST je pravna dobrina, na katero se pravni red ozira. Čast pravo ščiti – spoštovanje, občutek lastne vrednosti. Poseg v osebnostno sfero, ki skrini čast – poseben delikt INIURIA opisuje že Zakonik XII plošč. (Dejansko – INIURIA, verbalno – INIURIA).

Ali in če, kako velja čast na pravno in poslovno sposobnost Rimljanca? Institut INFAMIA = zmanjšanje časti.

INFAMIJA je lahko bila:

(1) FACTI (dejanska)

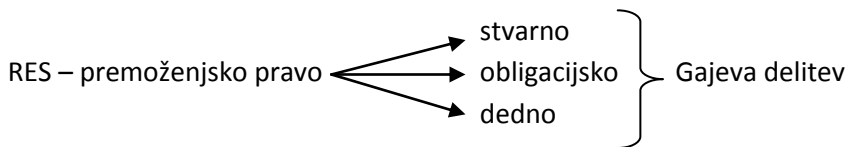
- Posledica slabega glasu, konkretnega dejanja (v rimskem pravu pevke, prostitutke);
- dejanska nesolidarnost človeka;
- osebe niso priče, varuhi – niso zanesljivi.

(2) IURIS (pravna)

- Posledica tožbe oz. obsodbe (pogosto, ko je kdo obsojen, ker je kršil razmerje, ki je temeljilo na osebnem zaupanju),
- posledice postopka z določeno tožbeno formulo,
- ne more naperiti zahtevkov za druge; nepravdni pooblaščenec ni mogel naperiti popularne tožbe.

POPULARNA TOŽBA = a⁰ POPULARIS je tožba, ki jo sme v javnem interesu naperiti vsak polnoleten rimski državljan, ki ni infamen; npr. na stavbi je položena stvar tako, da grozi, da bo padla na javni kraj in povzročila škodo.

IV. STVARNO PRAVO

Stvarno pravo je pravo, ki ureja vprašanje stvarnih pravic (pravice na stvari). Rimsko pravo pozna pet stvarnih pravic, ki so stvarne pravice na tuji stvari:

1. DOMINIUM = lastninska pravica (je temeljna; REI VINDICATIO);
2. SERVITUTES = služnosti;
3. SUPERFICIES = dedna stavbna pravica;
4. EMPHYTEUSIS = dedna zakupna pravica;
5. PIGNUS – HYPOTHECA = zastavna pravica (dve obliki).

4. 1. 2011

Rimsko pravo je sistem tožb in loči:

- a^{es} IN REM = stvarnopravne tožbe;
- a^{es} IN PERSONAM = obligacijskopravne tožbe.

a° IN REM	a° IN PERSONAM
- ABSOLUTNA: imetnik jo uveljavlja zoper vsakogar, ki posega v to pravico – ERGA OMNES.	- RELATIVNA: proti točno določeni osebi – INTER PARTES.
- EKSKLUZIVNA (izključujoča): ne morem razpolagati s stvarjo, ker me je lastnik izključil. Imetnik lahko vsakogar izključi od dejanskega in pravnega poseganja po stvari.	

STVARNA PRAVICA	OBLIGACIJSKA PRAVICA
- je absolutna.	- je relativna.
- lahko se uveljavlja večkrat.	- uveljavlja se samo enkrat.
- obtoženec se ni dolžan spustiti v pravdo.	- obtoženec se mora spustiti v pravdo.
- različni tožbeni zahtevek.	- tožbeni zahtevek je točno določen za poslovno razmerje.
- predmet razmerja je stvar.	- predmet razmerja je dajatev, storitev in/ali opustitev.
- ustanovljena je za neomejen čas ali za zelo dolgo dobo.	- težijo k izpolnitvi in s tem k ukinitvi pravice.

Rimsko pravo imenuje stvar RES. Stvar je lahko:

- Telesna stvar = RES CORPORALES (je predmet zunanjega, materialnega sveta, nad katero je mogoče dobiti oblast; je tisto, česar se lahko dotaknemo).
- Netelesna stvar = RES INCORPORALES (pravice, ki imajo tudi premoženjsko naravo).

Stvari se delijo na:

- Stvari v pravnem prometu = RES IN COMMERCIO: na stvari ima lahko zasebnik pravno pravico, lahko nastopa v obligacijskopravnem razmerju.

- Stvari zunaj pravnega prometa = RES EXTRA COMMERCIIUM: teh lastnosti nimajo.
 - po sakralnem pravu:
 - RES SACRAE (svetišča, žrtevno orodje) – posvečeno bogovom;
 - RES RELIGIOSAE (grobišča – LOCUS RELIGIOSUS);
 - RES SANCTAE (obzidja, vrata mest) – stvari, posvetne narave, vendar posvečene božanstvom;
 - po državnem javnem pravu:
 - RES OMNIUM COMMUNES = javno dobro – stvari, ki jih nihče ne more imeti, do njih so vsi upravičeni (zrak, voda, morje);
 - RES PUBLICAE oz. UNIVERSITATIS = stvari države oz. mestnih občnih – javne zgradbe.

Delitev stvari v pravnem prometu

1. PREMIČNA STVAR – brez škode za svojo vrednost lahko spreminja kraj.
NEPREMIČNA STVAR – zemljišča in vse, kar je z zemljiščem trdno spojeno; SUPERFICIES SOLO CEDIT.

2. RES MANCIPI – zemljišča, sužnji, živina; med RES MANCIPI so šteli tudi 4 zemljiške služnosti:
 - a. ITER (služnost pešpoti),
 - b. ACTUS (služnost poti za gonjenje živine),
 - c. VIA (služnost vozne poti),
 - d. AQUAEDUCTUS (služnost napeljave vode s tujega zemljišča).

RES NEC MANCIPI – vse ostale stvari

Ta delitev izhaja iz zgodnje civilne dobe. Posledica te delitve je v strogih obličnostih, ki so morale biti upoštevane pri prenašanju lastninske pravice – RES MANCIPI. Justinijanovo pravo to delitev odpravi in odpadeta mancipacija ter IN IURE CESSIO.

3. NADOMESTNA STVAR – obstajajo v več primerkih.

NENADOMESTNA STVAR – samo ena stvar.

To je naravna delitev, ki je podobna delitvi na GENUS in SPECIES (to je pravna delitev, kjer gre za količini). Ko se sprašujemo za predmet stvari, je stvar lahko GENUS ali SPECIES.

GENUS: predmet obveznosti, ki je določen po vrsti, količini, kvaliteti (npr. 100 mernikov pšenice); izpolniti bo treba TANTUNDEM EIUSDEM GENERIS ET QUALITATIS – enaka količina istovrstnih stvari in kvalitete.

SPECIES: individualno določena stvar; IN SPECIO = moraš vrniti točno tisto stvar; SPECIES PERIT EI CUI DEBETUR, GENUS PERIRE NON CENSETUR = Individualno določena stvar pripade tistemu, komur je dolgovana (kdo bo trpel).

Ni nujno, da se naravna in pravna delitev ujemata. Tudi potrošna stvar lahko deluje kot SPECIES (tisto stvar, ki daš v hrambo – IN SPECIUM – moraš isto dobiti nazaj; moka je nadomestna stvar).

4. POTROŠNA STVAR – z enkratno uporabo se potroši.

NEPOTROŠNA STVAR – namenjena je daljši rabi. Pri porabi je treba ločiti med pravno in dejansko konsumpcijo (sendvič pojem).

5. GLAVNA STVAR

STRANSKA STVAR je del glavne stvari.

Lastnik glavne stvari postane tudi lastnik stranske stvari. ACCESSIO CEDIT PRINCIPALI = Stranska stvar pripade glavni stvari. Spojitev premičnine z nepremičnino, ki je glavna stvar – pravno gledano nepremičnina absorbira premičnino (prirast).

6. ENOVITA STVAR: pritiklina – samostojna stvar, funkcionalno povezana z glavno stvarjo.
SESTAVLJENA STVAR – ni enovita, sestavlja jo več stvari, ki so bile prej samostojne.
7. DELJIVA STVAR – jo delimo brez škode za njeno bistvo (npr. zemljišče, saj se da razdeliti)
NEDELJIVA STVAR – je ne delimo (npr. slika).
Na določeni stvari lahko obstaja pravica enega ali več subjektov – SOLASTNINA (subjekti so solastniki). Solastniki imajo MISELNE/IDEALNE DELEŽE – PARS PRO INDIVISO (npr. trije imajo kravo, ki je ne morejo deliti). Če gre z deljivo stvar, jo je možno razdeliti in vsak od solastnikov sme zahtevati del svoje stvari. Posamezen el stvari, ki je bila prej skupna, se imenuje PARS PRO DIVISO.
8. MATIČNA STVAR
PLODOVI = FRUCTUS so produkt matične stvari (ko se ločijo od matične stvari, postanejo samostojni produkti lastninske pravice). *Že porabljeni plodovi, zanemarjeni plodovi, obstoječi plodovi.
Plodovi so lahko: - naravni plodovi (stvarno pravo):
* rastlinski plodovi (jabolko),
* živalski plodovi (jagnje, mleko, volna, piščanec);
- civilni plodovi (obresti, ki jih prinaša glavnica).

11. 1. 2011

POSEST je pravno dejstvo, je dejstvo, da imamo posest v fizični oblasti; pomeni dejansko oblast nad stvarjo skupaj s posestno voljo.

Ločiti moramo med posestjo in lastninsko pravico (v rimskem pravu in danes!).

Razlike med njima: Posest je zgolj dejstvo, lastnina pa je pravica – lastninska pravica predstavlja pravno oblast nad stvarjo, posest pa dejansko oblast nad stvarjo. Po rimskem pravu je lastnina temeljna stvarna pravica, posest pa je pravno dejstvo. Po sodobnem pravu je posest zgolj fizična oblastna stvar. Razlika med posestjo po rimskem pravu in po sodobnem pravu: sodoben pojem temelji na rimskem pojmu, se je pa od rimskega instituta posesti tudi oddaljil.

Povezava med njima: Posest je praviloma zunanji izraz lastninske pravice, kar pomeni, da lahko upravičeno domnevamo, da je tisti, ki poseduje stvar, tudi lastnik te stvari. POSSESSOR ERGO DOMINUS = Posestnik, torej lastnik. Gre za domnevo, da je posestnik tudi lastnik (običajno je tako, ni pa nujno – možen je protidokaz). Zloverni posestnik ni upravičen do posesti, ampak vseeno poseduje stvar. V večini primerov je za pridobitev lastninske pravice potrebno stvar vzeti v posest – posest je pogoj za pridobitev lastninske pravice. CORPUS = fizična oblast. ANIMUS = posestna volje. ANIMUS POSIDENDI = volja posestvovati.

PRAVNE POSLEDICE POSESTI

- Posest je varovana (zgolj dejstvo je varovano) – pretor uvede posestno varstvo, ki je različno od varstva stvarne pravice – ni treba dokazovati pravice, ampak zgolj posestno stanje. Posest, ki je varovana s posestnimi interdikti, je JURIDIČNA POSEST. INTERDIKTI so pretorjeve zapovedi, prepovedi.
- Posest lahko pod določenimi pogoji privede do lastninske pravice in taka posest se imenuje CIVILNA POSEST, ki mora temeljiti na določenem pravnem naslovu, zato jo imenujemo tudi TITULARNA POSEST (TITULUS = pravni naslov). Npr. če nekdo ni postal civilni lastnik, pretor pa ga je varoval in je dal na voljo za varstvo te lastnine potrebna pravna sredstva – BONITARNA LASTNINA. Vendar bonitarni lastnik po določenem času postane civilni lastnik. Npr. ko Bju A izroči konja na podlagi kupno-prodajne pogodbe (ali darilne), je on titularni posestnik (oseba B).

- Dovoljena samopomoč – VIM VI REPELLERE LICET = Silo je dovoljeno vrniti s silo. Če nekdo nasilno posega v tvojo posest, da lahko nasilno zavrneš. Če je posest na silo odvzeta, si jo lahko na silo odvzameš nazaj, vendar takoj in ne čez čas. Npr. B vzame robec Aju, A ga takoj vzame nazaj.

Ideje, ki so jih rimski juristi oblikovali v zvezi z dovoljeno samopomočjo, so se pozneje prenašale na vprašanje SILOBRANA. Pogoji za dopustnost silobrana izhajajo delno iz dovoljene samopomoči. SILOBRAN (naravna pravica že po rimskem pravu) je ko sebe ali koga drugega odvrčamo od nepravnega dejanja.

Posest je v glavnem usmerjena na pojem juristične posesti. Koga šteje rimsko pravo za posestnika oz. kdo lahko zahteva pretorjevo posestno varstvo? Obstajata dve skupini:

1. **LASTNIŠKI POSESTNIKI** so tisti, ki trdijo, da imajo lastninsko pravico: lastnik, dobroverni posestnik (tisti, ki je prepričan, da je lastnik, v resnici pa ni; takšen človek je v zmoti, kjer gre za dejansko zmoto, ker gre za zmoto o neki predstavi določenega dejstva), zloverni posestnik (dobil bo pretorjevo varstvo) – vsi smejo zahtevati varstvo svoje posesti.
2. **NELASTNIŠKI POSESTNIKI** so tisti, ki imajo posest na podlagi določenega razmerja oz. stvarne pravice in morajo sami vrniti stvari lastniku. Nekateri od njih pretor ščiti in zato smejo uveljavljati posestno varstvo. Ti posestniki pa so: prekarist, emfitevta, sekvester, zastavni upnik, po Justinijanovem pravu pa še superficiar in užitkar.

PREKARIST je tisti, ki je dobil določeno stvar v prekarij oz. na posodo do preklica. Premožni ljudje so svoje stvari prepuščali v uporabo manj premožnim in so na ta način večali svoj ugled in vpliv, ni jih vodila le humana enota. Prekarij dolgo časa ni bil pravno razmerje. PRECARIO DANS = tisti, ki je dal stvar v prekarij; iz pravnega vidika je ni mogel zahtevati nazaj. Prekarist je posestnik oz. imetnik stvari.

EMFITEVTA je dedni zakupnik, je imetnik stvarne pravice, ki se imenuje EMFITEVZA. SUPERFICIAR je imetnik dedne stavbne pravice. ZASTAVNI UPNIK je imetnik zastavne pravice. UŽITKAR je imetnik služne pravice, je varovan kot posestnik. SEKVESTER je tisti, ki je dobil v hrambo določeno stvar in sicer tako, da jo je dolžan vrniti tistemu, ki bo izpolnil določen pogoj (pravda – običajno). Prepustil jo je tistemu, ki je v pravdi zmagal. Razmerje se imenuje SEKVESTRACIJA in je delno vezano na shranjevalno pogodbo.

V rimskem pravu je mnogo drugih položajev, ko nekdo sicer fizično obvladuje stvar, pa ni posestnik po rimskem pravu in ne more zahtevati posestnega varstva – npr. A posodi Bju knjigo (sklenjena je posojilna pogodba) – B ni posestnik (npr. shranjevalna pogodba).

POSREDNI POSESTNIK poseduje preko nekoga drugega. Ima fizično oblast preko nekoga drugega in ima tudi posestno voljo.

V vseh teh primerih, ko nekdo nima posestne volje, ima pa fizično oblast, govorimo o DETENCIJI = IMETNIŠTVU. V rimskem pravu se imenuje tudi NARAVNA POSEST – dejansko ni posest v smislu definicije posesti. DETENTOR = imetnik.

IV: Razlika med posestnikom in imetnikom! Npr. shranjevalna pogodba – posestnik ima fizično oblast in posestno voljo, imetnik pa ima le fizično oblast, posestne volje pa ne.

PRIDOBIVANJE POSESTI

Posest se pridobiva CORPORE ET ANIMO (to je pogoj za pridobitev posesti). Pridobiva se s tem, ko stvar vzamemo v fizično oblast in imamo posestno voljo.

CORPORE	ET	ANIMO (Oseba mora biti poslovno sposobna)
- CORPORE ET TACTU - OCULIS ET AFFECTU - LONGA MANU TRADITIO = izročitev na dolgo roko – institut občega prava; odsvojitelj pokaže, kje je zemljišče in opiše njegove meje.		- BREVI MANU TRADITIO = izročitev na kratko roko; volja nastane pozneje kot fizična oblast (to je posebnost) – npr. najemnik kupi hišo. *NUDA VOLUNTAS DOMINI SUFFICIT AD REM TRANSFERENDAM – sama lastnikov volja zadošča za prenos stvari. - CONSTITUTUM POSSESSORIUM – posest se pridobi samo z voljo.

PAZI KNJIGO! Razlikuj med izvirnim in izvedenim pridobivanjem lastninske pravice (pazi povezavo s pridobivanjem lastninske pravice).

IZVEDENI NAČIN PRIDOBIVANJA POSESTI: tisti, ki je pridobil posest, le nadaljuje s posestvom prejšnjega lastnika – dobil je posest po svoji volji.

IZVIRNI NAČIN PRIDOBIVANJA POSESTI: fizično oblast je treba navzven jasno pokazati; npr. A proda kozo Bju, A po Bjevi volji pridobi posest in fizične oblasti ni bilo treba tako jasno navzven pokazati.

1. 2. 2011

IZGUBA POSESTI: Če stvari nimamo več v fizični lastni in nimamo več posestne volje. To velja le za primere, ko posest izgubi po volji posestnika – CORPORE ET ANIMO.

Posest lahko preneha tudi proti posestni volji. Izjemoma nekdo lahko ohrani posest, čeprav izgubi fizično oblast v primeru SEZONSKE POSESTI (npr. sezonska parcela, ki pozimi ni dostopna). Če nekdo izgubi posest, ni nujno, da jo nekdo drug pridobi. Obstajajo situacije, ko n določeni stvari nihče nima posesti.

IZGUBLJENA STVAR – A je gnal živino na pašo in med potjo izgubil uro. Če jo je izgubil tako, da jo bo še lahko našel, je še vedno posestnik, če pa je ne more več najti, pa je izgubil posest.

ZALOŽENA STVAR je še vedno v posesti, še vedno se ohranja posest – odloženo je skrbno iskanje.

VPRAŠANJE POSESTI NA SUŽNJU: suženj pobegne – kako je s posestjo na tem sužnju? Suženj sam sebe ne more spraviti iz gospodarjeve posesti. Lastnik sužnja je ohranil posest na njem tako dolgo, dokler ni na njem vzpostavil posesti nekdo drug.

INTERDICTUM = interdikt

INTERDICTA = interdikti – pretorjeve prepovedi (interdiktno varstvo posesti)

POSESTNO VARSTVO (zelo pomembna snov!)

Posestno varstvo je ena od pravnih posledic. Pretor je uvedel pojem pravne posesti z vidika zaščite posesti – juristična posest. Obstaja domneva, da je posestnik tudi lastnik, ni pa nujno. Pretor je z razrešitvijo posestnega spora DE FACTO običajno zaščitil lastnika. S tem je v mnogih primerih razrešil spor o lastninski

pravici. Ugotavljalo se je zgolj dejstvo posesti. Pretor se načeloma ni spraševal, kako je subjekt dobil posest in s tega vidika je lahko pretor dejansko zaščiten tudi zlovernega posestnika. Od posestnega varstva pretor izvzema le RELATIVNO VICIOZNO POSEST. VICIOZNA POSEST je tista posest, ki je pridobljena VI, CLAM, PRECARIO = na silo, na skrivaj oz. v prekarij na prošnjo do preklica. RELATIVNO VICIOZNA POSEST je posest, pridobljena VI, CLAM, PRECARIO od nasprotne stranke v posestnem sporu (npr. tat je viciozni posestnik). V tem primeru pretor ne bo varoval tatu, v vseh drugih pa, čeprav gre za zlovernega posestnika.

Pretor loči dve skupini interdiktov:

1. INTERDICTA RETINENDAE POSSESSIONIS (ohranitev) – PROHIBITORNI INTERDIKTI, ki prepovedujejo motenje posesti in uporabo sile.
2. INTERDICTA RECUPERANDAE POSSESSIONIS (povrnitev) – RESTITUTORNI INTERDIKTI, ki zapovedujejo ponovno vzpostavitev posestnega stanja, ki je bilo viciozno prekinjeno.

PROHIBITORNI INTERDIKTI = INTERDICTA RETINENDAE POSSESSIONIS

- INTERDICTUM UTI POSSIDETIS je bil namenjen varstvu posesti na nepremičninah. V poštev je prihajal, kadar je bila motena posest na nepremični. Moten posestnik je smel naperiti ta interdikt, s katerim je pretor prepovedal motenje in uporabo sile (nasilno spremembo posestnega stanja).
- INTERDICTUM UTRUBI je bil namenjen varstvu posesti na premičninah. V poštev je prihajal, ko je šlo za posestni spor na premični stvari. UTRUBI = pri komer od vaju. Ta interdikt je določal, da pretor varuje tistega, ki je neviciozno posedoval premičnino oz. premično stvar večji del preteklega leta od izdaje interdikta. Je prohibitorni interdikt, ker prepoveduje uporabo sile.

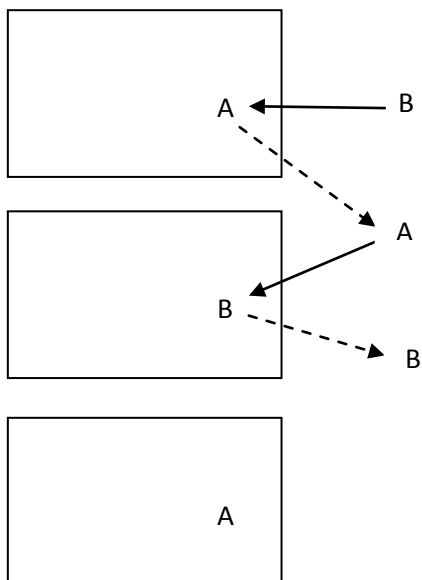
Primer: A je posestnik sužnja, ta suženj pobegne in čez čas ga A odkrije pri Bju če je bil ta posestnik lastnik, bi moral dokazati lastninsko pravico. Posestnik je zahteval varstvo svoje posesti. Pri nepremičninah se je posest menjala manj pogosto kot pri premičninah, zato je za premičnine poseben režim – koga bo pretor zaščiten v tem primeru? Tistega, ki je imel sužnja v posesti večji del preteklega leta od izdaje interdikta. To dejstvo je bilo treba dokazovati, kar pa je bilo vsekakor lažje od dokazovanja lastninske pravice. Od pretorjevega varstva je izvzeta relativno viciozno pridobljena posest.

Ta interdikta sta DVOJNA INTERDIKTA (INTERDICTUM DUPLEX = dvojni interdikt), kar pomeni, da se je interdikt lahko obračal proti obema strankama. Če je pretor v odnosu med strankama v posestnem sporu ugotovil relativno viciozno posest, je moral relativno viciozni posestnik povrniti posest nasprotni stranki.

*krepeljce = neke vrste orožje

RESTITUTORNI INTERDIKTI = INTERDICTA RECUPERANDAE POSSESSIONIS služijo za povrnitev viciozno odvzete posesti in se nanašajo le na nepremičnine

- INTERDICTUM DE VI je bil uporaben takrat, kadar je bila nekomu posest na silo odvzeta, kadar je bil posestnik na silo pregan z nepremičnine. S tega vidika poznamo dva interdikta DE VI:
 - INTERDICTUM DE VI COTTIDIANA (VIS COTTIDIANA = navadna sila) – posestnik, ki je pregan z navadno silo, ima na voljo ta interdikt.
 - INTERDICTUM DE VI ARMATA (VIS ARMATA = oborožena sila) – posestnik, pregan z oboroženo silo. Razlike med njima: Prvi omenja relativno viciozno posest (pretor nudi ugovor), drugi pa ne. Prvi je časovno omejen na eno leto (to je rok – preteklo leto) in v tem roku bo treba uveljavljati ta interdikt, drugi pa ni časovno omejen.
- INTERDICTUM DE PRECARIO je imel na voljo PRECARIO DANS (ima ta interdikt proti prekaristu), ki z njim zahteva stvar, ki jo je dal v prekarij, v posest.

A si je pridobil nazaj svojo posest – če je A B-ja pregнал z navadno silo, je imel A na voljo ugovor (*exc°*) relativno viciozne posesti. B je lahko zahteval posestno varstvo – zahteval je interdikt DE VI COTTIDIANA, vendar bo A lahko ugovarjal, da je bil B proti njemu viciozen (*exc°*).

Pretor je dovoljeval nasilno reševanje spora, če je šlo za navadno silo pri sporih glede nepremičnine.

Če si je A pridobil posest nazaj z oboroženo silo, pa *exc°* ni, kar pomeni, da bo moral A B-ju povrniti posest, ker ga je pregнал z oboroženo silo (zato tudi ni *exc°*).

Justinijan uvede a° EX INTERDICTO – samopomoč je v širokem smislu odpravljena.

CAUTIO DE AMPLIUS NON TURBANDO je posebna varščina, da v prihodnje ne bo več prihajalo do motenj. Tista stranka, ki je nepravilno posegala v posest nasprotne stranke, mora obljubiti določen denarni znesek za primer, da bo ponovno posegala v posest posestne stranke. Po rešenem sporu je lahko pretor zahteval, da je stranka s stipulacijo obljubila kavcijo – to se ne plača, ampak le obljubi za primer, če spet pride do nepravilnega posega v posest.

PREKARIJ = PRECARIO je dejansko, nepravno razmerje. Prekarist je eden od nelastniških posestnikov in dobi stvar v prekarij. Na voljo ima vse posestne interdikte, razen INTERDICTUM DE PRECARIO. !!! Prekarist je varovan proti vsakomur, le proti PRECARIO DANS ne! Proti njemu je relativno viciozni posestnik in tega pretor ne štiti.

LASTNINSKA PRAVICA = DOMINIUM = PROPRIETAS je temeljna stvarna pravica. Za pridobitev lastninske pravice je v večini primerov treba stvar vzeti v posest. S posestnim sporom so včasih določali pasivno legitimirano stranko pri REI VINDICATIO. V lastninski pravdi je ugodnejši položaj za toženca, tožnik pa mora dokazovati lastninsko pravico. Če ni bilo popolnoma jasno, kdo je lastnik česa, se je najprej izvedel posestni spor (s tem se določita toženec in tožnik).

Lastninske pravice rimski juristi ne definirajo in rimsko pravo ni nagnjeno k definicijam (opredelitve so nevarne). Institut poznajo in uporabljajo, definirajo pa ne.

Lastninska pravica vsebuje več stvarnopравnih upravičenj: lastnik sme stvar posedovati, jo uporabljati, uživati njene donose in z njo dejansko in pravno razpolagati. Lastninska pravica tudi po rimskem pravu ni absolutna; že rimsko pravo pozna omejitve lastninske pravice, do katerih je prišlo po volji lastnika ali ne glede na njegovo voljo. Stvar lahko zastavimo, na njej ustanovimo užitek (omejenost lastninske pravice s stvarno pravico). Lahko je omejena tudi v interesu skupnosti ali sosedov (npr. ne smemo poslušati glasbe najbolj na glas ob 1h ponoči v bloku).

ZGODOVINA LASTNINSKE PRAVICE

V rimskem pravu se je razvijala počasi. V začetku je v ospredju pojem posedovanja stvari, počasi se potem oblikujejo pogledi na lastnino kot temeljno pravico. Po rimskem pravu lastnina ni popolnoma enoten pojem, je pa enovit. Zakaj? Ker rimsko pravo pozna civilno lastnino (imajo jo lahko le rimski državljani, stvari RES MACIPI), bonitarno lastnino in t.im. lastnino na provincialnih zemljiščih. Po Justinijanovem pravu obstaja le lastninska pravica, ki je temeljna.

RAZLIKA MED CIVILNO IN BONITARNO LASTNINO

Civilna lastnina je po civilnem rimskem pravu lastninska pravica; imajo jo lahko le rimski državljani. Na RES MANCIPI se prenaša na obličen način z mancipacijo ali IN IURE CESSIO. Obstajajo primeri, ko se je RES MANCIPI le predala – civilnolastninska pravica se ni prenesla, ker ni obličnega pravnega posla – velik problem: pridobitelj ni imel pravnega varstva, ker ni imel na voljo REI VINDICATIO.

Bonitarna lastnina ni samostojen pojem rimskega prava. BONITARNEGA LASTNIKA je pretor ščitil tudi proti civilnemu lastniku.

Pretor omogoča, da civilna pravica živi naprej, a jo dopolni – subjektu, ki je kupil stvar (ne z obličnim pravnim poslom, ampak le z izročitvijo – to imenujemo BONITARNA LASTNINA), je dal na voljo:

- a° PUBLICIANA = publicijanska tožba – povzeta po REI VINDICATIO; bonitarni lastnik je z njo uveljavljal svojo bonitarno lastnino.
- exc° REI VENDITAE ET TRADITAE (je ugovor prodane in izročene stvari) – naperil proti lastniku.

15. 2. 2011

PROVINCIALNA ZEMLJIŠČA – rimski državljani ga je smel posedovati in uživati, ne pa imeti lastninske pravice na njem.

ITALSKA ZEMLJIŠČA – posameznik oz. fizična oseba ima lastninsko pravico; to so zemljišča na Apeninskem polotoku.

SOLASTNINA – na določeni stvari ima več subjektov lastninsko pravico; so solastniki. Vsak od njih ima miselni/idealni delež = PARS PRO INDIVISO.

Solastnina je pojem, ki se je razvil zgodaj, skupaj z lastninsko pravico. To vidimo iz skupnosti podedovanega premoženja = ERCTO NON CITO. Običajno so dediči obdržali podedovano premoženje skupaj, skupaj gospodarili, imeli solastnino.

Pozneje so lahko solastnino ustanovili po volji solastnikov, lahko pa tudi ne glede na njihovo voljo na podlagi naključne premoženjske skupnosti (voljena, podarjena jim je določena stvar).

Stvarnopravni učinki se nanašajo na vprašanje stvarne pravice, na vprašanje delitve solastnine. Vsak sme zahtevati delitev solastnine. Rimsko pravo omogoča v tem primeru različne tožbe:

- najširša in najbolj splošna delitvena tožba je a° COMMUNI DIVIDUNDO;
- specialnejša tožba, če gre za skupnost dedičev, je posebna delitvena tožba v konkretnem primeru a° FAMILIAE ERCSUNDAE.

LOČI! Solastnino in skupno lastnino. Razlika med njima v modernem pravu: pri solastnini so lastninski deleži določeni, pri skupni lastnini pa jih ni (npr. stavbe v lastni več subjektov).

Kadar stvar ni deljiva (ko je ni mogoče fizično deliti), lahko pride do težav. Kadar je deljiva, se lahko razdeli – težav ni.

A	1/3
B	1/3
C	1/3

} celota

Ko sodnik razdeli dotlej skupno stvar, teoretično ustanavlja novo lastnino – ADIUDICATIO = prisoditev (=adjudikacija je način pridobitve lastninske pravice) take lastnine. Posamezne dele prisodi v izključno lastnino določenega posameznika. Nekdo, ki je bil prej solastnik, postane zdaj lastnik svojega dela.

Obligacijskopравни učinki: med solastniki nastanejo pravice in dolžnosti. Te pravice so COMMUNICATIO LUCRI ET DAMNI = Solastnikom sta skupna dobiček in izguba. Vsak od njih lahko zahteva sorazmeren del donosov in mora hkrati prispevati sorazmeren del k izgubi.

RAZPOLAGANJE S STVARJO

Vsak solastnik ima pravico izraziti svoje mnenje glede razpolaganja s stvarjo – soglasje solastnikov je podlaga za razpolaganje s stvarjo. Do težave pride, kadar soglasja ni, pa do razpolaganja vseeno pride (podrobneje pogledj v knjigi!).

OMEJITVE LASTNINSKE PRAVICE

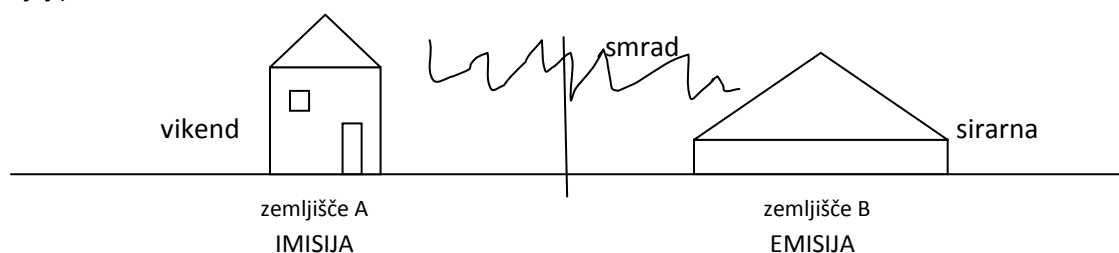
Že po rimskem pravu je lastninska pravica omejena po volji lastnika ali ne glede na njegovo voljo. Kako lastnik omeji svojo lastninsko pravico? Na stvari ustanovi neko stvarno pravico na tuji stvari (npr. zastavno pravico). Omeji se lahko tudi s pogodbo ali glede na razpolaganje.

Omejitev lastninske pravice ne glede na voljo lastnika: gre za omejenost glede na pravice drugih in omejenost glede na interes javnosti. Svojo pravico moramo izvrševati tako, da neupravičeno ne posegamo v pravico drugega (npr. sosedsko pravo).

Omejitev lastninske pravice v javnem interesu: omejena je predvsem glede nepremičnim (določeni primeri razlastitev v javnem interesu) – tudi omejitev gradnje (gradbeni predpisi, ki omejujejo gradnjo).

Omejitev lastninske pravice v interesu skupnosti: že v rimskem pravu je vprašanje sosedstva predstavljalo velik problem (vprašanje samopomoči in vprašanje imisije). Da si sme tisti, ki je prepričan, da mu je nekaj kršeno, sam pomagati. Pravica do nujne poti – če ni neposrednega dostopa po javne poti, ima sosed pravico hoditi do javne poti čez sosednje zemljišče.

IMISIJE – vprašanje škodljivih vplivov, motenj, ki prihajajo s sosednjega zemljišča (npr. dim, hrup, smrad, tresljaji).

Kaj lahko stori A oz. kaj lahko stori sosed v primeru imisije? Tu je rimsko pravo kazuistično – vodilo pri določanju nedopustnih imisij je (tudi danes): trpeti je treba tiste imisije, ki niso prekomerne (imisije, ki grejo preko določene mere, so nedopustne). Kje je meja? Meja se postavlja glede na običaje kraja (lokalne okoliščine), danes pa obstajajo določeni standardi (npr. za hrup).

V primeru prekomerne imisije lahko lastnik nepremičnine:

- naperil posestni interdikt UTI POSSIDENTIS (imisija je lahko motenje posesti) – pretor je DE FACTO prepovedal te prekomerne imisije;
- zahteva lastninsko tožbo a° NEGATORIA = negatorna tožba (varstvo lastninske pravice na nepremičnini).

Kdaj je nekdo dolžan trpeti prekomerne imisije? Načeloma prekomerne imisije niso možne, izjemoma pa takrat, kadar je ustanovljena posebna pravica na sosednjem zemljišču, ki vsakokratnemu lastniku zemljišča nalaga, da te prekomerne imisije trpi. Taka pravica se imenuje ZEMLIŠKA SLUŽNOST (je stvarna pravica na tuji stvari, ki omejuje lastninsko pravico).

Vprašanje sosedskega prava - poglej v knjigi!

IV: Kako se pridobiva lastninska pravica? Kaj je okupacija, kaj je predelava in konkretni primeri (VEDNO na pisnem delu izpita!).

PRIDOBIVANJE LASTNINSKE PRAVICE

Ko vemo, kdo je pridobil lastninsko pravico, vemo, kdo je lastnik. Pravni red loči dve vrsti pridobitnih načinov:

1. NARAVNI – načini po IUS GENTIUM; veljajo za vse – lastninsko pravico lahko pridobiva vsak po svojem pravu, primer: tradicija/izročitev.
CIVILNI – lastninska pravica se pridobi po civilnem pravu; namenjeni rimskim državljanom, ki pridobijo civilno pravico (npr. mancipacija).
2. IZVIRNI/ORIGINARNI – lastninska pravica se pridobiva ne glede na vprašanje, ali je to že imel kdo v lasti in ne glede na voljo morebitnega prejšnjega lastnika; npr. okupacija.
IZVEDENI/DERIVATIVNI – lastninska pravica se pridobi po volji in s sodelovanjem prejšnjega lastnika, se izvaja od prejšnjega lastnika, ki je PRAVNI PREDNIK, novi lastnik pa je PRAVNI NASLEDNIK, ki je lahko SINGULARNI (dobil od prednika eno stvar) ali UNIVERZALNI (dobil od prednika vse pravice; npr. dedič, ki deduje po zapustniku).

IZVIRNI/ORIGINARNI PRIDOBITNI NAČINI

1. PRILASTITEV/OKUPACIJA = OCCUPATIO

Lastninsko pravico pridobimo tako, da stvar vzamemo v posest in imajo hkrati tudi voljo postati njen lastnik. Okupiramo lahko le tisto stvar, ki je nihče nima v lasti (RES NULLIUS = nikogaršnja stvar). Z vidika rimskega prava obstajajo 3 kategorije stvari:

- Stvari v prosti naravi;
- Stvari, ki so zavržene (RES DERELICTAE = zavržena stvar);
- Stvari sovražnika rimskega ljudstva, ki se nahajajo na rimskem ozemlju (na Apeninskem polotoku) in ne štejejo za vojni plen (RES HOSTILES).

Če je Rimljan okupiral stvar RES MANCIPI, je postal samo bonitarni lastnik in je moral stvar šele priposestevovati – šele po poteku določenega časa je postal civilni lastnik.

2. PRIDOBITEV ZAKLADA

Zaklad je shranitev vrednih predmetov, pri kateri se je pozabilo na lastnika – ga več ni. Pridobitev zaklada se veže z okupacijo, da predmet nima lastnika. Dokler se je vedelo za lastnika, stvar nima pečata zaklada. Polovica najdbe gre najditelju, polovica pa lastniku nepremičnine, razen če bi ta lastnik prepovedal iskanje zaklada – v takem primeru dobi celoto.

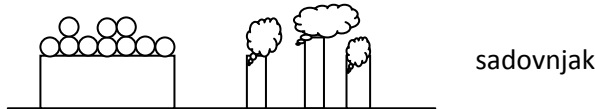
Razlika med okupacijo in pridobitvijo zaklada: pri okupaciji gre lastninska pravica tistemu, ki je stvar vzel v posest, pri pridobitvi zaklada pa tistemu, ki najde zaklad.

3. PRIDOBITEV PLODOV (Plod je proizvod matične stvari.)

Tukaj govorimo o naravnih plodovih. Tudi otrok sužnje se je štel za plod sužnje. Dokler je plod združen z matično stvarjo, je del nje. Samostojna stvar postane plod, ko se loči od matične stvari. Kdo postane lastnik tega plodu? Plodove lahko pridobivamo izvirno ali izvedeno:

- S PERCEPCIJO (=pridobitev v posest) – lastninsko pravico dobimo, ko plod vzamemo v svojo posest;
- S SEPARACIJO (=ločitev) – lastninsko pravico na plodu pridobimo takrat, ko se plod loči od matične stvari.

Izvirno z ločitvijo pridobivajo lastninsko pravico: lastnik matične stvari, dobroverni posestnik matične stvari in emfitevta. Užitek pridobiva lastninsko pravico na plodovih izvirno z ločitvijo, kadar gre za živalske mladiče, na vseh ostalih plodovih pa izvirno s percepcijo. Zakupnik pridobiva lastninsko pravico na plodovih izvedeno s percepcijo.

IV: (Kambič!) Kako pridobiva plodove užitek?

22. 2. 2011

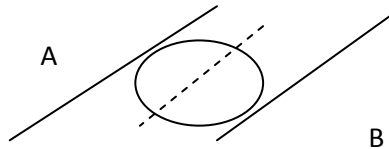
4. SPOJITEV

Pravno gledano glavna stvar absorbira stransko stvar. Lastnik glavne stvari po rimskem pravu postane tudi lastnik stranske stvari. Ko se premičnina spoji z nepremičnino, je glavna stvar vedno nepremičnina. Do problema pa pride takrat, kadar se spojita dve premičnini, saj je težko določiti, kaj je glavna stvar. ACCESSIO CEDIT PRINCIPALI = Stranska stvar pripade glavni stvari.

SPOJITEV PREMIČNINE Z ZEMLJIŠČEM

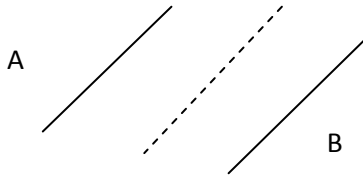
- Seme, sadike.
- Poslopje – SUPERFICIES SOLO CEDIT = Vse, kar je trdno spojeno z zemljiščem, je last zemljiškega lastnika (tudi tiso, kar je zgoraj oz. spodaj zemljišča). TIGNUM IUNCTUM = vzidan tram – a° DE TIGNO IUNCTO – na podlagi te tožbe je moral tisti, ki je zidal, plačati dvojno vrednost; tisti, ki je v dobri veri vzidal stvar, je ob plačilu dobil lastninsko pravico, zloverni posestnik pa ni postal lastnik.
- Naplavina = ALLUVIO – gre za situacijo, ko zemljišče leži ob reki, ki stalno donaša delce k obali. To ob obali ležeče zemljišče se povečuje. Šteje se, da postane lastnik naplavine takoj, ko se združi z zemljo.
- Prirast odtrgane zemlje – odtrgnina (odtrgana zemlja) = AVULSIO – odtrgan kos zemlje voda nosi s seboj in ko moč vode upade, ta kos odloži nekje drugje. Tudi tu velja načelo ACCESSIO CEDIT PRINCIPALI – ta kos postane last obrežnega lastnika, ko se trdno spoji z zemljo. Dokler se to ne zgodi, ga je smel lastnik (tisti, ki mu je odneslo zemljo) priti iskati in ga odpeljati oz. vzeti (rodovitna zemlja je v Rimu dragocenost).

- V javni reki nastali otok = *INSULA IN FLUMINE NATA*.

Nastali otok – deli se po sredini (vsak ima polovico otoka).

- Opuščena rečna struga = *ALVEUS DERELICTUS*.

Reka spremeni strugo in opuščena struga se deli po sredinski črti (vsak dobi polovico).

SPOJITEV DVEH PREMIČNIN

Velja načelo *ACCESSIO CEDIT PRINCIPALI*. Lahko pride do različnih stališč o tem, kaj je glavna stvar (to otežuje dejansko ugotovitev lastninske pravice). Kaj je glavna stvar nam pove gospodarsko nadziranje.

- Pisava, vezenina, poslikava (nekdo je popisal, izvezel, poslikal tujo stvar) – glede tega, kaj je glavna stvar, so pristopi rimskih klasičnih juristov različni. Pri vezenini in pisavi je glavna stvar podlaga, pri poslikavi po klasičnem pravu podlaga, Justinijanovo pravo pa se postavi na stališče, da je glavna stvar poslikava.
- Spojitev s pomočjo svinca = *ADPLUMBATIO* – za to spojitev je značilno, da ni tesne zveze (tisto, kar je bilo spojeno, se da ločiti brez večje težave). Ločitev lahko zahtevamo s pomočjo tožbe a° *AD EXHIBENDUM* = predložitvena tožba, s katero zahtevamo, da posestni predloži stvar pred pravosodni magistrat. Z ločitvijo zopet oživi prvotna lastninska pravica.
- Zvaritev = *FERRUMINATIO* – spojitev je tesna in trajnejša. Ob morebitni ločitvi lastninska pravica ni oživela.

5. ZMEŠANJE, POMEŠANJE

Zmešajo se tekočine oz. stvari v tekočem stanju, pomešajo pa se sitke stvari, suhe stvari (npr. riž, ječmen, žito).

Primer: zmešalo se je vino dveh različnih lastnikov. Kako je z lastninsko pravico? Rimsko pravo v osnovi stoji na stališču, da tedaj nastane solastnina v odnosu na količino.

Vprašanje, ko se pomešajo novci (denar) lastnikov – poglej v knjigi!

6. PREDELAVA

V osnovi je problem, ko nekdo v dobri veri predela tujo stvar. Ali predelovalec postane lastnik ali ne? Tukaj so različna stališča Prokuljancev in Sabinjancev, Justinijan pa ustvari posredovalno stališče – če se da, mora stvar vrniti v prvotno obliko in potem je lastnik nove stvari lastnik materiala; če ne, je lastnik nove stvari tisti, ki je stvar predelal. Ne glede na to, kdo bo postal lastnik, bo moral povrniti škodo, ki je nastala (uravnoteženje z vidika pravičnosti). Kdaj še postane predelovalec lastnik? kadar je pri predelavi uporabil del svojega materiala – če je bil v dobri veri.

Katera pravna sredstva pridejo pri predelavi v poštev? Če predelovalec ni postal lastnik, da tožimo z *REI VINDICATIO*; če je tat, pridejo v poštev tožbe za tatvino. Predelava se v določenih primerih lahko šteje za oškodovanje oz. uničenje stvari (npr. predelal sem tvoj avto v zeleno) – na voljo je tudi tožba a° *LEGIS*

AQUILIAE (tožba iz Akvilijskega zakona), s katero se je uveljavljala odškodnina v primeru, ko je nekdo protipravno uničil ali poškodoval tujo posest.

7. PRIPOSESTVOVANJE je lahko po klasičnem pravu bodisi izvorni bodisi izvedeni pridobitni način. Izvirno priposestvuje dobroverni posestnik, izvedeno pa bonitarni lastnik.

IZVEDENI/DERIVATNI PRIDOBITNI NAČINI

Zanje je značilno, da se lastninska pravica izvaja od prednika – lastninsko pravico pridobivamo po volji in s sodelovanjem prejšnjega lastnika. Tukaj velja načelo NEMO PLUS IURIS AD ALIUM FRANFERRE POTEST, QUAM IPSE HABET = Nihče ne more na drugega prenesti več pravic, kot jih ima sam. Če nimaš pravice, je ne moreš prenašati na drugega.

Primer: Če je A ukradel stvar in jo prodal Bju je kupno-prodajna pogodba sicer veljavna, vendar A na Bja ne bo mogel prenesti lastninske pravice, ker nekdo, ki nima lastninske pravice, le-te tudi ne more prenašati.

1. MANCIPIACIJA – LEGES MANCIPI; a° DE MODO AGRI, a° AUCTORITATIS.

Je obličen način (prenašanje civilne lastnine) in sicer na stvareh RES MANCIPI. Mancipacija je bila uporabna tudi za nekatere druge stvari (npr. ustanovitev služnosti, oporoke).

2. IN IURE CESSIO

Je obličen način (prenašanje civilne lastnine) in sicer na stvareh RES MANCIPI

3. IZROČITEV/TRADICIJA = TRADITIO

Gre za naraven pridobitni način. Prenašanje lastninske pravice na stvareh RES NEC MANCIPI. Gre za brezobličen pravni posel, ki je imel posledice v primeru izročitve RES MANCIPI in RES NEC MANCIPI. Za prenos lastninske pravice z izročitvijo morajo biti izpolnjeni določeni pogoji (to je še bolj pomembno, ker tradicija ni formalna):

- Izročitelj mora biti lastnik (izjemoma pa je lastninsko pravico lahko prenašal tudi nelastnik, npr. suženj, sin pod očetovo oblastjo, tisti, ki ima mandat/naročilo oz. pooblastilo za izročitev; izjema je bil tudi zastavni upnik, razni privilegiji).
- Pridobitelj mora biti sposoben postati lastnik (biti mora premoženjsko sposoben).
- Odsvojitelj in pridobitelj morata imeti namen (osvojitelj namen prenesti lastninsko pravico, pridobitelj jo namen pridobiti).
- Stvar je treba pridobiti v posest (praviloma je posest pogoj za pridobitev lastninske pravice).
- Zadosten pravni temelj = IUSTA CAUSA TRADITIONIS (biti mora pravno dopustna; če ni, potem tradicija ne bo uspešna – npr. darila med zakonci). Tradicija ne more biti abstraktna, ampak mora temeljiti na nekem pravnem poslu, ki se redno izpolni s prenosom lastninske pravice.

Do problema je prihajalo, kadar sta bili stranki glede pravnega temelja v zmoti:

- Stranki lahko nesoglašata o tem, katera je kavza – zmota o kavzi;
- Zmota o obtoju kavze – za to gre takrat, kadar stranki soglašata o pravnem temelju, ki ga sploh ni (kavza ne obstaja, stranki pa mislita, da).

Kako je v teh dveh primerih z veljavnostjo tradicije? Poglej v knjigi!

CONDICTIO INDEBITI je tožba, ki je na voljo za povračilo, ko si izročil komu nekaj, česar mu nisi dolgoval.

4. PRISODITEV = ADIUDICATIO (Tožbe poglej v knjigi!)

Gre za to, da sodnik v delitveni pravdi ustvari novo lastninsko pravico.

5. VOLILO = LEGATUM

Je pravni posel MORTIS CAUSA (po svoji naravi sodi v dedno pravo, vendar lahko ustvarja stvarnopravne (pridobitev lastninske pravice) in obligacijskopravne učinke). Dedič je zapustnikov vesoljni naslednik (deduje celotno premoženje). Volilo udejanja, da lahko dedič zapusti samo določeno stvar ali pravico neki tretji osebi – dedič je singularni naslednik.

DEDIČ : VOLILOJEMNIK = LEGATAR

Volilo je bilo formalizirano (za določitev volila je bilo treba uporabiti točno določeno besedno zvezo) – na podlagi tega loči rimsko pravo tri vrste volil (glede na besede, ki so bile uporabljene za določitev volila):

- a. VINDIKACIJSKO VOLILO (na voljo je tožba REI VINDICATIO) je ustvarjalo stvarnopravne učinke – oporočitelj nakloni volilojemniku določeno svojo stvar, zemljiško služnost ali užitek. Značilno za to volilo je, da je volilojemnik dobil pravico v trenutku, ko je dedič pridobil dediščino – IPSO IURE (=po samem pravu) je volilojemnik pridobil pravico. Če je bila s tem volilom voljena neka stvar, je volilojemnik postal njen lastnik v trenutku, ko je dedič pridobil dediščino in zato je volilo eden od načinov pridobitve lastninske pravice.
- b. DAMNACIJSKO VOLILO – nastala je obveznost, dolžnost dediča, da volilojemniku izoči stvar v lastnino. Nastanejo obligacijskopravni učinki; dedič mora volilojemniku prepustiti stvar v lastnino. Gre za kvazikontrakt.
- c. VOLILO SINENDI MODO ustvarja zgolj obveznost. Gre za kvazikontraktno obligacijsko razmerje. Nastanejo obligacijskopravni učinki; dedič mora dopustiti, da si volilojemnik sam vzame stvar.

Pri damnacijskem volilu in volilu SINENDI MODO je na voljo a° EX TESTAMENTO – tožba, s katero zahtevamo, da dedič izpolni svojo obveznost.

1. 3. 2011

6. PRIPOSESTVOVANJE = USUCAPIO

Je širši institut, se ne navezuje le na lastninsko pravico. Ideja je v tem, da lahko pravni red nekomu prizna pravico, čeprav je ni imel, jo je pa daljši čas izvrševal. Kdo je po rimskem klasičnem pravu lahko priposestvoval? Dobroverni posestnik in bonitarni lastnik (razvoj preberi v knjigi!).

Priposestvanje po klasičnem pravu temelji na civilnem pravu, vendar nekaj razširi in doda.

Pet pogojev za uspešno priposestvanje (po klasičnem pravu):

- a. RES HABILIS = priposestljiva stvar – stvar mora biti priposestljiva. Poznamo dve izjemi: 1. Nepriposestljivost ukradene stvari, ki jo je bilo izjemoma mogoče priposestvovati takrat, kadar se je vrnila v oblast lastnika (podrobno glej knjigo!), 2. V primeru, ko je preteklo 20 oz. 30 let od kraje (stik z zastaranjem).
- b. IUSTUS TITULUS = veljaven pravni naslov, ki je dejanska okoliščina, ki praviloma privede do pridobitve lastninske pravice. Ta postavka se v groben sklopu s postavko IUSTA CAUSA TRADITIONIS = veljaven, zadosten pravni temelj – je pa to ožji pojem kot pravni naslov in sicer v tem, ker se tradicija pojmuje kot izveden pridobitni način. Praviloma mora biti pravni naslov VERUS = resničen; do problema je prišlo, ko je bil le domneven/putativen = PUTATIVUS. Glej PRP – različni pogledi pravnikov.

- c. **BONA FIDES** = dobra vera. Institut dobre vere je v stvarnem in obligacijskem pravu. V stvarnem pravu gre za subjektivno prepričanje, da je nekdo lastnik stvari – posestnik je prepričan, da je tudi lastnik. V dobri veri je tisti, ki je prepričan, da je stvar njegova – gre za zmotno prepričanje (dejanska zmeta). Dobra vera temelji na dejanski zmoti. Zloverni posestnik ne more priposestvovati (če ve, da stvar ni njegova). **MALA FIDES** = slaba/zla vera. Kdaj mora biti priposestvovalec v dobri veri? **MALA FIDES SUPERVENIENS NON NOCET** = Pozneje nastala zla vera ne škoduje. Priposestvovalec je moral biti v dobri veri, ko je vzel stvar v posest. Če je pozneje prišel v zlo vero, to ni imelo negativnih posledic. Po občem pravu to načelo ne velja, velja nasprotno – dobroverni posestnik si moral biti ves čas.
- d. **POSSISSIO** = posest. Gre za civilno posest in za lastniškega posestnika. Če imamo v posesti stvar več časa in če so izpolnjeni vsi ostali pogoji, bomo priposestvovali. Pomembna sta dva instituta:
- **SUCCESSIO IN USUCAPIONEM** in
 - **ACCESSIO POSSESSIONIS**.
- Pri obeh gre za vesoljnega posestnika (glej knjigo!). Razlika med njima: obema ne bo treba imeti stvari na novo celoten priposestvovalni čas; dedič bo lahko v zli veri nadaljeval priposestvanje, singularni posestnik pa v dobri veri.
- e. **TEMPUS** = čas, priposestvovalni čas: 1 leto za premičnine, 2 leti za nepremičnine. Po Justinijanovem pravu se priposestvovalna doba oz. priposestvovalni čas za nepremičnine podaljša na 3 leta (preveri!).
- LONGI TEMPORIS PRESCRIPTIO** je poseben institut priposestvanje provincialnih zemljišč, na katerih ni možna civilna lastnina.

Da je stvar sploh priposestljiva, morata biti izpolnjena dva pogoja:

- Stvar mora biti v pravnem prometu in
- Ne sme biti izvzeta od priposestvanja (npr. ukradena stvar = **RES FURTIVA** je izvzeta od priposestvanja, ni je mogoče priposestvovati).

LASTNINSKE TOŽBE

1. **REI VINDICATIO** je temeljna lastninska tožba. Na voljo jo ima civilni lastnik v primeru ko je izgubil posest stvari in s to tožbo zahteva stvar nazaj. Namen tožbe je, da civilni lastnik dobi svojo stvar nazaj ali vsaj denarno odškodnino. Ta tožba je **REIPERSEKUTORNA** tožba (aktivno legitimiran je civilni lastnik, pasivno legitimiran pa tisti, ki tožniku zanika lastninsko pravico, torej posestnik). Poleg posestnika tudi **FIKTIVNI POSESTNIK**, to je tisti, ki stvari ne poseduje, a ga vseeno štejejo za posestnika:
 - a. **REI VINDICATIO** lahko naperimo proti nekemu, ki je dolozno uničil posest stvari pred litis kontestacijo (šteje se, da stvar še vedno poseduje).
 - b. Če se nekdo spusti v pravdo, kot da bi posedoval stvar, čeprav je ni imel. Ne bi se smel spustiti v pravdo – šteje se za posestnika, čeprav to ni.

Dokazno breme nosi tisti, ki trdi, da je lastnik (to je aktivno legitimirana stranka – tožnik mora dokazati lastninsko pravico). Če jo je dokazal, je mora sodnik na podlagi restitutorne klavzule pozvati toženca, da stvar vrne in če jo je prostovoljno vrnil, se je postopek zaključil in toženec ni bil obsojen. Če pa je ni vrnil, je sledila obsodba na denarni znesek – načelo klasičnega prava **OMNIS CONDEMNATIO PECUNIARIA** = Vsaka obsodba je denarna.

Položaj toženca je bil v sporu ugodnejši. Obsojeni je moral vrniti stvar z vsem, kar je spadalo zraven – **RES CUM OMNI CASUSA** = Stvar z vsem, kar spada zraven. K stvari praviloma spadajo plodovi – povrnitev plodov v **REI VINDICATIO**. Vprašamo se ali gre za:

- dobrovernega ali zlovernega posestnika in
- ali gre za plodove, ki so nastali pred litis kontestacijo ali po njej.

Po enakem principu se daje odgovor tudi na vprašanje, kaj, če je bila stvar pri posestniku poškodovana ali uničena – to se nanaša na posestnika (ali bo dolžan povrniti plodove oz. plačati odškodnino v primeru uničena). Gre za dolžnost posestnika in pravico lastnika.

POTROŠKI/STROŠKI = IMPENSAE so tisto, kar je nekdo potrošil za stvar, ki jo je imel v posesti. Vrste stroškov/potroškov so:

- Nujni/potrebni stroški = IMPENSAE NECESSARIAE so tisti, ki ohranjajo stvar samo (hrana, obleka, zdravila).
- Koristni stroški so tisti, ki povečujejo vrednost stvari (kuharski tečaj, tečaj grščine).
- Stroški za olepšavo so tisti, ki se jih da brez škode za bistvo stvari odvzeti – na nek način so lahko tudi koristni (frizer, tetovaža, uhan).

Primer: A je dobroverni posestnik sužnje Bja, v katero veliko vlaga (tetovaža, uhan, frizer, tečaj kuhanja...). B pride in jo hoče nazaj in A mu jo vrne. Ali bo A upravičen kaj zahtevati od Bja glede na to, da je v njegovo sužnjo veliko vložil? Kaj bo lahko zahteval A? To je odvisno od tega, ali si dobro verni ali zloverni posestnik. Dobroverni posestnik lahko zahteva povrnitev potrebnih in koristnih stroškov, zloverni posestnik pa le povrnitev potrebnih stroškov, koristnih pa ne. Oba imata pravico, ki se imenuje IUS TOLLENDI – to je pravica odvzema, ki je v tem, da sme posestnik odvzeti tisto, kar je bilo dodano za olepšavo, vendar s tem ne sme poslabšati stvari in te svoje pravice ne sme izvrševati ŠIKANOZNO – to se šteje kot zloraba pravice in do tega pride takrat, kadar pravico uveljavljamo samo zato, da komu škodujemo, sebi pa ne koristimo.

Glede na zgornji primer bo A lahko iztaknil uhan, tetovažo in uničenje frizure pa bi bili šikanozni (glej PRP – primer 182).

Za potroške ni imel posestnik nobenega zahtevka oz. pravnega sredstva, imel pa je t.im. RETENCIJSKO PRAVICO, kar je pomenilo, da je smel stvar zadržati toliko časa, dokler lastnik ni povrnil stroškov. Stvar je povrnil šele takrat, ko so bili stroški povrnjeni.

2. **PUBLICIJANSKA TOŽBA** – na voljo jo ima bonitarni lastnik, ki je izgubil posest stvari. Posneta je po REI VINDICATIO in zanjo velja vse enako, dodano je le, da je ta tožba FIKTICIJSKA TOŽBA (fingira se, da je priposestvovalni čas že potekel). Pri tej tožbi je za razliko od REI VIDICATIO pasivno legitimiran lahko tudi civilni lastnik, aktivno pa tisti, ki izpolnjuje vse pogoje za priposestvanje.
3. **NEGATORNA TOŽBA** – naperi jo lastnik, ko je moren v izvrševanju svoje lastninske pravice. Običajno si tisti, ki moti lastnika, lasti služnost, lahko pa tudi užitek. Aktivno legitimiran je lastnik, pasivno pa tisti, ki posega v lastninsko pravico lastnika. Namen tožbe je ugotoviti, da ni omejitev, da lastninska pravica ni omejena in vzpostaviti je treba ustrezno stanje ter povrniti morebitno škodo. Kako je z dokaznim bremenom? Lastnik mora dokazati, da prihaja do posegov v njegovo lastninsko pravico. Nasprotna stranka pa mora dokazati, da je do poseganja upravičena; če ne, je obsojena. Stranka, ki je obsojena, mora dati posebno varščino, ki se imenuje CAUTIO DE AMPLIUS NON TURBANDO. To je varščina, kjer obsojena stranka s stipulacijo obljubi, da v posest ne bo več posegala. Na podlagi česa je tista stranka, ki posega v tujo lastninsko pravico, do tega upravičena? Če dokaže, da ima določeno služnost, je oproščena.

SLUŽNOSTI

Služnosti je stvarna pravica na tuji stvari, ki v določenem obsegu omejuje lastninsko pravico. Lastninska pravica je omejena po volji lastnika (pri služnostih), kjer lastnik sam omeji svojo lastninsko pravico. Ker gre za stvarno pravico, je imetnik take pravice (=služnostni upravičenec) varovan proti vsakomur, tudi proti vsakemu novemu lastniku.

Najširša delitev služnosti je delitev na:

- ZEMLJIŠKE SLUŽNOSTI so vezane na zemljišče; za daljše obdobje, lahko so tudi časovno omejene. Ustanovljene so v korist gospodujočega zemljišča in v breme služečega zemljišča. Primer: AQUAEDUCTUS.
- OSEBNE SLUŽNOSTI so ustanovljene v korist določene osebe; ta pravica je nepodedljiva (traja najdlje do smrti služnostnega upravičenca) in neodsvojljiva. Tipičen primer: vinograd – lastnik je oseba A = lastnik služeče stvari, oseba B je uživkar = služnostni upravičenec, ki sme stvar uporabljati in pridobivati redne donose.

V obeh primerih gre za stvarno pravico na tuji stvari, ki se prenaša z lastninsko pravico (glej tudi knjigo). Lastnik gospodujočega zemljišča pri zemljiški služnosti ne sme uporabljati tega za svojo osebno rabo. Pri osebni služnosti pa lahko za osebno rabo. Osebna služnost je strogo osebna pravica – uživkar te pravice ne sme odsvojiti – ko umre, postane stvar prosta.

(1) ZEMLJIŠKE SLUŽNOSTI

- POLJSKE SLUŽNOSTI:
 - Potne, vodne služnosti:
 - INTER = služnost pešpoti,
 - VIA = služnost širše poti,
 - ACTUS = nekje vmes med prvima dvema,
 - AQUAEDUCTUS = pravica napeljave vodovoda čez tuje zemljišče;
 - pašne služnosti;
 - kopati, žgati.
- HIŠNE SLUŽNOSTI:
 - gradnja stavb,
 - svetloba, razgled,
 - trpeti imisije.

RES MANCIPI

(2) OSEBNE SLUŽNOSTI

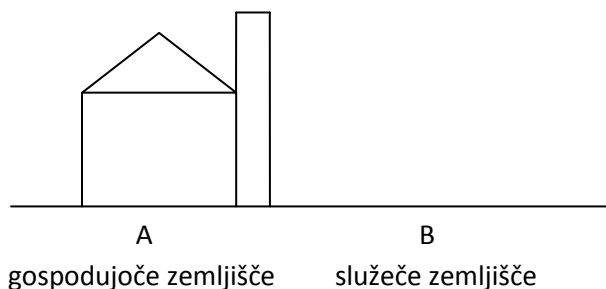
- Užitek (!);
- raba (!);
- služnost stanovanja; HABITATIO = stanovanje;
- služnost dela tujih sužnjev ali živine.

NAČELA SLUŽNOSTI

1. SPLOŠNA NAČELA (veljajo za vse služnosti)

- Nihče ne more imeti služnosti na svoji stvari (če si lastnik, ne moreš imeti stvarne pravice, ki je stvarna pravica na tuji stvari). CONFUSIONE = služnost preneha (združita se funkciji zavezanec in lastnik in s tem služnost ugasne).
- Ni služnosti na služnosti.
- Služnost je treba izvrševati obzirno (da se ne povzroča nepotrebna škoda).

- Ni služnosti v storitvi (lastniku služne stvari načeloma ni treba ničesar storiti) – IZJEMA: služnost ONERIS FERENDI.

Gospodujoče zemljišče je lahko slonelo na služnem, Gospodujoči lastnik je moral ta zid popravljati, obnavljati,...

2. SPECIALNA NAČELA ZA ZEMLJIŠKE SLUŽNOSTI (dodatno poglej še v knjigo!)

- Korist na zemljišču.
- Trajnost izvrševanja.
- Načeloma sta si služni sosednji zemljišči.

UŽITEK = USUSFRUCTUS je stvarna pravica na tuji stvari. Gre za osebno služnost, ki užitarju (=imetnik) omogoča, da to stvar uporablja in izkorišča njene plodove. Stvar mora uporabljati skrbno, ne sme je poslabšati in ne sme spreminjati njene substance (npr. ne sme spremeniti vinograda v njivo). Predmet užitka je samo nepotrošna stvar; bistvo užitka je pridobivanje plodov.

Kako užitar pridobiva plodove? Izvirno, ker gre za stvarno pravico. Na živalskih mladičih pridobiva s separacijo, na vseh ostalih plodovih pa s percepcijo.

QUASI USUSFRUCTUS – gre za obligacijsko razmerje, za stipulacijo.

IV: Kaj je užitek? Pogosto na ustnem delu – Kambič.

RABA = USUS je mogoča le na nepotrošnih stvareh. Ostalo si poglej v knjigi.

Razlika med rabo in užitkom: upravičenec (=UZUAR) sme stvar sam uporabljati, načeloma pa ne sme pridobivati plodov oz. jih lahko pridobiva le zase.

SLUŽNOSTNE TOŽBE

V zgodnjem obdobju je bila za zemljiške služnosti na voljo VINDICATIO SEVITUTIS, za užitek oz. rabo pa VINDICATIO USUS (FRUCTUS). Po Justinijanovem pravu je za vse služnosti na voljo tožba a⁰ CONFESSORIA, ki zahteva, da se prizna služnost, da se ugotovi, da obstaja služnostna pravica. Aktivno legitimiran je služnostni upravičenec, ki mora dokazati, da ima pravico, pasivno pa po Justinijanovem pravu vsakdo, ki je oviral v izvrševanju služnosti. Ugotoviti se mora dejansko stanje in plačati se mora morebitna dejanska škoda.

EMFITEVZA = DEDNI ZAKUP je stvarna pravica na tuji stvari, na podlagi katere sme upravičenec (=emfitevta) tujo stvar uporabljati in uživati. Predmet je praviloma zemljišče. Pravica sama je podedljiva in odsvojljiva.

Razlika med emfitevzo in užitkom: po naravi sta si podobna, vendar je užitek strogo osebna pravica, emfitevza pa je podedljiva in odsvojljiva pravica. Užitar ne sme spreminjati substance, emfitevta jo lahko, ampak ne sme spreminjati stvari. Emfitevta nosi javna bremena in mora plačati zakupnino.

Emfitevta lahko zahteva posestno varstvo, varovan je s posestnimi interdiksi, ima pa tudi varstvo te pravice. Pravno sredstvo je analogna tožba. Položaj emfitevte se zelo približuje lastniku, vendar ne sme uporabljati lastninskih tožb, lahko le analogne tožbe.

SUPERFICIES = STAVBNA PRAVICA (subjekt je superficiar) je podedljiva in odsvojljiva pravica na tuji stvari, ki daje imetniku pravico, da postavi poslopje na tujem zemljišču in ga trajno uporablja. Velja načelo SUPERFICIES SOLO CEDIT. Je pravica, ki je ustanovljena za dolgo časa (navadno za 99 let). Lahko je nastala na podlagi najemne, darilne ali kupno-prodajne pogodbe. Glej tudi knjigo.

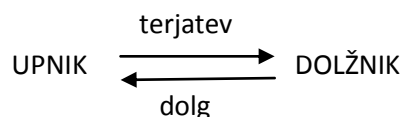
8. 3. 2011

ZASTAVNA PRAVICA je stvarna pravica na tuji stvari, ki služi v zavarovanje terjatve. Zavarovanje terjatve je bistvena skrb posojilodajalca in tudi država ima interes, da je sporov čim manj, če pa pride do spora, obstaja interes, da se spor mirno razreši.

Tisti, ki da posojilo, je posojilodajalec – upnik.

Tisi, ki prejme posojilo, je posojilojemalec – dolžnik.

Dolžnik je dolžan povrniti denarni znesek (ima dolg), upnik ima do njega terjatev. Če dolžnik ne bo izpolnil svoje obveznosti (=obligacije), ga bo smel upnik terjati (uveljavljal bo svojo terjatev). Največja skrb upnika je, kako bo prišel do plačila.

Kako zagotoviti, da bo upnik dejansko prišel do plačila? Pravni red daje na voljo 2 možnosti jamstva upniku, da bo terjatev poplačana:

1. Zastavna pravica (je materija stvarnega prava) – stvar jamči, da bo terjatev poplačana (upnik bo v zavarovanje terjatve zahteval ustanovitev zastavne pravice).
2. Poroštvo (je materija obligacijskega prava) – poleg dolžnika jamči še porok → tudi on se zaveže, da bo plačal, če dolžnik ne bo. S tem se poveča možnost, da bo terjatev plačana, vseeno pa ni nobene garancije, da se bo to tudi resnično zgodilo.

PLUS CAUTIONIS IN RE EST QUAM IN PERSONA (Primeri RP – primer 243) = Več varščine je v stvari kot v osebi. To pomeni, da je stvarno jamstvo boljše, kot osebno jamstvo; praviloma je zastavna pravica boljša kot poroštvo.

→ Glede zastavne pravice: na stvari se ustanovi zastavna pravica. Če terjatev ne bo poplačana, bo upnik posegel po tej stvari, jo prodal in iz tega poplačal svojo terjatev.

Zastavna pravica – upnik je varovan proti vsakomur; na tej stvari ima pravico ne glede na to, kdo je njen lastnik. Tisti, ki zastavi stvar je, zastavitelj. Imetnik zastavne pravice je zastavni upnik. Ni nujno, da je zastavitelj hkrati tudi dolžnik, saj je dopustno zastaviti stvar za tuj dolg. Običajno pa sta zastavitelj in dolžnik ista oseba.

Zastavna pravica je akcesorna pravica. Akcesorne pravice so tiste pravice, ki so vezane na glavno pravico (ne morejo nastati, niti obstajati brez glavne pravice). Glavna pravica pri zastavni pravici je terjatev – če terjatev ugasne, ugasne tudi zastavna pravica.

Predmet zastavne pravic je lahko vse, kar je predmet kupo-prodajne pogodbe, kar pomeni, da je predmet zastavne pravice poleg stvari lahko tudi kakšna druga odsvojljiva pravica. To je lahko posamezna stvar, tudi miselni/idealni delež, že rimsko pravo pa pozna tudi generalno hipoteko, ki je splošna zastavna pravica, ko je

zastavljeno celotno premoženje zastavitelja. Ali generalna zastavna pravica obsega res vse premoženje? Ne obsega tistih stvari, za katere upravičeno sklepamo, da jih zastavitelj tudi posamično ne bi zastavil (npr. stvari za osebno rabo, priležnika).

Za isto terjatev je bilo mogoče zastaviti tudi več stvari. Kdaj bo zastavitelj lahko zahteval zastavljene stvari nazaj? Gre za primere, ko je bil dolg delno plačan. PIGNORIS CAUSA INDIVISA EST = Predmet zastave je nedeljiv (Primeri RP – primer 266). To načelo nam pove, da so v primeru, ko se za isto terjatev zastavi več stvari, te stvari lahko zahtevali nazaj, ko je bila terjatev v celoti poplačana; ne more se zahtevati prepustitev le ene stvari, tudi če je bila terjatev delno poplačana.

VRSTE ZASTAVNE PRAVICE

- PIGNUS = ročna zastava/ročna zastavna pravica;
- HIPOTEKA = pogodbeno zastava/pogodbeno zastavna pravica.

RAZVOJ ZASTAVNE PRAVICE

Pojavila se je takrat, ko se je v družbi pojavila potreba po posojilu. S tem, ko se razvijajo družbeno-ekonomski odnosi in krepí trgovina, raste potreba po likvidnih sredstvih, potreba po denarju, pojavi se kreditiranje in potreba po zavarovanju terjatve.

Prva stopnja v razvoju zastavne pravice v rimskem pravu je institut, ki ga imenujemo FIDUCIA CUM CREDITORE CONTRACTA (to ni vrsta zastavne pravice!). Je tipičen primer fiduciarnega pravnega posla, pravnega posla sklepanja na zaupanju. Fiducija je zaupanje; bistvo zaupanje je v tem, da na voljo ni tožbe; vsebine dogovora ne moremo iztožiti, ampak zaupamo nasprotni stranki, da bo vrnila posojilo. Na podlagi tega instituta se razvije zastavna pravica.

Tisti, ki je hotel jamčiti s stvarjo, je prenesel lastninsko pravico na svoji stvari na upnika. Običajno je šlo za pomembne stvari (uporabljala se je macipacija). Upnik je postal lastnik, hkrati pa se je zavzel, da mu bo stvar vrnil, ko bo terjatev poplačana. Tak dogovor se imenujem PACTUM FIDUCIAE = dogovor, ki je sklenjen na zaupanju. Če je upnik izigral zaupanje in stvari ni vrnil, je bil samo civilni lastnik.

Počasi se je razvila ročna zastavna pravica. Tukaj zastavitelj zastavnemu upniku prepusti zastavljeno stvar v posest, ne pa v lastnino. Zastavni upnik postane posestnik te stvari – lahko zahteva posestno varstvo, stvar pa bo moral prepustiti zastavitelju, ko bo terjatev poplačana. Ta rešitev je pozitivna, ker se ne prenaša več lastninska pravica (oba sta varovana), negativna plat pa je v tem, da velikokrat tisti, ki zastavlja stvar, to stvar potrebuje in sicer je šlo v tem zgodnjem obdobju praviloma za to, da je nekdo potreboval kredit, ki ga je potem poplačal s tistim, kar je pridelal. Ni mogel zastaviti orodja, zemljišča, ker so vse to produkcijska sredstva, s katerimi je ustvarjal produkt. Lahko je zastavil sužnje, živino, orodje za pridelavo, vendar tako, da jih ni prepustil v posest zastavnemu upniku. Stvar je štela za zastavljeno, kljub temu, da ni bila prepuščena v samo posest.

HIPOTEKA = pogodbeno zastavna pravica – je nastala zgolj z brezobličnim dogovorom. Strani sta se dogovorili, da bo stvar prepuščena v posest, če terjatev ne bo poplačana. Običajno se je to razmerje ustanavljalo pri zakupu.

ZAKUP je kontrakt, je iztožljiva pogodba, je obligacijsko razmerje, ki nastane s tem, ko se stranki dogovorita (zakupnik in zakupodajalec), da bo smel zakupnik uporabljati zakupno stvar. Npr. A da zemljišče v zakup Bju. Za to se praviloma plača zakupnina (denarni znesek ali pridelki).

Razlika med užitkom in dednim zakupom – pri obeh gre za stvarni pravici na tuji stvari. Zakup/zakupna pogodba = LOCATIO CONDUCTIO REI (je rimskopravna označba za najem in zakup) je obligacijsko razmerje. Razlika med najemom in zakupom – v zakup se da plodonosna stvar (npr. vinograd), v najem pa avto, hiša.

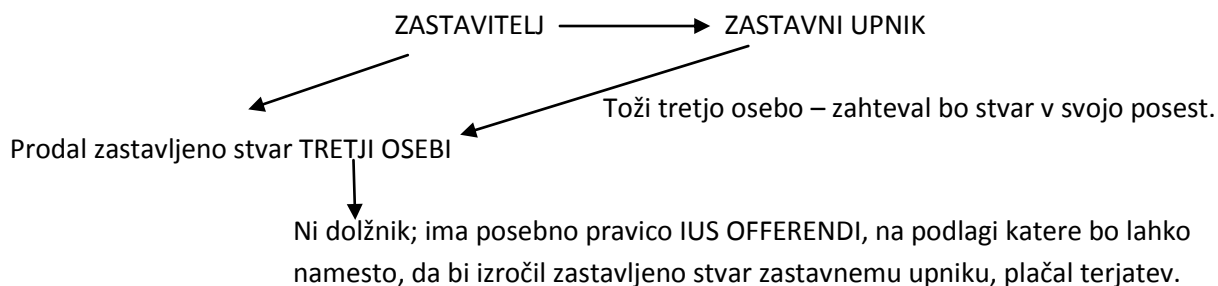
Če zakupnina v določenem roku ne bo plačana, bo smel zastavni upnik ustanoviti zastavno pravico na stvari (za poplačilo zakupnine).

V začetku je pravni red tako pravico priznaval samo kot razmerje med zastaviteljem in zastavnim upnikom. Zastavni upnik je imel na voljo poseben institut, imenovan INTERDICTUM SALVIANUM, s katerim je lahko zastavljeno stvar zahteval od zastavitelja. To je lahko zahteval le od zastavitelja, ne pa od tretje osebe. Na podlagi tega se razvije posebna tožba a° SERVIANA, ki se lahko naperi proti vsakomur, ki ima na stvari posest. S tem trenutkom lahko govorimo o zastavni pravici v pravem pomenu besede (zastavni upnik postane varovan proti vsakomur, ki bi posegal v to pravico).

a° HYPOTHECARIA IN REM – gre za stvarnopravno tožbo.

a° PIGNERATICA IN REM – ko zastavni upnik izgubi posest; naperil jo bo proti vsakokratnemu posestniku.

Pri obeh tožbah je aktivno legitimiran zastavni upnik, pasivno legitimiran pa vsakokratni posestnik stvari, tudi fiktivni posestnik.

Npr. A kupi stanovanje. Plačal ga je prodajalcu, ki mu ga je izročil. Nato pride upnik in pove, da je na tem stanovanju zastavna pravica. Kupec tega stanovanje je moral prepustiti stanovanje zastavnemu upniku. Kupec zastavljene stvari sme zastavnemu upniku ponuditi poplačilo terjatve in on mora to sprejeti. Ko je kupec to storil, je terjatev ugasnila in s tem je ugasnila tudi zastavna pravica; s tem je ta tretja oseba obdržala stvar in zastavne pravice ni bilo več.

Kaj sme storiti kupec stvari; kako je varovan? Uveljavlja lahko zahtevke iz kupno-prodajne pogodbe. Prodaja zastavljene stvari je pravno urejena pri kupno-prodajni pogodbi. Kupec bo tožil prodajalca na podlagi kupno-prodajne pogodbe.

IUS OFFERENDI je tipičen primer instituta, ki ga imenujemo FACULTAS ALTERNATIVA.

Rimsko pravo daje tretji osebi, ki izkoristi IUS OFFERENDI, še eno možnost, ki se imenuje BENEFICIUM CEDENDARUM ACTIONUM = pravna dobrota odstopljanja tožb, kar pomeni, da je tretja oseba lahko zahtevala, da ji zastavni upnik odstopi terjatev proti dolžniku. Tretja oseba bo skušala izterjati terjatev od dolžnika.

KAKO NASTANE ZASTAVNA PRAVICA? KAJ JE TEMELJ ZASTAVNE PRAVICE?

Nastane lahko na podlag soglasja med zastaviteljem in zastavnim upnikom (gre za dogovor), lahko nastane po pravni normi/po zakonu (norma postavljenega prava) ali po normi običajnega prava. Tipičen primer je PIGNUS TACITUM = tiha zastavna pravica (TACITUS = tih), ker nastane brez izrecnega dogovora že na podlagi same pravne norme (zakup). Kot zastavljeno se šteje vse, kar je bilo prineseno na zemljišče, da bi bilo tam (to so produkcijska sredstva). Npr. zakupnik pelje prihranke v banko.

Kaj sme zastavni upnik? Ne sme uporabljati stvari, ne sme pridobivati njenih plodov (ne more si prilaščati plodov, sme pa jih uporabljati na podlagi posebnega dogovora – PACTUM ANTICHRETICUM; razvije se tudi ANTICHRESSI TACITA = tiha antiteza, ki nastane brez izrecnega dogovora in se nanaša na vprašanje pridobivanja plodov).

ZASTAVNA PRAVICA PO OBLASTVENI ODREDBI – poglej v knjigi.

SMISEL ZASTAVNE PRAVICE

Zastavni upnik bo stvar prodal in se iz izkupička poplačal; stvar mora dobiti v posest. To je značilno za razvito rimsko pravo. V začetku pravica do prodaje ni bistven element tega instituta. Zastavitelj in zastavni upnik sta se morala izrecno dogovoriti, da bo smel zastavni upnik v takem primeru stvar prodati – tak dogovor se imenuje PACTUM DE VENDENDO PIGNORE. Pravica do prodaje kot naravna sestavina – vedno je možno zastavljeno stvar prodati, razen, če se ta pravica izrecno izključi z dogovorom = PACTUM DE NON VENDENDO PIGNORE. Na koncu razvoja postane pravica do prodaje bistvena sestavina, ki se ne more več izključiti.

Do l. 320 (do Konstantina) je bil mogoč dogovor LEX COMMISSORIA, kjer sta se zastavitelj in zastavni upnik izrecno dogovorila, da bo smel zastavni upnik obdržati zastavljeno stvar, če terjatev ne bo poplačana.

IV: Kaj, če je nekdo zastavil tuji stvar? Načeloma mora biti zastavitelj lastnik stvari in če ni bil, zastavna pravica ni nastala. Izjemoma je bila zastavnemu upniku na voljo analogna tožba, v primeru, ko je stvar zastavil nekdo, ki ni bil lastnik, pa je pozneje postal lastnik.

Odnos (razmerje) med zastavnim upnikom in zastaviteljem ureja ZASTAVNA POGODBA, ki je relativna, imenuje pa se PIGNUS. Gre za obligacijsko razmerje (za razliko od zastavne pravice(!), ki je stvarna pravica in je absolutna). Na voljo sta dve tožbi:

1. a° PIGNERATICIA DIRECTA – zastavitelj toži zastavnega upnika.
2. a° PIGNERATICIA CONTRARIA – zastavni upnik toži zastavitelja.

IV: Katere tožbe izvirajo iz zastavne pravice? a° HYPOTHECARIA IN REM in a° PIGNERATICIA IN REM.

ZAPOREDNA ZASTAVA

Isto stvar je bilo možno zastaviti večim zastavnim upnikom. Do problema je prišlo, če terjatev ni bila poplačana – kdo ima prednost pri poplačilu? PRIOR TEMPORE, POTIOR IURE = Prejšnji po času, močnejši po pravici. Prednost pri poplačilu ima tisti zastavni upnik, kateremu je bila stvar prvemu zastavljena. Glej knjigo!

IUS OFFERENDI ET SUCCEDENDI = pravica ponudjenja in nasledovanja. Gre za pravico vsakega poznejšega zastavnega upnika, da prvemu ponudi poplačilo terjatve in s tem glede prodaje stopi na njegovo mesto. Če jih to pravico zahteva več, ima prednost tisti, ki je zadnji.

15. 3. 2011 (prof. Kranjc)

PRENEHANJE ZASTAVNE PRAVICE

- Kot stvarna pravica bo prenehala fizično ali ko preide iz pravnega prometa.
- Kot pravica bo prenehala s tem, da se ji odpovemo (dejansko ali pravno).
- Kot akcesorna pravica bo prenehala s prenehanjem obveznosti (z izpolnitvijo).
- Kot pravica na tuji stvari bo prenehala CONFUSIO.

V. OBLIGACIJSKO PRAVO

IV: Kaj je obligacija? Razlika med obligacijsko in stvarno pravico. Na podlagi česa nastane obligacija po rimskem pravu? Delitev obligacij. Kaj je predmet obveznosti? Kateri so pogoji za nastanek obligacije? Splošni pojmi – škoda, odškodnina, krivda, subjektivna in objektivna odgovornost, vzročna zveza, vrste izpolnitve. Razlika med togimi in gibkimi obligacijami. Fakultativna obveznost, alternativne obligacije.

Obligacijsko pravo ureja razmerja med dvema strankama, kjer je ena upnik, druga pa dolžnik. Gre za terjatev (=možnost upnika, da zahteva izpolnitev obveznosti). Upnik ni dolžan terjati, dolžnik pa mora izpolniti, kar je dolžan.

Obligacijsko razmerje je nujno vezano na stranki razmerja, kar pomeni, da lahko upnik terja le od dolžnika in obratno. Nujna dvostranska obvezujoč pogodba je pravni posel, kjer je upnik in dolžnik v eni osebi (npr. kupno-prodajna pogodba).

Vsebina obveznosti je opredeljena s tremi glagoli (opredeljujejo naravo obveznosti):

1. DARE (=dati),
2. FACERE (=storiti),
3. PRAESTARE (=zagotoviti, dopustiti).

Jamstvo za obveznost je dolžnik s svojim telesom (dolžnik je premoženjsko zavezan – upnik ga lahko zapre, če ne poplača, ga lahko ubije ali proda na tuje). Sprva je upnik posedel po celotnem dolžnikovem premoženju, kasneje le po vsoti, ki mu je bila dolgovana.

TEMELJNA NAČELA OBLIGACIJSKEGA PRAVA

1. Načelo vestnosti in poštenja – stranka mora ravnati skrbno (vestno) in hkrati pošteno.
2. Prepoved zlorabe pravic (povezava z IUS TOLENDI) – vprašanje primerne vedenje (nespodobno ravnanje je tudi zloraba pravice).
3. Dolžnost skrbnega ravnanja – stranka mora vedno ravnati skrbno.

Obligacijske pravice se uresničijo v postopku. Pretor akcije delno nudi v ediktu ali jih oblikuje sproti. Obveznost sili dolžnika k izpolnitvi, jamstvo je vse njegovo premoženje – lahko obstaja obveznost, vendar brez jamstva; tako obveznost imenujemo NARAVNA/NATURALNA OBVEZNOST (dolžnika ni mogoče terjati, dolžan je po sami naravi).

TOGE (=STRICTI IURIS) IN GIBKE (=BONAE FIDEI) OBVEZNOSTI

Pri togih obveznostih so se strogo držali oblike. Pri gibkih obveznostih je šlo za skrbno in pošteno ravnanje (načelo dobre vere in poštenja) – šele v postopku je bilo mogoče opredeliti vsebino obveznosti. Imamo vrsto razmerij BONAE FIDEI, ki so se izoblikovala pred pretorjem v tem postopku.

SPECIES PERIT EI CUI DEBETUR, GENUS PERIRE NON CENSETUR = Individualno določena stvar pripade tistemu, komur je dolgovana.

Posebnost obligacijskega prava so denarne obveznosti. Vsaka obveznost mora biti taka, da se lahko izrazi v denarju. Upnik, ki mu dolžnik ponudi delno izplačilo denarne obveznosti, je to dolžan sprejeti, če pa gre za povračilo stvari, pa ne.

Obveznost lahko nastane iz kontrakta, delikta in iz različnih obligacijskih pravnih temeljev – Justinijanove Institucije so te različne obligacijske pravne temelje poimenovali kvazikontrakti in kvazidelikti.

KONTRAKTI (npr. mandat) so bolj ali manj pogodbe. Obstoj obveznosti je odvisen od akcije. To so tiste pogodbe, ki so samostojno iztožljive. **PAKTI** so pogodbe, ki niso samostojno iztožljive. **KVAZIKONTRAKT** je razmerje, ki je podobno kontraktu. Brez soglasja ni kontrakta. Pri kvazikontraktu pa ni soglasja. **KVAZI** = tako rekoč; nekaj, kar je podobno.

DELIKT je prepovedano dejanje; temelj zanj je protipravnost in protipravna posledica, pogoj za deliktno odgovornost je tudi krivda storilca. **KVAZIDELIKT** je podoben deliktu. Izhodišče ni krivda, ampak gre za objektivno odgovornost – odgovarja imetnik stavbe (on naj raziskuje naprej, kako in kaj).

POGOJI ZA USPEŠNO OBLIGACIJO/OBVEZNOST:

1. Možnost izpolnitve.
2. Dopustnost (predmet obveznosti mora biti pravno in moralno dopusten).
3. Določljivost oz. določenost predmeta obveznosti (predmet izpolnitve mora biti določen oz. vsaj določljiv):
 - a. sklenitvena faza,
 - b. izpolnitvena faza.
4. Možnost ocenitve v denarju.

IMPOSSIBILIUM NULLA OBLIGATIO EST = Tisto, kar je nemogoče, ne more biti predmet obligacije.

Začetna nemožnost izpolnitve je stanje ob začetku obveznosti (obveznost sploh ne nastane). Naknadna nemožnost izpolnitve povzroči, da dolžnik pride iz njegove obveze, če je obveznost brez njegove krivde prenehala. V veljavo stopi pravilo SPECIES PERIT EI CUI DEBETUR, GENUS PERIRE NON CENSETUR – dolžnik bo prost, trpel bo upnik.

Objektivna nemožnost – obveznosti ni mogoče izpolniti. Obveznost opredeljuje obstoj, količino in pravni položaj stvari. Subjektivna nemožnost – subjektivno stanje dolžnika.

PREDMET OBVEZNOSTI

Lahko je določen tudi alternativno – **ALTERNATIVNA OBVEZNOST**, kjer sta dolgovana dva predmeta, predmet izpolnitve pa je eden, torej gre za izbiro. Treba je izpolniti eno ali drugo. Kdo izbira konkretno izpolnitev? V rimskem pravu je praviloma izbiral dolžnik, upnik je moral terjati alternativno (eno ali drugo).

FAKULTATIVNA OBVEZNOST – dolžnik dolguje stvar, vendar lahko namesto tega da upniku nekaj drugega in upnik mora to sprejeti (npr. IUS OFFERENDI, noksalna izročitev). Kdo določi možnost fakultativne obveznosti? Lahko je določena po samem pravu, lahko se strani dogovorita.

NADOMESTNA IZPOLNITEV – dolžnik je upniku ponudil nekaj povsem drugega. Ponudba tega drugega predmeta ima vlogo ponudbe, ki je upnik ni dolžan sprejeti, če pa jo, se šteje, da je obveznost izpolnjena.

PROTIPRAVNA RAVNANJA IN NJIHOVE POSLEDICE

Razlikujemo dva sklopa:

1. Dejanska škoda.
 2. Izgubljeni dobiček (temelji na verjetnosti).
- } interes

Kdo bo odgovarjal? Škodo mora povrniti tisti, ki jo je zakrivil. Škodo je praviloma treba odpraviti in sicer tako, da se vzpostavi prejšnje stanje, če pa to ni mogoče, se povrne denarna škoda.

Vprašanje ocenitve interesa: subjektivna vrednost. Interes ne sme presegati dvojnega zneska. Kadar je šlo za delikt, je bilo treba oškodovancu povrniti, kar je izgubil, in kaznovati storilca. Na voljo je bila tožba za zasledovanje stvari – REIPERSEKUTORNA TOŽBA. Za kaznovanje storilca je bila na voljo PENALNA TOŽBA. MEŠANE TOŽBE (npr. tožba iz ropa) vsebujejo elemente penalne in reipersekutorne tožbe.

ODGOVORNOST

Prvotno rimsko pravo ne diferencira med povzročitvijo in zakrivitvijo, ampak gleda preprosto vzrok posledice. Razlikovanje se pojavi v Zakoniku XII plošč.

Povzročitev pomeni, da obstaja vzročna zveza med vzrokom in nastalo posledico (povezava med vzrokom in posledico) – posredna ali neposredna vzročnost. Zakrivitev pomeni, da je tisti, ki je dejanje storil, tudi kriv (nalašč je nekaj storil).

KRIVDA je subjektiven odnos do nastale posledice.

OBLIKE KRIVDE:

1. Prva stopnja krivde je DOLUS = naklep = hotenje in vedenje – stranka ve, kakšne bodo posledice ravnanje in te posledice hoče.
2. Druga stopnja je CULPA = malomarnost; je stopnja krivde, vendar ne več krivda v pravem pomenu – pomeni pomanjkanje skrbnosti (=DILIGENTIA).

Poznamo dve vrsti:

1. CULPA LATA = velika/huda malomarnost – opuščanje sleherne skrbnosti;
2. CULPA LEVIS = majhna malomarnost – opuščanje skrbnosti, ki jo kaže dober gospodar (dober gospodar je idealen, abstrakten ideal, ki nima konkretnega predstavnika).

22. 3. 2011

UTILITETNO NAČELO velja subsidiarno (DOLUS, CULPA LATA, CULPA LEVIS). Ko se stranki sami ne moreta dogovoriti o stopnji krivde, niti za naklep se ne moreta dogovoriti. UTILIS; tisti subjekt z večjo koristjo, naj bi tudi strožje odgoval. Za naklep in za malo koristnost odgovalja stranka, ki ima manjše koristi. Načelo ne vključuje naključja.

NAKLJUČJE = CASUS

CASUS SENTIT DOMINUS = Naključje trpi lastnik. Naključje je tedaj, ko stranki ne moremo očitati premajhne skrbnosti. CUSTODIA je odgovornost že varovane stvari. VIS MAIOR = višja sila.

Rimljani ne ločijo točno višje sile in naključja. Višje sile ni mogoče preprečiti, lahko pa jo predvidimo.

Primer: Dala sem mu na posodo zlato verižico. On jo pusti doma en dan pred zabavo, to verižico ukradejo tatovi. Bo on odgovaljal ali ne? Kako je s povrnitvijo škode? To je odvisno od njegove krivde. Če je pustil verižico na mizi in odklenjena vrata – VELIKA malomarnost. Če je pustil verižico na mizi, pa je zaklenil vrata – MAJHNA malomarnost. Če je zaklenil verižico v trezor – posledico nosi naključje. Če pride cunami, vse odplavi – VIŠJA SILA (potresi, poplave itd.). Pretirana skrbnost se ne zahteva od njega.

ODGOVORNOST ZA DEJANJA TRETJIH

Vsak je odgovoren za svoja dejanja, a lahko tudi za dejanja tretjih.

Primer: Naročili smo pri njem hišo, za podnajemno pogodbo. On sezida hišo, izdelavo strehe pa prepusti prijatelju, ki ga rad pije. Streha je vijugasta, ni prav izvedeno delo. On odgovarja za skrbnost pri izbiri tj. CULPA IN ELIGENDO – krivda, ki zadane tistega, ki ni dovolj skrben pri izbiri.

V Rimu je to vezano na vprašanje nosilcev oblasti (odgovornost očeta za dejanja sina oz. lastnika za dejanja sužnja).

Vprašanje odgovornosti za DELIKTE:

- Če lastnik naroči sužnju to dejanje.
 - Če je lastnik vedel, a ni preprečil.
- } SUŽENJ odgovarja
- Suženj stori delikt brez vednosti lastnika – NOKSALNA ODGOVORNOST; odgovarja lastnik, tudi plača; odškodovanemu mora prepustiti sužnja – tu gre za institut FACULTAS ALTERNATIVA.

Vprašanje odgovornosti za POSLOVNE OBVEZNOSTI:

- ADJEKTIVIJSKA ODGOVORNOST – če je suženj/sin sklenil posel, je to naredil za lastnik/očeta, a lastnik/oče ni bil zavezan.
- Sin postane iztožljivo zavezan, a je bila izvršba neuspešna, saj ni imel nobenega svojega premoženja.
- Suženj postane naturalno zavezan; sužnja ne moremo tožiti, ker ni pravni subjekt.

OBRESTI

- Pogodbene, zakonite, zamudne.
- ANATOCIZEM (obrestovanje obresti) – v prepovedi anatocizma = prepoved obrestovanja obresti.
- NE ULTRA ALTERNUM TANTUM = Obrestovanje se ustavi, ko obresti dosežejo višino glavnice.

Pogodbene obresti = z dogovorom.

Zakonite = po zakonu.

Zamudne = ko začnejo teči, v primeru dolžnikove zamude.

Pogodbena kazen (GLOBA) nastane s stipulacijo.

- Kazen za nepravilno izpolnitev obveznosti.
- Stranka si zagotovi praviloma denarni znesek, če obveznost ne bo izpolnjena (pravilno).

Globo delimo na:

- PRAVA GLOBA (=pogodbena globa, ki je sklenjena z neko iztožljivo obveznostjo). Ali lahko iztoži stranka razmerje IN pogodbena globo ali samo eno? Najprej določen znesek, če obligacija ne bo pravilno izpolnjena.
- NEPRAVA GLOBA (= skuša doseči ravnanje, ki ni predmet obveznosti).

Namen pogodbene globe je, da se vnaprej zagotovi pogodbeni interes stranke.

- Zaradi nepravilne izpolnitve – sme stranka zahtevati odškodnino
- Škoda kot interes, da bi bilo dejanje pravilno izpolnjeno

Primer: Podeduješ lokal v Rimu, greš v kuharsko šolo po kuharja. Dobiš sužnja, a ta kuhar ni tako dober, kot se je zdelo na prvi pogled. Nastala je kupo-prodajna pogodba, a predmet pogodbe (ta neslavni suženj-kuhar) je imel NAPAČO. Kupec sme zahtevati odškodnino.

ARA

- Znak sklenjene pogodbe (neka stvar, denarni znesek ipd.)

- Justinijanovo pravo: Vloga skesnine; če je bila dana ara, se je štelo:
 - o če je kupec odstopil – da aro prodajalec;
 - o če je prodajalec odstopil – plača 2x aro kupec.

PRENEHANJE OBVEZNOSTI

Več načinov prenehanja obveznosti:

1. IZPOLNITEV obveznosti (je najbolj običajen način)

- KDO mora izpolniti; dolžnik, lahko pa namesto njega izpolni kdorkoli, razen pri izrecni izpolnitvi.
- KOMU; upniku.
- KAJ; tisto, kar je dolgovano v celoti. *Primer:* Dolžna mu je 10, do 31. 3. Pride 1. 4. z diamantnim prstanom. Je možno, a le z upnikovim soglasjem – institut DATIO IN SOLUTUM = dajatev namesto plačila. Kaj pa, če je imel ta prstan napake? Dana je ta stvar, kot da bi bila kupljena. Lahko toži s tožbo a⁰ EMPTI.
- KDAJ; ko je določeno; če ni določeno – je določljivo.
 - o Kar je dolgovano brez izpolnitvenega časa, je dolgovano takoj – QUOD SINE DIE DEBETUR, STATIM DEBETUR.
- KJE; če ni določeno v pogodbi, je lahko določljivo – nekje na primernem kraju.

LOČI!/: FACULTAS in TACIO IN SOLUTUM

IV: Pojem in posledice dolžnikove zamude? Če svoje obveznosti ne izpolni točno ob času – pride do dolžnikove zamude. Temeljna elementa: določena krivda in nepravočasnost.

Obveznost zapade, ko preteče rok, če ni roka, zapade takoj, a dobi OPOMIN.

DIES INTERPELLAT PRO HOMINE = Rok opominja namesto človeka (upnika).

DIEI ADIECTIO PRO REO = Rok je v korist dolžnika.

Posledice dolžnikove zamude

Odgovarja strožje, tudi za naključno uničenje individualne lastnine.

- SPECIES PERIT EI CUI DEBETUR GENUS PERIRE NON CENSETUR.
 - o Naključno uničenje individualno določene stvari trpi upnik.
 - o Po zamudi odgovarja dolžnik tudi za naklepno uničenje individualno določenega predmeta obveznosti.
- ZAMUDNE OBRESTI ; vrniti mora tudi vse donose.
- V določenih primerih sme upnik odstopiti od pogodbe. Zavrne lahko po roku, v primeru, kadar prepozna izpolnitev za upnika nima več smisla.
- Dolžnik plačilo ponudi, a upnik ne sprejme. To lahko predstavlja neprijetno situacijo.
- Upnik v primeru dolžnikove zamude lahko DEPONIRA.

Osnovna shema prenehanja obveznosti (dva načina):

a.) Prenehanje na podlagi pravnega akta (IPSO IURE) – po civilnem pravu:

- obveznost ugasne v določenih primerih če je obveznost nastala z aktom, se je tudi končala z aktom.

b.) Prenehanje OPE EXCEPTIONIS (na podlagi exc⁰) – po pretorskem pravu:

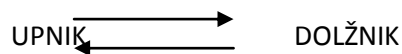
- exc ukinjale, ker ni bilo možno iztožiti npr. PACTIM DE NON PETENDO IN REM (= dogovor, da upnik ne bo terjal.) IN PERSONAM/PEREMPTOREN: DILATOREN
- pretor tu spoštuje dogovore med strankama, pretor dovoli exc⁰ – teh exc⁰ je več: exc⁰ PACTI CONVENTI oz. exc⁰ PACTI DE NON PETENDO:
 - če ODLAGA (torej je časovno omejena); DOLATORNA exc⁰
 - če je TRAJNA; PEREMPTORNE exc⁰
 - če exc⁰ izvirajo iz PACTI DE NON PETENDO IN REM – če se nanaša na predmet obveznosti.
 - Če exc⁰ izvirajo iz PACTI IN PERSONAM – če je izrecno določena oseba.

- ZDRUŽITEV (CONFUSIONE): združijo se funkcije.
- CONTRARIUS CONSENSUS (nasprotno soglasje)
- NASPROTNE IZPOLNITVE; ko se koristi institut iz zg. civilne dobe:
 - se ukinja običajna stipulacija;
 - nek formalni akt (kasneje nekaj v povezavi z akceptilacijo).

29. 3. 2011

IV: A je bil z Bjem in Cjem solastnik zemljišča in je hotel zgraditi bazen na tem zemljišču. Ali to sme storiti?

NOVACIJA je prenovitev obveznosti. Gre za to, da lahko neko že obstoječo obligacijsko razmerje nadomestimo z novim. Tu se praviloma uporablja stipulacija – novacijska stipulacija, ki prenove razmerje, ukinja staro razmerje.

Staro obligacijsko razmerje ugasne, na njegovo mesto stopi novo, ki ima po klasične pravu isti predmet (možna so odstopanja od tega stališča!). Če želimo, da nova stipulacija ukinja in nadomesti staro, je odločilen prenovitveni namen = ANIMUS NOVANDI – stara obveznost preneha, na njeno mesto stopi nova.

AKCESORNA STIPULACIJA – nastane poleg neke že obstoječe stipulacije.

NOMEN = terjatev

ALIQUID NOVI = nekaj novega; nova stipulacija.

Če se z novacijo zamenja upnik, govorimo o AKTIVNI DELEGACIJI = DELEGATIO NOMINIS. Po dogovoru z upnikom si da novi upnik obljubiti isto.

PASIVNA DELEGACIJA = DELEGATIO DEBITI – gre za dolžnika, ki ima dolg (=DEBITUM). Po dogovoru s starim dolžnikom lahko novi dolžnik upniku obljubi isto. Staro razmerje je ugasnilo, na mesto starega dolžnika je stopil novi dolžnik.

DEBITOR = dolžnik

CREDITOR= upnik

DELEGACIJA pomeni, da je bila stranka naprošena. Če se izvrši novacija na pasivni strani brez sodelovanja dolžnika, govorimo o EXPROMISSIO.

Če je novacija izvršena, ugasne stara obveznost, namesto nje nastopi nova obveznost, ugasnejo tudi vse akcesorne pravice. Ko ugasne terjatev, ugasnejo tudi stvarne pravice.

POBOTANJE = kompenzacija = COMPENSATIO

Gre z to, da se terjatvi praviloma med istim upnikom in dolžnikom poračunata; se ukinjata, kolikor se krijeta. Nižja vsota se odšteje od višje vsote, npr. 100 – 150; 50 še ostane dolgovano.

Po Justinijanovem pravu morajo biti za pobotanje izpolnjeni naslednji pogoji – terjatvi morata biti:

- Medsebojni (obstajati morata med istim upnikom in istim dolžnikom).
- Istovrstni (sta iste vrste – npr. denar za denar v isti valuti).
- Likvidni (lahko jih hitro ugotovimo; da torej nista sporni).
- Dospeli (biti morata iztožljivi – ko terjatev zapade v plačilo, sme upnik dolžnika terjati; terjatev zapade v plačilo, če ni roka takoj, če je rok pa, ko rok poteče).

Izjemoma lahko nekdo uveljavlja v pobot tudi tujo terjatev: solidarni dolžnik, porok in odstopljeni dolžnik.

V Justinijanovem pravu pride do pobotanja – velja načelo IPSO IURE COMPENSATUR = Do pobotanja pride po samem pravu. To pomeni, da pride do pobotanja takrat, ko so izpolnjeni pogoji. Običajno so izpolnjeni prvi trije, odloča pa dospelost terjatve.

Pobotanje je treba ugotoviti (obstajata dva načina):

- Stranki to ugotovita v pobotni izjavi.
- Sodnik v pravdi to ugotovi s posebno ugotovitveno sodbo.

To dvoje ne ustvarja pobotanja, le ugotavlja, da je do pobotanja prišlo. To dvoje učinkuje EX TUNC (=za nazaj).

CESIJA = ODSTOP TERJATVE

Možnost, da upnik svojo terjatev odstopi tretji osebi. Pravni red mora omogočati pot, po kateri bo tretja oseba terjatev odstopila (terjatev preide iz mene na osebo x). Upnik odstopi terjatev novemu dolžniku, jo prenese nanj.

Subjekti cesije:

- Upnik, ki odstopa terjatev = odstopnik = CEDENT.
- Upnik, ki prevzema terjatev = prevzemnik = CESIONAR.
- Dolžnik pri terjatvi = odstopljeni dolžnik = DEBITOR CESSUS.

Z odstopom se prenese terjatev od CEDENTA na CESIONARJA. Cesija je dokončna, ko je odstopljeni dolžnik obveščen o cesiji; cedent več ne sme terjati od njega, lahko pa terja cesionar.

Do cesije lahko pride po volji strank – gre za CESSIO VOLUNTARIA. Lahko gre za prisilni odstop = CESSIO NECESSARIA (k odstopu sili določena pravna norma, sodba). Obstaja pa tudi odstop po zakonu = CESSIO LEGIS (cesija, ki ima učinke že po samem pravu).

Cesija je lahko odplačna (tukaj mora cesionar plačati cedentu) ali neodplačna (cesionar ni zavezan plačati cedentu). Posledice odplačne cesije: cedent cesionarju jamči, da terjatev obstaja, ne jamči pa za plačevitost dolžnika. Posledice neodplačne cesije: cedent cesionarju ne jamči, da terjatev obstaja.

Pri cesiji je treba zavarovati dolžnika in sicer je temeljno načelo v tem, da se položaj odstopljenega dolžnika ne sme poslabšati – odstopljenemu dolžniku ostanejo vsi ugovori, ki jih je lahko uveljavljal proti cedentu (iste lahko uveljavlja tudi proti cesionarju). Odstopljeni dolžnik lahko proti cesionarju uveljavlja terjatev, kot jo ima proti cedentu – v pobot lahko uveljavlja odstopljeno terjatev.

RAZVOJNA FAZA CESIJE

Rimsko pravo ni bilo naklonjeno ideji terjatve, ker je cesionar tožil s tisto akcijo, ki jo je imel cedent. To pa v rimskem pravu ni bilo možno (stroga relativnost).

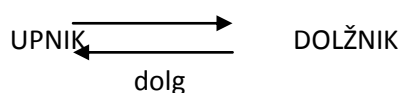
Razvito gospodarstvo zahteva odstop terjatve. Cesija kot popolnoma razvit pojem se pojavi šele v Justinijanovem pravu.

1. Prva razvojna stopnja je bila novacija = DELEGATIO NOMINIS, kjer je bila pomanjkljivost ta, da so ugasnile vse akcesorne pravice.
2. Druga stopnja je bil mandat = MANDATUM IN REM SUAM, kjer je »odstopnik« naročil »prevzemniku«, naj izterja dolg – šlo je za institut pravnega pooblaščenca. Posebnost tega je v tem, da je šlo za mandat v lastni zadevi, ker je cedent cesionarja pooblastil, da izterja njegovo terjatev in da tisto, kar izterja, obdrži zase. Tudi tukaj pa so bile določene pomanjkljivosti.
3. Tretja stopnja pomeni določeno novost, preskok, saj pride do omogočanja analognih tožb – tisti, ki je pridobil terjatev, je lahko dolžnika tožil z analogno tožno.

Določenih terjatev ni bilo mogoče odstopi (izjeme si poglej v knjigi!).

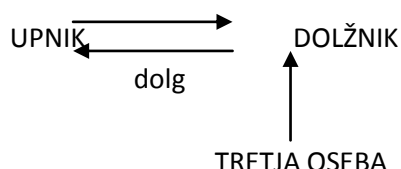
PREVZEM DOLGA (poglej v knjigi!)

Ideja je v tem, da se nekdo zaveže, da bo plačal tuj dolg.

Prva situacija je, ko se upniku zaveže nekdo, da bo plačal tuj dolg (dejanski prevzem) – podobno kot pri odstopu terjatve (uporablja se novacija).

Druga situacija je, ko se tretja oseba zaveže dolžniku, da bo plačala njegov dolg.

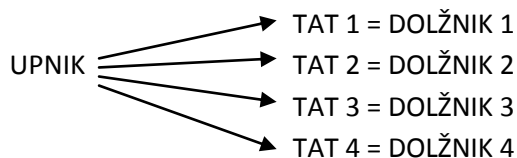

SUBJEKTI OBVEZNOSTI/OBLIGACIJ

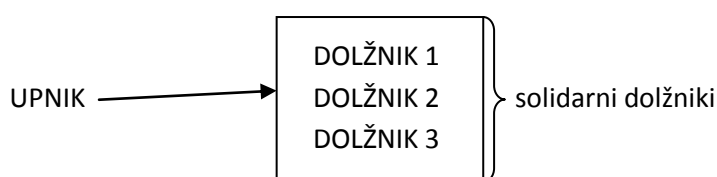
Na upnikovi ali na dolžnikovi strani lahko nastopa več subjektov.

Ločimo:

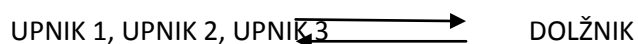
1. **Deljene obligacije:** tu velja po Justinijanovem prav splošno pravilo – če je izpolnitev po naravi deljiva in ni bilo dogovorjeno drugače, imamo opravka z deljeno obligacijo, kjer velja načelo »Kolikor oseb, toliko obveznosti.« Tipičen primer: sodediči.
- 2.
3. **Kopičenje obligacij = kumulativna konkurenca:** ko se zahtevki kopičijo gre za to, da sme upnik tožiti vsakega od sodolžnikov. Ko eden plača, ostali ne postanejo prosti – plačati mora vsak. Tipičen primer: tatvina (4 tatovi)

4. **Solidarne obligacije:** značilno je, da lahko na dolžnikovi ali upnikovi strani nastopa več subjektov, ki so upravičeni ali zavezani skupaj za enkratno izpolnitev. Tipičen primer je poroštvo. Če je več subjektov na dolžnikovi strani, govorimo o PASIVNI SOLIDARNOSTI.

Upnik lahko toži vsakega od solidarnih dolžnikov, ki pa so zavezani za enkratno izpolnitev (=IN SOLIDUM). Upnik sme terjati katerega koli od dolžnikov. Ko eden od njih izpolni, postanejo drugi prosti. AKTIVNA SOLIDARNOST – več subjektov je na upnikovi strani. Vsak od soupnikov lahko terja dolžnika. Ko dolžnik izpolni obveznosti, je zanj obveznost prenehala. Delitev soupnikom je vprašanje njihovega notranjega razmerja.

Razvojno gledano je v začetku obveznost ukinjala že litis kontestacija – temu rečemo **konsumptivni učinek litis kontestacije**. Pozneje litis kontestacija ni bila več dovolj, ampak je moralo priti do poplačila terjatve.

POGODBE V KORIST TRETJE OSEBE

Iz pravnega posla ne sme biti upravičena zavezana oseba, ki ni sodelovala pri pravnem poslu. Če tretja oseba ni sodelovala pri pravnem poslu, ne more biti zavezana iz pravnega posla.

NEMO ALTERI STIPULARI POTEST = Nihče si ne more dati obljubiti za drugega.

Posredno posojilo – nastane tako, da posojilodajalec prepusti posojilojemalcu v lastnino določeno količino stvari. Npr. če nekdo v tujem imenu posodi denarni znesek drugemu oz. drugi osebi.

5. 4. 2011

ODGOVORNOST ZA POSLOVNE OBVEZNOSTI OSEB POD OBLASTJO

Če govorimo o poslovnih sposobnostih sina pod očetovo oblastjo in sužnja, ugotovimo, da lahko veljavno sklepata pravne posle, vendar vse, kar pridobita, pridobita za svojega gospodarja oz. lastnika.

Uvedene so bile posebne tožbe, to so ADJEKTICIJSKE TOŽBE, kjer se vzpostavlja tudi odgovornost nosilca oblasti – ADJEKTICIJSKA ODGOVORNOST, ki se sčasoma razširi tudi na osebe, ki sicer niso pod oblastjo, imajo pa podoben položaj.

Glede na različne situacije je teh adjekticijskih tožb več:

1. **a° QUOD IUSSU** – na voljo jo ima stranka, ki je sklenila pravni posel z osebo pod oblastjo v primeru, ko je bila oseba pod oblastjo izrecno pooblaščen ali ko je nadrejena oseba tak pravni posel naknadno odobrila.
2. **a° DE IN REM VERSO** – izhaja iz ideje, da je s pravnim poslom, ki da je sklenila oseba pod oblastjo povečala premoženje nosilca oblasti. Nekaj je bilo obrnjeno v korist premoženja nadrejene osebe. Tisti, ki je sklenil pravni posel z osebo pod oblastjo je lahko tožil s to tožno nosilca oblasti.
3. **a° DE PECULIO** – na voljo jo ima stranka, ki je sklenila pravni posel z osebo pod oblastjo v tistih primerih, ko je imela oseba pod oblastjo v lasti pekulij. Višina pekulija se je štela kot neke vrste garancija (odgovarja do višine pekulija!).
4. **a° INSTITORIA** – včasih se je ideja (opisana v točki 3 zgoraj) potegnila tudi na svobodne ljudi, ki so bile na nek način v podrejenem položaju. Npr. A odpre pekarno, kjer je potreboval nekoga, da bi prodajal kruh, zato zaposli Bja kot prodajalca. B sklepa pravne posle (kupno-prodajne pogodbe) s strankami, vendar je bil v Ajevi službi (B je Aju podrejen). To tožbo je lahko kupec kruha naperil proti tistemu, ki je Bja zaposlil (peku A).
5. **a° EXERCITORIA** – je posebna vrsta a° INSTITORIE, kjer gre za primere, ko je nekdo sklenil pravni posel s kapitanom ladje, ki je bil zaposlen pri lastniku ladje/podjetniku. Če je bilo kaj narobe s pravnim poslom, si s to tožbo lahko tožil lastnika ladje/podjetnika, ne pa kapitana ladje.

POROŠTVO (velikokrat na izpitu, posebej na ustnem delu!)

Je institut, ki je zelo pomemben še danes. Zastavna pravica je boljša od poroštva. Oseba, ki poleg dolžnika upniku jamči, da bo terjatev plačana, se imenuje POROK.

S poroštvom dosežemo, da je poleg dolžnika zavezan še nekdo drug, ki je prav tako dolžnik. Ta drugi dolžnik je zvezan plačati terjatev, če je dolžnik ne bo izpolnil. Po sodobnem pravu je poroštvo subsidiarno (tako je tudi po razvitem rimskem pravu), kar pomeni, da je porok zavezan plačati, v primeru, če dolžnik ne bo plačal. Upnik mora najprej terjati dolžnika, če pa on ne plača, pa lahko terja tudi poroka.

Osebno jamstvo ima določene pomanjkljivosti (ni 100 % garancije, da bo terjatev poplačana).

POROŠTVO V RIMSKEM PRAVU

Že rimsko pravo je poznalo poroštvo. Porok je bil zavezan poleg dolžnika. S poroštvom je že po rimskem pravu nastala SOLIDARNA OBLIGACIJA/OBVEZNOST – gre za pasivno solidarnost (več subjektov je na dolžnikovi strani).

Razvojno gledano je na začetku solidarna obveznost ugasnila, ko je upnik sklenil litis kontestacijo z enim od solidarnih dolžnikov, zato govorimo o konsumptivnem učinku litis kontestacije (litis kontestacija je konzumirala premoženje; obveznost je ugasnila). Upnik je lahko tožil ali dolžnika ali poroka; ko je z enim od njiju sklenil litis kontestacijo, je drugi postal prost. To je imelo pa negativni učinek – v ospredju ni bilo to, da je dejansko prišlo do poplačila, ampak litis kontestacija.

Z razvojem ta konsumptivni učinek litis contestacije odpade. Do ugasnitve obveznosti pride takrat, ko je upnik dobil poplačilo. Šele po Justinijanovem pravu pa postane poroštvo subsidiarno. Pred tem je lahko upnik tožil poroka ali dolžnika. T subsidiarnost se doseže s posebno pravno dobroto, ki se imenuje BENEFICIUM EXCUSSIONIS/ORDINIS = pravna dobrota vrstnega reda.

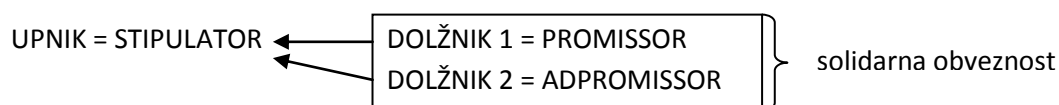
Tui v obdobju, ko ni šlo za subsidiarno poroštvo, je bil možen dogovor, ki se imenuje ODŠKODITVENO POROŠTVO (to ni poroštvo v pravem smislu) – porok se je zvezal le, da bo plačal toliko, kolikor upnik ne bo mogel izterjati od dolžnika.

IV: Kaj je poroštvo? Pojem kreditno naročilo (ne mešaj tega s posrednim posojilom!)

USTANOVITEV POROŠTVA

Poroštvo se lahko ustanovi na več načinov:

1. S stipulacijo: ADPROMISIJSKO POROŠTVO

Stipulacija, s katero se tako poroštvo ustanavlja, je AKCESORNA STIPULACIJA, pri kateri nova stipulacija nastane poleg stare. Pri NOVACIJSKI STIPULACIJI pa za razliko od akcesorne nov stipulacija ukinja staro.

Adpromisijsko poroštvo se je lahko ustanovilo z različnimi glagoli (mi imamo glagol obljubim, Rimljani pa so jih imeli več):

- Fidejusijsko poroštvo (obljubim na podlagi zvestobe, zaupanja).
- Fidepromisijsko poroštvo (obljubim na zaupanje).
- Sponzijsko poroštvo (obljubim).

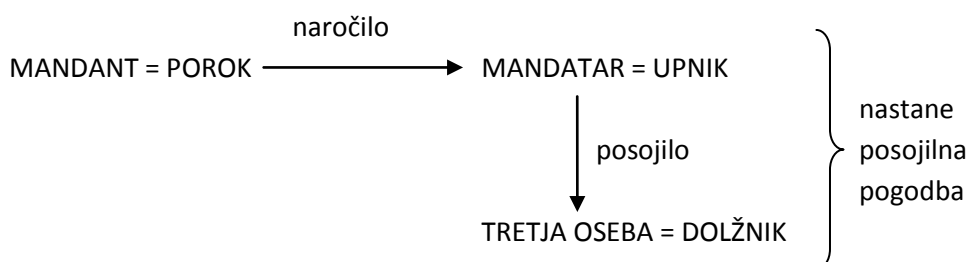
Najpogostejše je bilo fidejusijsko poroštvo, ki se pojavi proti koncu obdobja republike in se ohrani tudi v Justinijanovem pravu. (Podrobno poglej to snov v knjigi!)

Vsem trem je skupno, da se porok z akcesorno stipulacijo ne more zavezati za več, lahko pa se zaveže za manj. Poroku so dajali na voljo vse ugovore, ki jih je imel dolžnik, razen osebnih. Porok je lahko proti upniku uveljavljal v pobot terjatev, ki bi jo lahko uveljavljal v pobot dolžnik – to je tipičen primer, ko lahko nekdo uveljavlja v pobot tujo stvar.

2. S kreditnim naročilom = MANDATUM QUALIFICATUM

Za ustanovitev poroštva je prihajal v poštev tudi institut mandata = naročila – to je konsenzualni kontrakt. Stranki v tem razmerju sta MANDANT in MANDATAR. Mandant da naročilo, mandatar ga sprejme. Mandat je neodplačno razmerje. Temeljno načelo mandata je v tem, da mandatar od mandanta ne bo imel niti škode niti koristi.

Npr. mandant je naročil mandatarju naj kreditira tretjo osebo, naj da tretji osebi posojilo.

Upnik bo smel terjati dolžnik (zahteval bo plačilo terjatve). Tožba, s katero upnik toži dolžnika na povračilo posojenega denarnega zneska je a° CERTAE CREDITAE PECUNIAE. Če bo dobil denarni znesek nazaj, je zadeva jasna. Smisel tega instituta pa je v primeru, ko upnik od dolžnika ne bo dobil poplačila – v tem primeru mora mandant povrniti škodo mandatarju (v tem razmerju je mandant dolžnik, mandatar pa upnik). Mandatar bo smel terjati to izgubo (posojeni denarni znesek) od mandanta s tožbo a° MANDATI CONTRARIA. Z vidika poročstva je mandant v tem primeru porok. To poročstvo je po svoji naravi subsidiarno (upnik = mandatar bo moral najprej tožiti dolžnika = tretjo osebo, nato šele poroka = mandanta).

3. S konstitutom = CONSTITUTUM DEBITI ALIENI

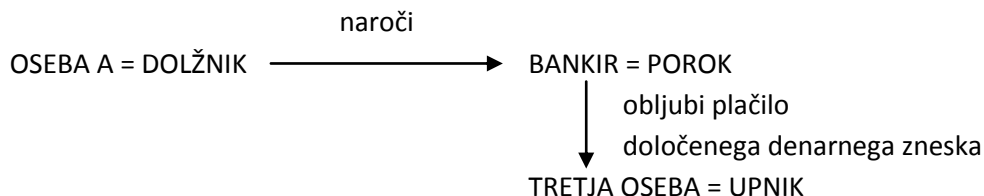
KONSTITUT je tipičen iztožljiv pakt. PAKT je naiztožljiv brezobličen dogovor, ki ne nudi osnove ta tožbo, nudi pa osnovo za ugovor. Določeni pakti pa so bili iztožljivi – gre za izjeme. Določenim paktom prizna iztožljivost:

- pretorsko pravo – PRETORSKI PAKTI,
- cesarsko pravo – CESARSKI PAKTI,
- lahko pa so iztožljivi že po svoji naravi – PACTA ADIECTA = dodatni dogovori; to so tisti pakti, ki so sklenjeni v neki časovni in vsebinski zvezi s kontraktom BONAE FIDEI (npr. kupno-prodajna pogodba – kupec (=emptor) ima na voljo tožbo a° EMPTI).

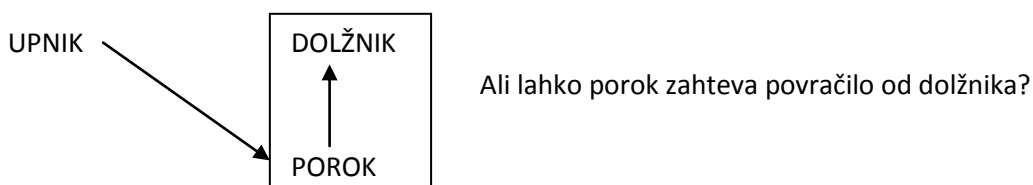
Konstitut je pakt, ki mu iztožljivost omogoči pretor. Z njim se nekdo zaveže, da bo plačal svoj ali tuj dolg. Bistvo je, da se pri institutu določi rok izpolnitve. CONSTITUTUM DEBITI ALIENI = konstitut, s katerim se nekdo zaveže, da bo plačal tuj dolg; to postane iztožljivo s pretorskim pravom.

4. RECEPTUM ARGENTARII = prevzem, sprejem obveznosti

ARGENTARIUS = bankir

REGRES se nanaša na vprašanje, ali sme porok, ki je plačal tisto, kar bi moral plačati dolžnik, zahtevati v povračilo?

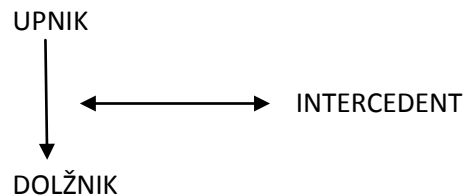

To je odvisno od vrste poročstva (na kakšen način je bilo poročstvo ustanovljeno), na drugi strani pa, ali je bilo poročstvo ustanovljeno z določenim namenom in če, s katerim.

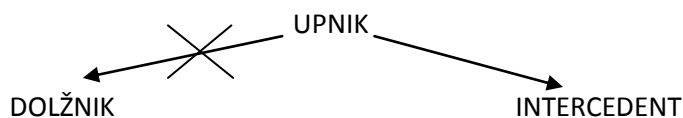
INTERCESIJA je pravni institut, pri katerem nekdo prevzame materialno tujo obveznost.

INTER = vmes, CEDERE = stopiti

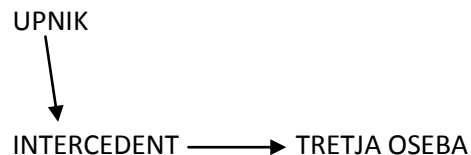
POROŠTVO je **KUMULATIVNA INTERCESIJA**, ker se poleg dolžnika zaveže še porok. Je prva oblika intercesije. Temeljna značilnost poroštva je, da se porok subsidiarno zaveže – do tega pride s pravno dobroto vrstnega reda.

Druga oblika intercesije je **PRIVATIVNA INTERCESIJA**, ki je jemlje določeno obveznost. Gre za prevzem dolga ali dejanski prevzem obveznosti za drugega.

TIHA INTERCESIJA – gre za neformalno oz. nevidno intercesijo. Obveznost formalno nastane med intercedentom in upnikom, tretja oseba pa sploh ni postala stranka razmerja.

Intercesija se uveljavi s posebnim senatovim sklepom SC VELLAEANUM = Velejanski senatov sklep, ki prepoveduje intercesijo žensk. Ni bilo mogoče njene obveznosti izterjati (gre za neke vrste naturalno obveznost, z možnostjo sklicevanja na pravno zмотo). To je bilo zelo pomembno še v srednjem veku, ker se je urejalo upravljanje premoženja žensk.

POGODBENA RAZMERJA

Pogodbe ni, če ni bilo doseženo soglasje, zato lahko rečemo, da imajo vse pogodbe, ki se sicer med seboj razlikujejo, za pogoj soglasje. Če ni soglasja, ni pogodbe.

KONTRAKTI

- VERBALNI KONTRAKTI – stranki dosežeta soglasje z določenimi besedami (npr. stipulacija);

- REALNI KONTRAKTI – gre za soglasje in izpolnitev ene stranke v pričakovanju nasprotne (npr. posojilna pogodba);
- LITERALNI KONTRAKTI – gre za vpis v gospodarsko knjigo;
- KONSENZUALNI KONTRAKTI – nastanejo z že doseženim soglasjem.

Načini obveznosti, ki jih ustvarjajo pogodbe:

- **Enostransko zavezujoči**: ena stranka je samo upravičena, druga pa samo zavezana; npr. posojilna pogodba.
- **Dvostransko zavezujoči**: obe stranki sta hkrati upnik in dolžnik; npr. kupno-prodajna pogodba.
 - o **Nujno dvostransko zavezujoči = SINALAGMATSKE POGODBE**: obe stranki sta enako upravičeni in zavezani.
 - o **Slučajno dvostransko zavezujoči**: posledica okoliščin (npr. shranjevalna pogodba – gre za neodplačno hrambo) – bistvena je obveznost ene stranke, ki se ji je lahko (ne pa nujno) priključila tudi obveznost druge stranke.

Stranka, ki bi jo sopogodbenuk terjal, naj izpolni pogodbo, lahko ugovarja z *exc° NON ADIMPLETI CONTRACTUS* = ugovor neizpolnjene pogodbe.

Pri rimskih pogodbah razlikujemo dve vrsti:

- KONTRAKTI so samostojno iztožljivi;
- PAKTI so brezoblični dogovori; rimsko pravo postopoma razvije iztožljivost nekaterih paktov.

VERBALNI KONTRAKTI nastanejo po tem, ko sta stranki dosegli soglasje z besedami.

1. STIPULACIJA nastane z vprašanjem upnika (ali mi obljubiš dati, storiti) in s pritrdilnim odgovorom promisorja.

FIDES = zvestoba dani besedi.

Sprva je šlo samo za tri glagole (le v latinskem jeziku), s katerimi se je lahko stipulacija sklenila, nato se je kasneje ta formalnost sprostila.

Pogoji za sklenitev stipulacije:

- navzočnost strank,
- zmožnost verbalnega komuniciranja (gluhonemi ne more skleniti stipulacije),
- med vprašanjem in odgovorom mora biti zmeren presledek,
- promissor mora v celoti odgovoriti na vprašanje (ne sme ničesar spreminjati).

Stipulacijsko vprašanje je lahko omenjalo temelj stipulacije. *Primer*: ali mi obljubiš dati 10, če se poročim s teboj? Gre za pogojno abstraktno stipulacijo. Abstraktna stipulacija je tista stipulacija, iz katere ni razvidno, kaj je podlaga, pri kavzalni stipulaciji pa je podlaga razvidna. Če je upnik terjal abstraktno terjatev, je moral dokazati obstoj kavze.

Kaj je lahko predmet stipulacije? Vse, kar je lahko predmet obveznosti, ki ga rimsko pravo opredeljuje s tremi glagoli: dati, storiti, dopustiti. Predmet stipulacije je lahko tudi nekaj nedoločene. Če se nedoločeno omejuje na sklenitveno fazo, v izpolnitveni fazi pa postane določeno, gre za veljavno obveznost.

Pri stipulaciji poznamo možnost razširitve na več oseb:

- ADSTIPULACIJA – poleg upnika si da obljubiti isto tudi adstipulator.

- ADPROMISIJA – poleg dolžnika je obljubil dolgovano še nekdo drug, adpromisor.

Poroštvo je praviloma nastalo z adpromisijo (po klasičnem pravu). Pri stipulaciji je na voljo tožba iz stipulacije.

2. **OBLJUBA DOTE** – lahko se je obljubila s stipulacijo, vendar je imelo rimsko pravo za to poseben institut. V rimskem zakonu je mož skrbel za zunanje stike (sklepanje pravnih poslov), žena pa za notranje (gospodinjstvo, vzgoja otrok). Dota kot premoženje je ostala ženina last. Če je zakonska zveza prenehala, je mož načelno moral vrniti doto (v zakonu je lahko z njo upravljal).

Ustanovitev dote: - izročitev oz. dajatev dote = DOTIS DATIO;

- obljuba dote = DOTIS PROMISSIO;

- zagotovitev dote = DOTIS DICTIO.

3. **IURATA OPERARUM PROMISSIO = S PRISEGO ZAGOTOVLJENA DELA** – Objuba s prisego zagotovljenega dela osvobojenca. Praviloma je šlo za enodnevno delo, ki ga je osvobojenec obljubil upniku. Dvostopenjski nastanek za to obveznost:

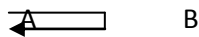
- prisega sužnja,

- po osvoboditvi je ponovil vsebino prisega.

S prisego zagotovljena dela se obljubijo v obliki verbalnega kontrakta.

*vardevati=skrbeti

REALNI KONTRAKTI so bili recipirani v sodobno pravo. Temeljna struktura je večinoma dvostransko zavezujoča pogodba, kjer ena stranka prepusti neko stvar drugi, nato se k prvi vrne.

1. **POSOJILNA POGODBA = MUTUUM** je kontrakt, ki ima posebno mesto, ker ima stvarnopravne učinke. Nastane s tradicijo. Vse ostale pogodbe učinkujejo le obligacijskopravno. Gre za enostransko zavezujočo pogodbo (obresti niso del posojilne pogodbe).

Upnik = posojilodajalec

Dolžnik = posojilojemalec

Predmet posojilne pogodbe je denarni znesek (gre za znesek določene valute), količina nadomestnih stvari (ni nujno, da so potrošne stvari).

Iz posojilne pogodbe je lahko dolžnik zavezan le toliko, kolikor je dobil. Neposredni dogovor obresti ni bil mogoč (treba jih je bilo urediti v posebnem pravnem poslu).

Neposredno posojilo nastane s tradicijo predmeta posojila. V praksi je prihajalo do situacij, ko bi nekdo rad dal posojilo, pa ni imel denarja – razvije se posredno posojilo.

Rimsko pravo pozna štiri možnosti (poglej v knjigi!!).

Posebnost pri posojilni pogodbi je **POMORSKO POSOJILO** – je posebna oblika, kjer gre za posojilo v zvezi z pomorskim prevozom. Tveganje je prevzel posojilodajalec – veliko nevarnosti na morju, zato so bile obresti zelo visoke. Tu vidimo zametek zavarovalne pogodbe. Dolgovani znesek bo moral dolžnik vrniti v

primeru, če bo ladja srečno prispela, če se bo potopila, pa ne. Problem je bil v resnici – ali se je ladja dejansko potopila ali ne.

PRP, 391. primer: SC MACEDONIANUM = Macedonijanski senatov sklep je bil sprejet v času Vespazijana. Posebna ureditev je veljala za posojilne pogodbe, ki so jih sklenili sinovi po očetovsko oblastjo. Problem senarovega sklepa je bil v formulaciji (izigravanje sklepa).

19. 4. 2011

IV: Kambič literalnih kontraktov ne sprašuje, le osnovno o tem, kaj so!

IZPIT (glede obligacijskih razmerij)

- odgovarjaj sistematično, med učenjem se drži sistematike;
- uvrsti razmerje (npr. gre za realni kontrakt);
- kako se razmerje imenuje latinsko, kako se imenujeta stranki (latinsko in slovensko);
- kako razmerje nastane;
- odgovornost ene in druge stranke, pravice in dolžnosti ene in druge stranke – poveš, kaj lahko stranka doseže s tožbo: imena tožb za obe stranki, včasih še kake posebnosti.

2. POSODBENA POGODBA = COMMODATUM

Dati stvar na posodo. Ne mešaj posojilne in posodbene pogodbe!!

KOMODANT	→	KOMODATAR
posodnik		izposojevalec
ni nujno lastnik		detentor
ima na voljo a ⁰ COMMODATI DIRECTA		ima na voljo a ⁰ COMMODATI CONTRARIA

Razmerje nastane s tem, ko komodant posodi stvar komodatarju v neodplačno rabo. Razmerje je neodplačno (izposojevalec posodniku ni dolžan ničesar plačati za posojeno stvar).

Predmet je SPECIES = individualno določena stvar; načeloma je nepotrošna stvar, lahko pa je tudi potrošna, kolikor se uporablja kot nepotrošna. Stvar bo treba vrniti IN SPECIE.

Korist ima izposojevalec, ker bo smel stvar uporabljati, pa nič plačati zanj. Posodnik odgovarja za naklep in veliko malomarnost, izposojevalec pa za vsako krivdo.

Posodbena pogodba nima stvarnopравnih učnikov, ker ima za posledico, da postane izposojevalec zgolj detentor, posodnik pa ni nujno lastnik (tudi tat je lahko dal stvar na posodo).

Vprašanje krivde – utilitetno načelo. Če je pogodba v interesu obeh strank, potem tudi izposojevalec odgovarja za naklep in veliko malomarnost – odgovarja enako kot komodant. *Primer:* A je dal Bju na posodo lok za veliko tekmovanje v Rimu, kjer je B dosegel prvo mesto in šel v Sicilijo (tega ni povedal Aju) in z lokom spet zmagal ter se z nagrado (trije sužnji) vračal domov v Rim (z ladjo), ladjo so oropali in ukradli tudi lok. Kako je z odgovornostjo za lok? Gre za naključje, za naključno izgubo in za takšno izgubo načeloma odgovarja komodatar.

Vsebina razmerja: uporaba stvari – kot je dogovorjeno; če ni dogovorjeno, ponavadi tako, kot jo je (stvar) sicer uporabljal komodant.

Obveznosti komodanta: povrniti škodo, povrniti tiste stroške, ki presegajo normalno vzdrževanje stvari (ni pa treba vrniti stroškov za uporabo). Obveznosti komodatarja: vrniti stvar v enakem stanju kot jo je prejel (če je stvar uničil ali poslabšal ali jo uporabljal drugače kot bi jo smel ali uporabljal stvar po dogovorjenem roku – gre za FURTUM USUS = tatvina uporabe; plačati je moral odškodnino).

Posebnost posodbene pogodbe je RETENCIJSKA PRAVICA – komodatar sme stvar zadržati tako dolgo, dokler mu komodant ne povrne določenega zneska.

3. SHRANJEVALNA POGODBA = DEPOSITUM

DEPONENT	→	DEPOZITAR
položnik		shranjevalec
ni nujno lastnik		detentor
ima na voljo a ⁰ DEPOSITI DIRECTA		ima na voljo a ⁰ DEPOSITI CONTRARIA

Je realni kontrakt BONAE FIDEI – deponent prepusti depozitarju v neodplačno rabo premično stvar, ki jo mora vrniti, kadar deponent to zahteva. Shranjevalna pogodba nima stvarnopravnih učnikov. Predmet pogodbe je premična stvar, lahko je potrošna ali nepotrošna, opredeljena pa je kot SPECIES. Gre za neodplačno razmerje – za hrambo ni treba ničesar plačati. Stvar je treba vrniti na zahtevo – gre za izjemo od načela DIEI ADIECTIO PRO REO = Rok je v korist dolžnika; tukaj rok ni v korist depozitarja, ampak deponenta. Depozitar stvari ne sme vrniti pred rokom.

Korist ima tukaj deponent, ki bo odgovarjal za vsako krivdo, depozitar pa le za naklep in veliko malomarnost. Če je depozitar sam ponudil, da shrani stvar, je odgovarjal tudi za naključje.

Obveznosti deponenta: povrniti škodo, povrniti stroške. Obveznosti depozitarja: vrniti stvar in vse, kar spada k njej (če gre za kravo, tudi teliček). Depozitar stvari ne sme uporabljati, če jo je uporabljal, odgovarja za tatvino uporabe = FURTUM USUS (odgovarja na podlagi tožb o tatvini).

IZPIT!!

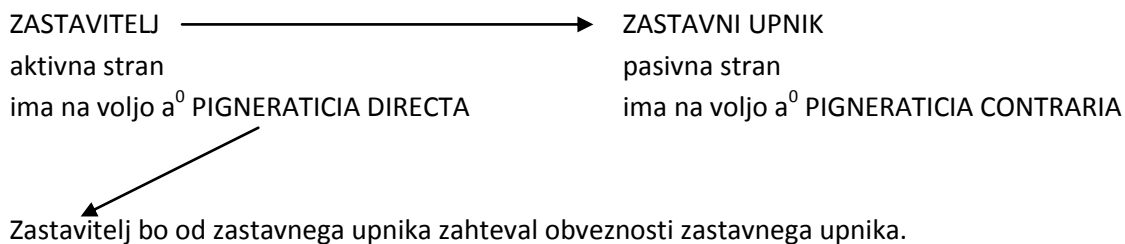
POSEBNOSTI:

- **DEPOSITUM MISERABILE** je hramba v stiski. Je shranjevalna pogodba, sklenjena v razmerah, ko je deponent v stiski in ne more preverjati namena depozitarja. Razlika med hrambo in hrambo v stiski: deponent lahko zahteva dvakratno vrednost stvari.
- **DEPOSITUM IRREGULARE** je nepristna shranjevalna pogodba, kjer deponent depozitarju prepusti denarni znesek v lastnino, ki ga bo smel depozitar porabiti, ko pa bo deponent ta denarni znesek zahteval nazaj, ga bo moral vrniti TANTUNDEM EIUDEM GENERIS ET QUALITATIS – enaka količina istovrstnih stvari in kvalitete. Namen: shraniti; pri posojilu pa je namen kreditirati. LOČI!
- **SEKVESTRACIJA** je oblika pogojne shranjevalne pogodbe. Sekvester je nelastniški posestnik. Ko se je shranilo neko stvar, o kateri je potekal spor, pri neki tretji osebi – sekvestru; ta bo moral stvar vrniti tistemu, ki bo zmagal v sporu.

Depozitar ni posestnik, je zgolj imetnik.

4. ZASTAVNA POGODBA = PIGNUS (IZPIT! – zelo pogosto vprašanje) je realni kontrakt BONAE FIDEI – zastavni upnik mora dobiti stvar v posest in s tem nastane obligacijsko razmerje med zastaviteljem in zastavnim upnikom. Gre za razmerje med zastaviteljem in zastavnim upnikom, ki ureja pravice in obveznosti med njima. Zastavitelj odgovarja za vsako krivdo, zastavni upnik prav tako za vsako krivdo – obe strani imata korist.

PAZI! PIGNUS ima dva pomena: lahko pomeni zastavno pravico (je stvarna pravica) ali pa pomeni zastavno pogodbo (je obligacijsko razmerje). LOČI!!

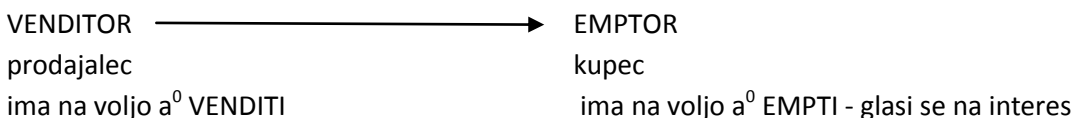

Obveznosti zastavitelja: zastaviti primerno stvar, povrniti škodo in povrniti stroške – RETENCIJSKA PRAVICA (dokler ne bodo povrnjeni stroški oz. škoda, mu ne bo treba izročiti stvari zastavitelju). Obveznosti zastavnega upnika: vrniti stvar, povrniti presežek, če stvar uporablja gre za tatvino uporabe - FURTUM USUS.

Primer: A je v zastavo prepustil Bju Cjevo stvar, brez Cjeve vednosti. Komentiraj. Zastavna pravica ni nastala, ker jo lahko načeloma ustanovi le lastnik. Nastala pa je zastavna pogodba in zdaj bo lahko s tožbo a⁰ PIGNERATICIA CONTRARIA zastavni upnik zahteval v zastavo neko drugo stvar.

KONSENZUALNI KONTRAKTI

1. KUPNA IN PRODAJNA POGODBA = EMPTIO VENDITIO (v OZ se imenuje PRODAJNA POGODBA)

Kupno-prodajna pogodba nastane s tem, ko med kupcem in prodajalcem pride do soglasja o blagu in ceni, ki sta bistveni sestavini tega razmerja.

BLAGO = MERX – kaj je lahko predmet kupno-prodajne pogodbe:

- posamezna stvar,
- določeno premoženje,

- terjatve ,
- odsvojljiva pravica (nekaterne stvarne pravice).

Načeloma mora stvar obstajati (če že ne v sklenitveni fazi, pa vsaj v izpolnitveni).

EMPTIO REI SPERATAE = kup bodoče stvari: utemeljena verjetnost, pričakujemo da se bo to zgodilo. Pod "tihim pogojem", da bo predmet nastal (ne glede na količino in/ali kakovost).

EMPTIO SPEI = kup nade; nada je upanje: pogodba bo veljala, tudi če nič ne nastane. To ni kupno-prodajna pogodba, gre pa za ALEATORNO POGODBO, to je pogodba na srečo.

Stvar, ki se prodaja, ne sme biti kupčeva, lahko pa je tuja (prodajalec lahko proda tuji stvar; veljavna je tudi pogodba glede ukradene stvari, če je kupec v dobri veri). Stvar mora biti v pravnem prometu; če ni, pa je kupec v upravičeni zmoti in prodajalec v zli veri, se fingira veljavnost pogodbe – razlog za to je, da se bo lahko tožilo na interes.

KUPNINA = PRETIUM je morala biti:

- kupnina v denarju (biti mora določena v denarnem znesku),
- določena kupnina = PRETIUM CERTUM ali določljiva (mora biti taka, da se jo da nedvomno ugotoviti),
- resnična kupnina = PRETIUM VERUM (ne sme biti navidezna, kajti če bi bila, kaže na to, da pogodba ni resno mišljena, da ni hotena),
- primerna kupnina = PRETIUM IUSTUM (ta postavka se pojavlja od Dioklecijana naprej, ko je bila velika gospodarska kriza, opredeljuje pa odnos do vrednosti stvari; Dioklecijan je maksimalno cene določenih dobrin in storitev; blago in cena morata biti v enakem razmerju) – LAESIO ERORMIS = čezmerno prikrajšanje (prikrajšanost prodajalca) – očitno nesorazmerje: dajatev in protidajatev ne smeta biti v očitnem nesorazmerju.

V začetku je kupno-prodajna pogodba realni kontrakt, ki se sklene in izvrši skupaj z mancipacijo. Počasi sta se ta dva elementa ločila – kupno-prodajna pogodba nima stvarnopravnih učnikov in je zavezovalni pravni posel, ki se mora šele izpolniti.

Obveznost prodajalca je OBLIGATIO FACIENDI, kar pomeni, da prodajalec ni dolžan kupca narediti za lastnika, dolžan pa mu je le omogočiti, da dobi posest na stvari in jo uporablja. Torej, kupcu mora omogočiti posest na stvari in mu zagotoviti nemoteno posest in uporabljanje stvari.

Obveznosti kupca: izročiti mora kupnino v lastnino, plačilo zakonitih obresti (od izročitve do plačila kupnine), povrniti stroške (pred izročitvijo), prevzeti stvar.

NAPAKE STVARI

Prodajalec jamči kupcu, da stvar nima napake. Dve vrsti napak stvari pri kupno-prodajni pogodbi:

- Pravne napake (so napake v pravni sferi): na kupljeni stvari ima nekdo tretji pravico, ki izključuje, zmanjšuje ali omejuje kupčevo pravico in kupec o tem ni bil obveščten; je napaka v pravni sferi – na stvari ima nekdo tretji pravico, ki je močnejša od kupčeve (npr. prodaja zastavljene stvari, prodaja tuje stvari, užitek na stvari).
- Dejanske/stvarne napake: stvar nima izrecno dogovorjenih lastnosti oz. lastnosti, ki izhajajo iz namena uporabe oz. nima običajnih lastnosti (npr. potapljaška ura ni vodotesna).

IV: definicija stvarnih in pravnih napak.

POSLEDICE STVARNIH IN PRAVNIH NAPAK

Kaj lahko stori kupec, v primeru, če se ugotovi, da ima stvar napako?

Pravne napake

Če kdo poseže po stvari, ker ima močnejšo pravico kot kupec, in s tem onemogoči kupcu mirno posest in uživanje stvari – odgovornost za EVIKCIJO. V tem primeru daje rimsko pravo kupcu več možnosti. Že zgodnje rimsko pravo omogoča kupcu v primeru, ko se je kupno-prodajna sklenila in izvršila skupaj z mancipacijo, da v primeru evikijskega zahtevka (ko nekdo pravno gledano poseže po stvari): o tem sporu kupec obvesti prodajalca in ga pozove, naj stopi v pravdo. Obsodba je šla proti prodajalcu, če je do nje prišlo. Namesto kupca se je pravdal prodajalec, kupec je v tem primeru zavarovan. Če prodajalec ni ubogal kupca, če ni stopil v pravdo, ga je lahko kupec tožil s tožbo a° AUCTORITATIS = tožba, ki izvira iz mancipacije. Tožba se glasi na dvojni znesek kupnine in jo je bilo možno naperiti takrat, kadar se prodajalec ni odzval kupčevemu pozivu, naj sopi v pravdo.

V ostalih primerih, ko ni šlo za mancipacijo, se razvije posebna oblika stipulacije. Gre za POGODBENO KAZEN, ki se obljublja v zvezi s kupno-prodajno pogodbo vnaprej – ko kupec in prodajalec sklepata pogodbo, si da kupec od prodajalca s posebno stipulacijo, ki se imenuje STIPULATIO DUPLAE, obljubiti dvojno vrednost, za primer, če bi prodana stvar imela pravne napake. V primeru, če je prišlo do evikcije, je kupec tožil prodajalca na podlagi stipulacije, ki je bila sklenjena, in je zahteval ta obljubljeni denarni znesek.

Druga možnost je STIPULATIO HABERE LICERE – poglej v knjigi.

Na koncu razvoja pa je omogočena kar kupčeva tožba, a° EMPTI, ki je sicer tožba BONAE FIDEI, kar pomeni, da jo je možno naperiti samo v primeru, ko je prodajalec ravnal nepošteno. Ta tožba se je glasila na interes, kar pomeni, da je bilo možno to tožbo naperiti v primerih, ko je prodajalec vedel za pravno napako, pa jo je zamolčal. Počasi pa so to tožbo razširili tudi na tiste primere, ko prodajalec ni vedel za pravne napake (za časa jurista Julijana, ki je živel v Hadrijanovem času).

Posledice stvarnih napak

VRSTE STVARNIH NAPAK:

- OČITNE so tiste, ki bi jih kupec moral in mogel opaziti ob skrbnem pregledu stvari. Obstaja kupčeva dolžnost, da skrbno pregleda kupljeno stvar in morebitne napake tudi takoj graja. Npr. kupuješ majico in pogledaš ali so kakšne luknje. Tukaj je poznano načelo Kupec naj pazi = CAVEAT EMPTOR. Kupec mora paziti, da stvar ne bo imela očitnih napak, zato mora stvar skrbno pregledati.
- SKRITE so tiste napake, ki se pokaže pozneje z uporabo stvari. Npr. da se srajca krči, to pa ne piše na etiketi.

Jamstvo se nanaša na skrite napake oz. na tiste lastnosti, ki jih je prodajalec izrecno zagotavljal, pa jih stvar ni imela. Naperila se je lahko tožba a°EMPTI kot tožba BONAE FIDEI, ko lahko očitamo prodajalcu zlorabo načela dobre vere in poštenja. Npr. izrecno je zagotavljal, da ima stvar določene lastnosti, pa jih ni imela. Glasila se je na interes.

IV: Kako opredeljujemo interes? Vrste stvarnih napak.

Bistveno novost prinese EDIKT KURULSKIH EDILOV, ki so bili neke vrste tržna policija, uradniki, ki so imeli dolžnost, da skrbijo za red na trgu. Ta edikt se historično gledano jemlje kot prvi izraz varstva potrošnikov, če gledamo z današnjimi očmi. Edila sta določila, da morajo prodajalci na trgu napovedati določene slabe lastnosti blaga. Šlo je v prvi vrsti za besedilo, ki se je nanašalo na sužnje (gospodarsko zelo pomembne stvari, ki so se veliko prodajale in kupovale). Pomembne so posledice. Če prodajalec določenih pomanjkljivosti ni napovedal oz. je izrecno zagotavljal določene lastnosti ali da stvar določenih hib nima, je kupec na podlagi tega edikta lahko naperil dve tožbi:

- a° REDHIBITORIA: je tožba, ki se je glasila na razdor pogodbe, kar je pomenilo, da je kupec vrnil stvar, ki je imela napako, prodajalec mu je pa moral povrniti kupnino. Je časovno omejena na 6 mesecev, kar pomeni, da tožba v tem roku zastara.
- a° QUANTI MINORIS: je tožba za zmanjšanje oz. znižanje kupnine, kar pomeni, da je kupec, ki je dobil stvar z napako, smel zahtevati zmanjšanje kupnine zaradi te napake, kar pomeni, da mu je moral dejansko prodajalec del kupnine vrniti. Je časovno omejena na 1 leto.

IV: stvarne in pravne napake so zelo pomembne! Dobro se nauči in si dodatno preberi v knjigi!

NEVARNOST NAKLJUČNEGA UNIČENJA (POSLABŠANJA) PRODANE STVARI

Gre za primere, ko je bila kupno-prodajna pogodba sklenjena, vendar blago še ni bilo izročeno, je bilo pa po naključju uničeno oz. poslabšano. Kdo bo trpel škodo konkretno z vidika protivrednosti dajatve? Če rečemo, da bo škodo trpel kupec, bo moral plačati, ne da bi stvar dobil oz. bo dobil stvar poslabšano. Če naključje trpi prodajalec, od kupca plačila ne bo mogel zahtevati. Načelo: CASUM SENTIT DOMINUS = Naključje trpi lastnik. Pri obligacijskih razmerjih smo srečali tudi načelo: SPECIES PERIT EI CIU DEBETUR, GENUS PERIRE NON CENSETUR. Glede kupno-prodajne pogodbe pa je rimsko pravo postavilo posebno načelo. Posebnost je v tem, da prenaša rimsko pravo prehod odgovornosti za naključno uničenje oz. poslabšanje že pred izročitvijo: PERICULLUM EST EMPTORIS PERFECTA EMTIONE = Ko postane kupno-prodajna pogodba perfekta, preide nevarnost naključnega uničenja na kupca. Perfektnost kupno-prodajne pogodbe določa prenos odgovornosti oz. trenutek, ko se prenese odgovornost za naključno uničenje s prodajalca na kupca. (*V knjigi primerov preberi primere.*) Kupno-prodajna pogodba je perfekta, ko se ve, kaj se prodaja, za koliko se prodaja in ko ni roka in pogoja.

Pri pogojno prodani stvari je zadeva drugačna. *Poglej v knjigi.*

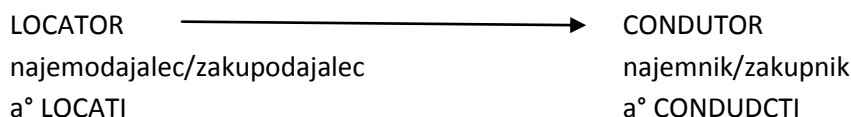
DOGOVORI, KI SO SE SKLEPALI V ZVEZI S KUPNO-PRODAJNI POGODBO (glej knjigo!): Mogoče je bilo sklepati različne dogovore. Ti dogovori so vsi PACTA ADJECTA, s čimer postanejo sestavina kontrakta in iztožjivi s kontraktno tožbo – a° CENDITI in a° EMPTI. Nekateri dogovori so bili tako pogosti, običajni, tipični, da so dobili svoja imena. *Treba jih je poznati! Glej v knjigo.*

LOCATIO CONDUCTIO

Gre za odplačna razmerja. Že rimsko pravo znotraj tega instituta loči 3 pogodbeno razmerja, glede na predmet obligacije:

1. LOCATIO CONDUCTIO REI je najemna oz. zakupna pogodba. (*pogostno na izpitu!*) Rimljani niso ločili med najemno in zakupno pogodbo. Danes ločimo: razlika je v tem, da se pri zakupni pogodbi prepusti v uporabo plodonosna stvar, namen zakupa je v tem, da bo zakupnik proti plačilu lahko stvar uporabljal in

pridobival njene donose. Pridobivanje donosov omogoča užitek (to je stvarna pravica; zakup pa je obligacijsko razmerje). Zakup obstaja samo med dvema strankama:

Če je tisti, ki je dal stvar v zakup, to stvar prodal, je novi lastnik smel zakupniku prepričati pridobivanje plodov (obratno kot pri užitku). Zakupnik je v tem primeru lahko na podlagi obligacijske razmerja tožil zakupodajalca in zahteval odškodnino.

Razlika me najemom in zakupom – *glej knjigo!*

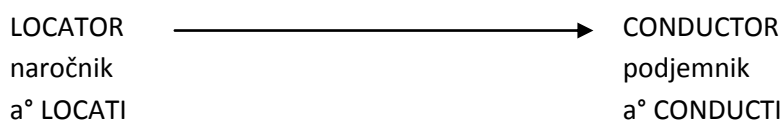
To razmerje nastane s tem, ko se ena stranka (lokator) dogovori z drugo stranko (konduktorjem), da bo prepustila stvar bodisi v uporabo (kar je bistvo najema) bodisi v uporabo in pridobivanje plodov, ki mora biti individualno določena. Konduktor pa se zaveže, da bo za to uporabo oz. pridobivanje plodov, plačal določen znesek.

Obveznosti LOCATORJA: prepustiti mora stvar v nemoteno uporabo, jo vzdrževati (nosi stroške vzdrževanja), povrniti škodo.

Obveznosti CONDUCTORJA: plačevati mora najemnino/zakupnino, paziti, da se zakupljeno zemljišče ne poslabša (če gre za zakup, ga mora obdelovati), vrniti ga mora v stanju, kakršnega je prejel (lokator mora tolerirati običajno obrabo stvari).

Obe stranki odgovarjata za naklep, veliko in malo malomarnost, ker imata obe od pravnega posla korist. Kako skrbno mora s stvarjo ravnati najemnik? S skrbnostjo dobrega družinskega poglavarja, ravnati mora z vso skrbnostjo.

- LOCATIO CONDUCTIO OPERARUM je delovna/službena pogodba. V Rimu je bila uvedena oz. uporabljena za težaška dela – tista dela, ki so jih šteli za manj ugledna (npr. kopanje jarka). Predmet te pogodbe je DELOVNA SILA. Na podlagi dogovora bo delavec prepustil svojo delovno silo v uporabo proti plačilu. Delavec bo tukaj plačan na časovno enoto. (*redko na izpitu*)
- LOCATIO CONDUCTIO OPERIS je podjemna/delovna pogodba oz. pogodba o delu. Gre za konsenzualni kontrakt. Stranki se dogovorita, da bo podjemnik za plačilo za naročnika opravil določeno strokovno delo.

Predmet je tukaj strokovno delo. Podjemnik jamči v tem primeru za končni rezultat, plačilo dobi za končni uspeh. Z vidika podrobnega vidika, z vidika predmeta pravnega posla, je lahko predmet tudi izdelek ali pa storitev. Kadar je predmet izdelek, mora dati material zanj naročnik. Če da tudi material podjemnik, gre za kupno-prodajno pogodbo. Podjemnik je zavezan osebno opraviti delo, če je tako dogovorjeno oz. če to izhaja iz same pogodbene vsebine. Možno je tudi in to je zelo pogosto, da delo opravi podjemnik s svojimi pomočniki, lahko pa tudi poveri delo drugemu (v Rimu je bilo to pogosto pri

gradnji stavb). In tukaj se postavlja vprašanje, kako je z odgovornostjo za pomočnike in za tistega, ki mu je podjemnik prepustil delo (poveril). Pri izpolnitvenih pomočnikih je tako, da podjemnik odgovarja za njihovo krivdo. Če pa gre za poverjeno izdelavo, pa odgovarja za skrbnost pri izbiri – CULPA IN ELIGENDO = Skrbnost pri izbiri (odgovarjal bo, če je bil premalo skrben pri izbiri).

Če je predmet izdelek, odgovarja podjemnik za končni uspeh dela. Če delo nima uspeha, bo za naročnika to vseeno, zato lahko naročnik zahteva odpravo napak. Če podjemnik noče odpraviti napake oz. če to ni možno, lahko naročnik odstopi od pogodbe. Podjemnik pa se lahko odgovornosti za te napake reši, če dokaže, da je do napak prišlo zaradi slabega materiala, ki ga je dobavil naročnik, ali pa če dokaže, da se je moral držati izrecnih navodil naročnika.

Kako je z vprašanjem nevarnosti naključnega uničenja? Do prevzema nosi nevarnost naključja podjemnik, po prevzemu pa naročnik. Razmerje je v korist obeh strank, se pravi, obe stranki odgovarjata za vsako krivdo.

Razna opravila, dela so se opravljala na podlagi podjemne pogodbe. Tipičen primer so pomorski prevozi (prevozi blaga in ljudi po morju). Podjetniki so imeli po navadi več kot eno ladjo, na katero so nastavljali svoje zaposlene, za vsako ladjo je bil odgovoren kapitan, ki je sklepal pravne posle prevoza po morju in to na podlagi podjemne pogodbe. Prihajalo pa je do težav, saj so pomorske prevoze ogrožali pirati, velik izziv so predstavljale tudi vremenske razmere (ogromno potopov). Gre za specifično situacijo, ki jo imenujemo POMORKSA HAVARIJA – žrtvovanje tovora ali delov ladje, da se v nevarnosti reši ladja, tovor oz. tudi potniki. V času nevarnosti so žrtvovali del tovora ali ladje. Kdo bo trpel škodo? Idejo so Rimljani prevzeli že iz Grčije, na to kaže tudi ime zakona, ki ureja pomorsko havarijo in se imenuje LEX RHODIA DE IACTU. Določal je, da se ta žrtev na morju, ki je bila narejena, ta izguba, sorazmerno krije. Kriti so jo morali vsi tisti, ki so svoje premoženje na ta račun rešili. Ideja pravičnosti je, da vsi skupaj sorazmerno prispevajo k tej žrtvi. Vprašanje se je reševalo pravno na podlagi podjemne pogodbe. Lastnik izgubljenega tovora je imel na voljo a° LOCATI, ki jo je naperil proti kapitanu. a° CONDUCTI pa je imel na voljo kapitan proti ostalim udeležencem pomorskega prevoza, od katerih je zahteval, da sorazmerno prispevajo k nastali izgubi. S tem je prišlo na nek način do te pravične premoženjske izravnave.

IZPIT!

LOCATIO CONDUCTIO OPERIS IRREGULARIS – gre za nepravo podjemno pogodbo.

Če je predmet izdelek, mora naročnik podjemniku prepustiti svoj material in naročnik mora načeloma napraviti delo iz tega materiala. Za ta institut gre takrat, kadar naročnik da material, vendar postane lastnik tega materiala podjemnik in sme opraviti delo iz enakovrstnega materiala ena kvalitete in enake količine. V čem je praktična posledica? V čem je razlika? Pri vprašanju naključnega uničenja materiala. Ker je v tem primeru podjetnik postal lastnik materiala, je po načelu CASUM SENTIT DOMINUS (=Naključje trpi lastnik) trpel naključno izgubo tega materiala.

A je naročil izdelavo hiše pri Bju. Je moral dati material zanjo? Če je zidar sam dal material, ni šlo za kupno-prodajno pogodbo. Dovolj je bilo, da je A dal zemljišče, za naročilo hiše.

Rimski viri dajejo še nekaj primerov za ta institut: npr. trije naročniki so dali prepeljati žito, ki se je med vožnjo pomešalo. Na koncu so lahko zahtevali vsak nazaj svoj delež, vendar ne točno določenega žita.

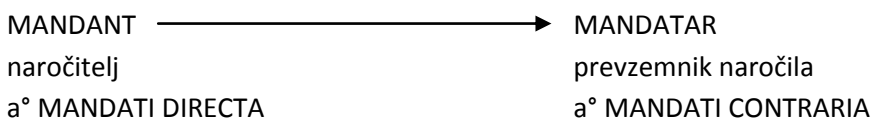
Na voljo je tožba a° ONERIS AVERSI.

NAROČILO = MANDATUM

Izhaja iz zaupnih prijateljskih odnosov. Bistvo mandata je neodplačnost razmerja, nastane pa s tem, ko mandant naroči mandatarju, naj zanj opravi nek dejanski pravni posel, in se mandatar s tem strinja, prevzame to obveznost. Razmerje je načeloma neodplačno; če bi bilo treba zanj kaj plačati, bi šlo strogo gledano za podjemno pogodbo. Predmet mandata je nek dejanski ali pravni posel. Mandant ni direktni zastopnik – pravni posel sklene v svojem imenu na tuj račun, kar pomeni, da mora učinke pravnega posla šele prenesti na mandatarja.

V virih imamo tudi plačilo, ki se je ustalilo pri mandatu. Mandat se je razvil iz zaupnega prijateljska razmerja počasi v institut, na podlagi katerega so se uporabljala tista družbeno najbolj cenjena dela (npr. zdravnik in odvetnik sta opravljala svoje delo preko mandata, vendar za plačilo). Strogo pravno gledano kot institut je mandat še vedno neodplačno razmerje. S tožbo iz mandata tudi v primerih, ko je bilo dogovorjeno plačilo, tega plačila ni bilo mogoče zahtevati. So pa dovolili, da je mandatar izterjal plačilo, ki je bilo dogovorjeno v ekstraordinarnem postopku (zunaj ustaljenega postopka).

Po rimskem pravu je veljalo načelo FINES MANDATI DILIGENTER CUSTODIENDI SUNT = Mej mandata se je treba skrbno držati = Meje mandata je treba varovati. To pomeni, da se je moral mandatar držati mandantovih navodil in če so bile meje mandata prekoračene, potem se je štelo, da mandat ni bil izpolnjen. *V knjigi primerov pogledj, kako so Rimljani presojali situacijo, ko si nekomu naročil, naj kupi knjigo za 5 dinarjev in če jo je kupil za 8 ali za 3 dinarje.*

Obveznosti mandatarja: opraviti oz. izvršiti mora mandat, tako kot mu je bilo naročeno, mora se držati mej mandata; ko ga izvrši, mora mandantu podati obračun – velja načelo, da mu od mandata ne sme nič ostati.
Obveznosti mandanta: mandatarju je moral povrniti stroške (vse, ki so nastali, zaradi izvršitve mandata v dobri veri), mandatarja je moral rešiti vseh obveznosti in povrniti morebitno škodo, ki jo je utrpel.

Mandant ima od razmerja koristi, zato odgovarja za vsako krivdo. Mandatar nima koristi, vendar kljub temu odgovorja za vsako krivdo – tukaj gre za izjemo od UTILITETNEGA NAČELA. Mandant mora mandatarju povrniti škodo, ki je nastala zaradi opravljanja mandata, ne pa škode, ki je nastala ob priliki opravljanja mandata. Npr. A je prosil Bja, da ga pelje na hrib, B ga je peljal, na poti pa pride do nesreče. Aju je nastala škoda, ki je naključne narave. Ali bo B to dolžan povrniti Aju?

DRUŽBENA POGODBA = SOCIETAS

Je obligacijsko razmerje. Gre za konsenzualni kontrakt, ki nastane s tem, ko dva ali več subjektov, združi svoje premoženje oz. delo ali oboje za doseg nekega gospodarskega uspeha. Družbena pogodba je razmerje med subjekti, ki jim rečemo DRUŽBENIKI. Družba ni pravna oseba. Premoženje je v solastnini družbenikov. Družba je strogo osebna, kar pomeni, da preneha takoj, ko izgubi enega od družbenikov (umre ali odstopi), pravna oseba pa ne. To strogo osebno razmerje izraža tudi rimsko načelo SOCII MEI SOCIUS MEUS SOCIUS NON EST = Družbenik mojega družbenika ni moj družbenik.

Tukaj ločimo notranje (je razmerje med družbeniki in tretjimi osebami) in zunanje razmerje.

Obligacijsko razmerje enostavno izražamo z besedami COMMUNICATIO LUCRI ET DAMNI = Družbenikom sta skupna dobiček in izguba. Družbeniki so upravičeni zahtevati določen dobiček in zavezani prispevati k izgubi, če ni bilo nič dogovorjeno. Sporazumno so lahko družbeniki razdrli to družbeno razmerje s tožbo a° COMMUNI DIVIDUNDO, če pa so prišli v spor, pa je prišla v poštev tožba a° PRO SOCIO. S to tožbo je vsakdo lahko zahteval del dobička ali del izgube.

RAZVOJ DRUŽBENE POGODBE

V Rimu je nastala iz skupnosti dedičev, ki se imenuje SOCIETAS ERCTO NON CITO. Šlo je za to: ko so zapustnikovi otroci dobili premoženje, ga niso delili, ampak so ga skupaj opravljali. Pozneje so dopuščali, da so združevali razmerje tudi zunaj te skupnosti in sicer se je tekom rimskega razvoja oblikovalo več družbenih pogodb, ki so se razlikovale po obsegu. Najširša je bila SOCIETA OMNIUM BONORUM (danes ji rečemo vesoljna družba), kjer je skupno družbenikom celotno njihovo premoženje; ne samo tisto, ki so ga imeli ob nastanku družbe, ampak tudi vse bodoče premoženje, tako tisto, ki ga dobijo z delom, kot tudi tisto, ki ga dobijo po sreči. Potem pa se družbe ožijo glede na predmet do najožje, ki se imenuje SOCIERA UNIUS REI – združenje premoženja samo za en pravni posel. *Podrobno pogledj v knjigi (na kakšen način se je družbena pogodba razvila).*

INOMINATNI KONTRAKTI (=brezimni kontrakti)

So tisti kontrakti, ki nimajo svojega imena. Rimsko pravo je sistem akcij in ne sistem pravic, kot sodobno pravo. Pravica je obstaja le, če je bila v rimskem pravu vnaprej predvidena tožba.

Pravno sredstvo CONDICTIO CAUSA DATA CAUSA NON SECUTA – A je dal Bju nekaj, v pričakovanju da mu to izpolni, izpolnitve pa ni bilo. Tisto, kar je A dal, je lahko zahteval nazaj, ni pa mogel zahtevati izpolnitve obveznosti. Posebej kočljive so bile situacije, ko je ena stranka opravila neko storitev. V teh primerih je sčasoma rimsko pravo dalo možnost in se je iz razloga pravičnosti pojavila posebna tožbena formula a° PRAESCRIPTIS VERBIS. V tej tožbeni formuli so povzeli dejansko stanje – napisali so, za kaj konkretno je šlo. Na podlagi tega je pretor omogočil, da je stranka, ki je svoj del obveznosti že izpolnila, zahtevala izpolnitev tudi od nasprotne stranke. V to skupino a° PRAESCRIPTIS VERBIS se je dalo uvrstiti širok spekter, bistveno pa je bilo, da je ena stranka že izpolnila svojo obveznosti. To dejstvo približuje inominatne kontrakte realnim kontraktom. Ustvarile so se določene skupine, v katere lahko uvrstimo posamezne inominatne kontrakte:

- DO UT DES = Dam, da daš.
- DO UT FACIAS = Dam, da storiš.
- FACIO UT DES = Storim, da daš.
- FACIO UT FACIAS = Storim, da storiš.

Z inominatnimi kontrakti je rimsko pravo stopilo na pot odpiranja tega omejena števila, zaprtega kroga kontraktov, vendar še vedno ni poznalo ideje pogodbene svobode kot svobodno pravo. Inominatni kontrakti so še vedno vezani na realnost razmerja – ena stranka je morala svoj del obveznosti izpolniti; če svojega dela obveznosti ni izpolnila, potem razmerje ni bilo iztožljivo.

IV: Poravnava = transakcija = TRANSACTIO – gre za primer, ko stranki razrešita nek spor z vzajemnim popuščanjem; običajno je to višina terjatve, ni pa nujno. S poravnavo preneha sporno razmerje. Tu je na voljo exc° TRANSACTI NEGOTII = ugovor poravnanega pravnega posla.

Primeri inominatnih kontraktov – nekaj je tako pogostih, da dobijo svoje ime:

- 1. MENJALNA POGODBA = PERMUTATIO** je svojevrsten institut, kjer se menja blago za blago. Tu v rimskem pravu ni bilo enotnega stališča. Sabinjanci so zagovarjali stališče, da je treba vsa razmerja, kjer se zamenja blago za blago, šteti za kupno-prodajne pogodbe – niso ločili med menjalno in kupno-prodajno pogodbo. Proklujansko stališče potem prevlada in pravi, da je lahko protivrednost za blago samo denarni znesek. Na voljo sta dve tožbi: - s tožbo a° PRAESCRIPTIS VERBIS bo stranka zahtevala interes nasprotne stranke; obstaja tudi tožba CONDICTIO CAUSA DATA CAUSA NON SECUTA.

Probleme so predstavljale situacije, ko je imela stvar pri menjavi napako. Tu so Rimljani izenačevali posledice s kupno-prodajno pogodbo – za menjalno pogodbo so se smiselno uporabljala določila kupno-prodajne pogodbe.

- 2. STARINARSKA POGODBA = CONTRACTUS AESTIMATORIUS – prodajno naročilo**

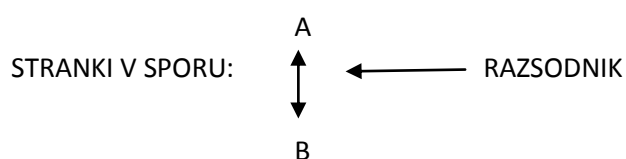
Lastnik prepusti ocenjeno stvar starinarju v prodajo, kar pomeni, da se določi, koliko bo starinar izročil lastniku za to stvar, ko jo bo prodal. Obveznost starinarja: mora bodisi vrniti stvar samo ali pa ta dogovorjeni znesek v smisli ocene stvari. Smisel razmerja je v tem, da ima na eni strani korist lastnik, ker mu bo nekdo drug stvar prodal, pa tudi starinar, ker bo stvar prodal za več in razlika bo njegov dobiček. Razmerje vsebuje elemente (!) kupa, podjema, družbe in mandata. Stranki odgovarjata za vsako krivdo, ker imata od razmerja obe korist. Če je bila stvar potem, ko je bila izročena starinarju, naključno uničena – za naključje naj bi odgovarjal tisti, ki je dal pobudo za sklenitev razmerja (imel naj bi večji interes). Načeloma pa se je bolj prijelo stališče, da bo odgovarjal starinar, ker lahko stvar proda za več in ima dobiček ter s tem korist.

- 3. PORAVNAVA – poglej v knjigi**

PAKTI

IV: Kaj so pakti? Kaj so PACTA ADJECTA? Kako je z iztožljivostjo paktov – pretorski in cesarski pakti?

- 1. RECEPTUM ARBITRII = SPREJEM DOLŽNOSTI RAZSODNIKA** je razmerje med strankama in rabsodnikom. Običajno je ta postopek uraden, odvija se pred organi oblasti. Ko pride v konkretnem sporu do odločitve, tudi država s prisilnimi sredstvi poskrbi, da se odločitev organov udejanji, da se sodba izvrši. Obstaja pa še druga možnost in sicer možnost rabsodnika.

Je razmerje med strankama na eni strani in razsodnikom na drugi strani. Stranki lahko dosežeta, da se razsodnika prisili, da bo razsodil ta spor, ker je prevzel to obveznosti. Razsodnik je strankama zavezan, da bo razsodil konkretni spor. Obstaja pa tudi razmerje med strankama samima. Pri celotnem paktu gre torej za dva razmerja.

2. RECEPTUM NAUTARUM, CAUPONUM, STABULARIORUM

Gre za situacijo, katere iztožljivost omogoča pretor v svojem ediktu, ko je določil, da odgovarjajo ladjarji, lastniki hlevov in prenočišč na podlagi dejanskega sprejema za gostove stvari brez podjemne pogodbe in pakta. V začetku je njihova odgovornost objektivna, kar pomeni, da odgovarjajo ne glede na svojo krivdo in morajo povrniti svojim komitentom škodo. Po klasičnem pravu so odgovorni za varovanje stvari (CUSTODIA) – tatvina.

3. DARILO = DONATIO

Je neodplačna premoženjska naklonitev (nekomu nekaj neodplačno nakloniš). Lahko je stvarnopravna (podarim ti flomaster), obligacijsko-pravna (dam ti flomaster, če naredim izpit z 10) ali dejanska (brezplačno pranje avtomobila).

DAROVALEC ————— OBDARJENEC

Posledica darila mora biti v zmanjšanju darovalčevega in povečanju obdarjenčevega premoženja. Za veljavnost darila morata biti izpolnjena dva pogoja:

- a. Darilni namen = ANIMUS DODANTI – tisti, ki poklanja, mora imeti darilni namen. Brez darilnega namena ni darila.
- b. Soglasje obdarjenca – obdarjenec mora soglašati; darila brez soglasja ni.

RAZVOJ DARILA: Rimsko pravo načeloma ni poznalo darilne pogodbe. Darilo je načeloma nastopalo samo kot kavza (podlaga) prenosa lastninske pravice. Iztožljivo postane na podlagi Konstantinove konstitucije v prvi polovici 4. stoletja, ki je vezano (darilo) na darilno listino in takojšnji prenos lastninske pravice. Šele Justinijan pa potem določi, da zavezuje že brezoblična obljuba darila.

Darovalec odgovarja za napake le, če je ravnal določno. Gre za stvarne in pravne napake. To pa ravno zato, ker gre za neodplačnost razmerja. Obstajala je tudi možnost preklica daril (tako je tudi danes) – tipičen primer je preklic darila, zaradi velike nehvaležnosti. Omejeno preklic darila omogoča že Konstantin, pozneje pa se to vprašanje laborira v obdobju Justinijanovega prava.

VRSTE DARIL (poglej v knjigi!).

Na kakšen način so po rimskem pravu omejevali darila (poglej v knjigi!): v določenih primerih ni bilo možno prosto razpolagati s svojim premoženjem na podlagi darilnega namena. Nisi mogel vedno prosto pokloniti svojega premoženja – npr. prepoved darovanja med zakonci. V knjigi poglej kaj je PRAESUMPTIO MUCIANA.

KVAZIKONTRAKTI

IV: Kaj so kvazikontrakti? So obligacije, ki so podobne kontraktmv, vendar nastanejo brez soglasja. Vrste (treba jih je poznati latinsko in slovensko).

1. POSLOVODSTVO BREZ NAROČILA = NEGOTIORUM GESTIO (ZELO POGOSTO IZPIT!)

Stranki sta:

DOMINUS NEGOTII

gospodar posla

a° NEGOTIORUM GESTORUM DIRECTA

NEGOTIORUM GESTOR

poslovodja brez naročila

a° NEGOTIORUM GESTORUM CONTRARIA

Razmerje nastane s tem, ko poslovodja brez naročila za gospodarja posla opravi nek dejanski ali pravni posel, za katerega ni nobene podlage v nekem pravnem razmerju oz. pravni normi.

Tipičen primer: A sedi na svojem vrtu, bliža se nevihta, veter odnese z Bjeve hiše nekaj kritine. Bju bo to uničilo hišo in A mu jo pokrije, da se to ne zgodi. Gre za dejanski posel. Potem pa A leze po lestvi dol, ko pomotoma podre drag kip, ki se uniči. Pride do neurja in trešči strela v hišo, hiša pogori. Naslednji dan pride B ves žalosten, A mu reče za račun za streho, ki jo je pokril. Kako je s stroški, kako je z odgovornostjo? Moral mu jih bo vrniti, ker je bil posel koristno pričet.

Tukaj veljajo podobna načela kot pri mandatu. Temeljno načelo je v tem, da mu je dolžan gospodar posla vrniti stroške, škodo in vse obveznosti, ki jih je prevzel brez naročila. Gre za izjemo od utilitetnega načela glede poslovodje brez naročila. Oba odgovarjata za vsako krivdo – za naklep, za veliko in za malo malomarnost. Če je bilo poslovodstvo namenjeno temu, da je preprečil neposredno grozečo škodo, bo odgovarjal mileje (glede škode). Poslovodja brez naročila bo odgovarjal tudi za naključje, kadar opravlja posel, ki ga gospodar posla običajno ne opravlja.

Primer IZPIT: A je odpotoval na morje, medtem je prišel mimo hiše prodajalec, ki je prodajal posebne pse. Sosed je vedel, da ima A rad pse, zato je psa kupil. Opredeli razmerje, navedi morebitne tožbe. Ne gre za poslovodstvo brez naročila, ker ni šlo za običajno opravljanje.

Prijateljska usluga je bolj vprašanje mandata, kot vprašanje poslovodstva brez naročila.

2. VARUŠTVO ZA NEDORASLE = TUTELA IMPUBERUM

Stranki sta:

VAROVANEC

a° TUTELAE DIRECTA

VARUH

a° TUTELAE CONTRARIA

Gre za tiste primere, ko ni staršev. Že staro rimsko pravo pozna varuštvo. Varuha je mogoče določiti na več načinov: najbolj običajni so bili tisti, ki so bili določeni z oporoko, lahko pride v poštev tudi zakoniti varuh (praviloma najbližji sorodnik), če pa še tega ni, ga postavi organ oblasti (postavljen z individualnim pravnim aktom). Je obligacijsko razmerje, katerega predmet je varovančevo premoženje. Temeljna varuhova dolžnost je upravljanje varovančevega premoženja. Tudi ženske so morale imeti varuha, vendar to varuštvo ne ustvarja obligacijskega razmerja.

Varovanec bo lahko od varuha zahteval obračun, izročiti mu bo moral vse morebitne koristi, varovanec pa ga bo moral razbremeniti vseh morebitnih dolžnosti in zahteval bo lahko povračilo morebitne škode, ki mu je nastala. Po razvitem rimskem pravu varuh odgovarja za CULPA IN CONCRETO – če ni tako skrben kot v lastnih zadevah, potem bo odgovarjal.

Varuštvo je dajalo možnost za zlorabe. Rimsko pravo je skušalo še dodatno zagotoviti varovančevo varnosti – varuh je že v začetku varuštva dal posebno varščino, ki se imenuje (varščina, da bo varuh ohranil varovančevo premoženje neokrnjeno) CAUTIO oz. SATISDATIO REM PUPILI SALVAM FORE. Potem pa sta na voljo še dve javni tožbi: a° RATIONIBUS DISTRAHENDIS je tožba na predložitev računov – zahteva se, da varuh predloži račune in če ni ravnal pošteno, če je premoženje poneveril, bo moral plačati dvojno vrednost tega premoženja, ki ga je odtajil. Druga tožba je ACCUSATIO SUSPECTI TUTORIS, do katere je prišlo zaradi doloznega ravnanja, obtoženec je postal tudi infamen.

Varovanec je imel po postklasičnem pravu vesoljno zakonito zastavno pravico na varuhovem premoženju – tipičen primer zastavne pravice, ki nastane na podlagi zakona.

3. NAKLJUČNA PREMOŽENJSKA SKUPNOST = COMMUNIO INCIDENS

Je podobna družbi, s tem, da nastane brez soglasja. Do nje pride takrat, ko je določeno premoženje skupaj dodeljeno oz. voljeno več subjektom. S tem nastane solastnina. Tu prihaja v poštev vse, kar smo povedali v zvezi s solastnino, vendar to v osnovi ni vprašanje naključne premoženjske skupnosti. Obligacijsko razmerje pa nastane glede odnosov med temi solastniki; do solastnine pride brez soglasja. Gre za COMMUNICATIO LUCRI ET DAMNI = Skupna sta izguba in dobiček. Udeleženec odgovarja za skrbnost, kot jo kaže v svojih lastnih zadevah – CULPA IN CONCRETO.

4. DAMNACIJSKO VOLILO IN VOLILO SINENDI MODO

IV: Kaj je volilo?

Poznamo tri vrste volil: vindikacijko, damnacijsko in volilo SINENDI MODO. Damnacijsko volilo ima stvarnopravne učinke – ko dedič pridobi dediščino, postane voliloljemnik lastnik. Pri damnacijskem volilu in volilu SINENDI MODO postane dedič zavezan voliloljemniku – zavezan izpolniti volilo. Na voljo je tožba a° EX TESTAMENTO.

5. NEUPRAVIČENA OBOGATITEV

Zanjo gre takrat, kadar nekdo brez pravnega temelja nekaj pridobi na škodo drugega. Bistvo je, da nekdo postane bogatejši na račun drugega, pa zato ni pravnega temelja. Načelo: Nihče ne sme biti obogaten na račun drugega (brez pravne podlage). Tukaj pride v poštev obogatitvena tožba CONDICTIO IN DEBITI. Po klasičnem pravu je kondikcija kot taka gledana kot celotno razmerje, Justinijan pa loči posamezne primere kondikcij (poglej v knjigi!).

DELIKTI

So obligacijska razmerja, ki nastanejo na podlagi protipravnega posega v tujo sfero. S tem nastane pravna vez. Ne gre vedno samo za povrnitev škode, ampak gre tudi za idejo o kaznovanju storilca. Distinkcija med

delikti in kaznivimi dejanji: delikti so v domeni zasebnega prava, kazniva dejanja (=CRIMINA) so v domeni javnega prava. Določena dejanja, ki jih obravnavamo kot delikte, srečamo tudi v kazenskem pravu.

Deliktne tožbe delimo na tri vrste:

- PENALNE TOŽBE (imajo namen kaznovati storilca);
- REIPERSEKUTORNE TOŽBE (namen je posebno zadoščenje oškodovanca – zanimiv psihološki pojav maščevalnosti);
- MEŠANE TOŽBE (prepletata se penalni in reipersekutorni element).

ACTIONES VINDICTAM SPIRANTES so posebne tožbe, ki naj zadostijo oškodovančevi maščevalnosti.

PODEDLJIVOST ZAHTEVKOV (poglej knjigo!)

- AKTIVNA – tožbo lahko naperi tudi oškodovančev dedič.
- PASIVNA – možno je naperiti tožbo proti dediču storilca.

Primer: A ukrade Bju konja. B je imel slabo vest in ga je zadela kap. Njegovo premoženje je dedoval sin kot dedič. Ali lahko A iz tatvine toži tatovega dediča?

PREDPOSTAVKE DELIKTNE ODGOVORNOSTI

Za to, da se vzpostavi deliktna odgovornost, da pride do delikta v dobesednem pomenu, morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji:

- protipravna posledica (to predvsem pomeni, da mora biti ravnanje dokončano);
- protipravnost dejanja (dejanje samo mora biti protipravno; silobran izključuje protipravnost);
- vzročna zveza med dejanjem in pravno posledico (podana je takrat, kadar gre za neposreden stik storilca z žrtvijo);
- storilčeva krivda (storilec mora biti kriv, kar je odvisno od delikta – načeloma se upošteva naklepno ravnanje, ni pa nujno).

1. TATVINA = FURTUM

Pojavlja se že v Zakoniku XII plošč. Rimljani niso poznali tatvine na nepremičninah. Rimsko dojetje tatvine je širše – poznajo:

- FURTUM REI (nekdo protipravno naklepno odtuji tujo premično stvar);
- FURTUM USUS (neupravičeno uporabljanje stvari);
- FURTUM POSSESSIONIS (nekdo neupravičeno vzame stvar iz lastnikove posesti).

FURTUM MANIFESTUM = očitna tatvina; zanjo gre takrat, kadar je bil storilec zaloten pri tatvini oz. če so ga odkrili isti dan, ko je kradel, ko je nesel ukradeno stvar nekam, da bi jo skrnil. FURTUM NEC MANIFESTUM = neočitna tatvina. Razlika: a° FURTI se je v primeru očitne tatvine glasila na štirikratni znesek (=QUADRUPULUM), v primeru neočitne pa na dvakratni znesek (=DUPLUM).

FURTUM SINE DOLO MALO NON COMMITTITUR = Ni tatvine brez naklepa.

Na voljo sta dve tožbi: a° FURTI, ki je penalna tožba, in CONDUCTIO FURTIVA, ki je reipersekutorna tožba. Namen te tožbe je bil, da se dobi stvar nazaj; če se ni, se je vrnila vsaj njena vrednost, tat pa je bil obsojen na toliko, kolikor je bila stvar kadarkoli največ vredna, zato je med drugim, kot pravijo, bolj ugodna CONDUCTIO

FURTIVA kot REI VINDICATIO. Tukaj je načelo FUR SEMPER IN MORA = Tat je vedno v zamudi – vedno je v zamudi z vrnitvijo stvari. CONDUCTIO FURTIVA ni zastarala. Hkrati je mogoče naperiti obe tožbi – govorimo o KUMULACIJI ZAHTEVKOV (tožbe se kumulirajo).

2. ROP = RAPINA

Je podoben tatvini. Razlika med ropom in tatvino: pri ropu je uporabljena sila. Roparja so šteli kot očitnega tatu. Sodobno pravo pozna tudi pojem roparske tatvine.

3. PROTIPRAVNO POŠKODOVANJE TUJE STVARI = DAMNUM INIURIA DATUM

Je pomemben delikt. To obligacijsko razmerje uvede poseben zakon, imenovan LEX AQUILIA, ki je bil izdan leta 287 pr. n. št. Zakon je bil sestavljen iz treh poglavij, od tega sta se prvo in tretje poglavje nanašala na deliktno obligacijo. Prvo poglavje se je nanašalo na primere, ko je nekdo usmrtil tujega sužnja oz. štirinožno domačo žival – plačati je moral toliko, kolikor je bila ta stvar *največ* vredna v preteklem letu. Šlo je za odškodnino, ki je lahko imela tudi penalni značaj (npr. suženj je bil znan slikar, poškoduje se in mu odrežejo preste, nekdo ga ubije – plačati je moral največjo vrednost, ki jo je imel suženj takrat, ko je bil slikar). Tretje poglavje se je nanašalo na vse ostale stvari razen sužnjev in štirinožnih domačih živali – če je nekdo uničil ali poškodoval kakšno drugo stvar, je moral plačati škodo, ki se je pokazala v 30 dneh od kaznivega dejanja.

Ključna besedica tega zakona je INIURIA, ki na eni strani pomeni protipravnost, na drugi strani pa krivdo. Med komentiranjem tega zakona so rimski juristi ustvarjali temeljne teorije sodobnega prava. Odgovarja samo tisti, ki je ravnal INIURIA – tisti, ki je ravnal krivdno (storilec je odgovarjal za naklep in za veliko in malo malomarnost; med malo malomarnost so prištevali, če je bil nekdo nevešč, nespreten, če je nekdo mislil, da bo kos nalogi, pa ji ni bil kos).

Rimljani so zelo strogo presojali vprašanje neposredne vzročne zveze – moralo je priti do stika med storilcem in žrtvijo. Tožba je a° LEGIS AQUILIAE.

4. POSEG V OSEBNOSTNO IN TELESNO CELOVITOST = INIURIA

Včasih se je imenovala razžalitev. Tudi ta delikt je star, imel je tudi svoj razvoj. Že Zakonik XII plošč pozna različne dejanske stane posega v tujo osebnostno in telesno integriteto, za katere predpisuje različne kazni (npr. če nekdo v javnosti nekoga žali, če mu zlomi roko ipd.). Fiksno določene denarne kazni pri inflaciji niso imele več nobenega pomena. To vprašanje so reformirali z dveh vidikov – vsa različna stanja so združili pod enega in kazni niso več določali v fiksnem znesku, ampak je bilo sodniku prepuščeno, da določi kazen. Ločimo VERBALNO INIURIO in REALNO INIURIO. Pomembna je tudi čast (če je storjeno v javnosti). Tožba je a° INIURIARUM – ni bila niti pasivno niti aktivno podedljiva.

5. PREVARA = DOLUS

Je nagib, ki ga je upošteval pretor. Glej zgoraj, kjer smo to delali.

6. NASILJE = VIS AC METUS

Glej knjigo in zapiske zgoraj.

10. 5. 2011

KVAZIDELIKTI

So prepovedane posledice, ki so kršitev veljavnega prava; ugotovimo ponovno vrnitev k objektivni odgovornosti, kar pa ni čisto isto – tukaj gre za odgovornost, ki temeljni v odnosi do okoliščin, v katerih je posledica nastala. Ne gre za povzročitev, temveč za to, da je bil nekdo v položaju, ko bi lahko na nek način vplival na preprečitev nastanka posledice. Justinijanova kodifikacija pozna:

1. ODGOVORNOST SODNIKA – Sodnik je odgovarjal za dve stvari:
 - če je pristransko sodil (npr. če se je pustil podkupiti),
 - za nastalo škodo, če ni ravnal v skladu s postopkom.
2. ODGOVORNOST ZA TISTO, KAR JE BILO IZLITO ALI ODVRŽENO IZ STAVBE: Rimsko pravo dovoljuje, da poškodovani terja neposredno stanovalca na povrnitev dvojne vrednosti. Odgovarja imetnik stanovanja oz. stanovalec in sicer za škodo, ki na ta način nastaja. O škodi lahko govorimo, če je bila poškodovana stvar ali suženj. Če je bil poškodovan človek, gre za poseg v telesno celovitost, ne za škodo. Če je nekdo ubit, se plača fiksen znesek – tožba je popularna (lahko jo naperi kdorkoli).
3. ODGOVORNOST ZA NEVARNO POSTAVLJENO STVAR: To se je zgodilo nad potjo, kjer običajno ljudje hodijo – gre za javno pot. Če je nekdo tam nekaj nevarno postavil oz. obesil, nastane dejansko stanje tega kvazidelikta. V čem bo problem? Imamo neko stanje, ki pa še ni posledica. Rimsko pravo predpiše določen znesek, ki ga mora plačati tisti, ki je to stvar nevarno postavil – gre za generalno prevencijo. Prevenција pomeni preprečevanje.
4. ODGOVORNOST LADJARJEV, HLEVARJEV IN GOSTILNIČARJEV ZA GOSTOVE STVARI: Gre za uničenje gostove stvari – če je uničena ali jo zmanjka, lahko ugotovimo, kdo je to povzročil. Možnosti so različne: prva možnost je, da jo uniči gostilničar, hlevar ali ladjar – gre za delikte (poškodovanje tuje stvari, naklepno ravnanje; odgovarjal bo na temelju Akvilijanskega zakona); druga možnost je, če jo uniči neznani storilec – v tem primeru bo odgovarjal gostilničar, ladjar ali hlevar na temelju RECEPTUMA (prevzame odgovornost za naključje); tretja možnost je kvazideliktna odgovornost, kar pomeni, da je stvar poškodovana oz. ukradena in da je to povzročil uslužbenec oz. da je to storil stalen gost, torej nekdo, ki ima nad njim ladjar, hlevar ali gostilničar določen vpliv.

VI. DEDNO PRAVO

Dedno pravo je zbirka pravil, ki urejajo lastnikovo premoženje po njegovi smrti, po njegovem prenehanju. Tukaj se prepletajo trije interesi: interes lastnika, interes sorodnikov, interes skupnosti (sprva se kaže v tem, da sredstva, s katerimi lahko pridobivamo hrano, ne ostanejo neizrabljena; interes skupnosti je, da polja ne bi bila neobdelana oz. da tisto premoženje, ki ga je nekdo zapustil, ne ostane neizrabljeno).

Dedno pravo pozna več načinov prenosa premoženja umrlega na nekoga drugega:

- oporočno dedovanje (to določi zapustnik sam);
- zakonito oz. intestatno dedovanje (premoženje preide na nekoga po zakonu);
- premoženje preide na nekoga proti njegovi volji.

Kadar zapustnik ni določil, kdo bo dedoval po njem, zakon kliče k dedovanju sorodnike, ker imajo bližji sorodniki pred daljnimi prednost.

DEDIČI

Praviloma dedič deduje, če hoče – ima to možnost. Deduje na temelju oporoke oz. zakona – temu rečemo DELACIJSKI RAZLOGI (so razlogi, na temelju katerih pripade dediščina – dednemu upravičencu se postavlja izbira prevzema zapustnikovega premoženja). Na dediče preide aktivno in pasivno premoženje – gre tudi za

pravice in obveznosti. Po rimskem pravu se je štelo, da mora otrok dedovati po zapustniku, načelno pa ima dedič odprto možnost vzeti ali zavrni dediščino.

Izjema so bili dediči, ki so bili pod oblastjo zapustnika v trenutku njegove smrti. Oni nimajo nobene možnosti izbire – IPSO FACTO (=avtomatsko) postanejo dediči. Imenujemo jih NUJNI DEDIČI – beseda nujni dediči ima več pomenov, vedno pa gre za nujnost. V tem primeru gre za neizogibnost, po drugi strani pa se tudi zapustnik ne more izogniti temu, da bi nekaj naklonil svojim sorodnikom, torej so nujno upravičeni do dela premoženja, ki se deduje.

NUJNI DELEŽ je minimalni delež, ki bližnjemu sorodniku od zapustnikovega premoženja pripada.

Rimsko dedovanje po zakonu je le subsidiarna možnost, zato govorimo o INTESTATNEM oz. NEOPOROČNEM DEDOVANJU. Štelo se je, da dober rimski gospodar umre z veljavno oporoko – ni sporno, kaj komu pripada (da ne pride do preprirov med sorodniki).

Oblikujeta se dve fikciji:

- Reprezentacijska fikcija - pove nam, da ležeča zapuščina nadaljuje zapustnikovo osebnost, omogoča, da ležeči zapustnik naprej živi svoje gospodarsko življenje. Lahko se povečuje, zmanjšuje, priposestvanje pa teče naprej. Subjekta premoženja ni več, kaj zdaj?
- Retroaktivna fikcija – pove, da je dedič pridobil dediščino v trenutku zapustnikove smrti. Pokrije vmesni čas od pripada dediščine (s smrtjo) do pridobitve.

Glede dedovanja velja načelo NEMO PRO PARTE TESTATUS PRO PARTE INTESTATUS DECEDERE POTEST = Nihče ne more dedovati delno po oporoki, delno po zakonu.

INTESTATNO DEDOVANJE = DEDOVANJE PO ZAKONU

Testament = oporoka

Kadar ni oporoke, je izhodišče za dedovanje sorodstvo. Rimsko pravo pozna dve vrsti sorodstva:

1. agnatsko sorodstvo (so osebe, ki so pod oblastjo istega družinskega očeta) in
2. kognatsko sorodstvo (krvno sorodstvo, ki temelji na istem predniku).

Justinijanovo pravo pozna samo še kognatsko sorodstvo.

Izjema (ne glede za katero dedovanje gre) so posvojeni otroci, ki so enaki naravnim otrokom.

Zakonik XII plošč uredi dedovanje brez oporoke. Po Zakoniku XII plošč pripada dediščina enkratno in dediščina, ki nima dediča, postane LEŽEČA ZAPUŠČINA = posebna pravna tvorba, ki predstavlja bodočega dediča in se šteje, kot da je neposredno prešla do zapustnika, če se bo pojavil dedič. Če se dedič ne bo pojavil, jo lahko priposestuje kdorkoli (skupen javni interes).

Pretor je ta sistem nadgradil (ne nadomestil!) – poleg agnatskega začne upoštevati tudi kognatsko sorodstvo, ki ima prednost. Dediščina po pretorskem pravu pripade večkrat. Če dediščina pripade večkrat, je nujna tudi uvedba roka – koliko časa imaš, da se odločiš: za bližnje sorodnike je bil 1 leto, za ostale pa približno 3 mesece.

Rimsko pravo pozna tri intestatne dedne sisteme:

1. sistem civilnega prava,

2. sistem pretorskega prava in
3. sistem Justinijanovega prava (uveden je večinoma v novelah).

IV: Kaj so SUI HEREDES, kaj so najbližji agnati, kaj so gentili?

Že po civilnem pravu obstaja reprezentacijska oz. vstopna pravica, ki je pravica potomcev prej umrlega dednega upravičenca, da dedujejo njegov delež – da stopijo v njegov pravni položaj. Primer: Imamo očeta, ki ima dva sinova, od teh ima eden sin tri sinove. Sin umre pred očetom – dedni upravičenec umre pred zapustnikom. Deduje preživeli sin, v pravni položaj zapustnikovega sina bodo stopili vnuki njegovega očeta.

Razlika med delom in deležem: Delež – v mislih imamo idealni delež; del – PARS PRO INDIVISO; del stvari, premoženja, ki je bilo prej skupno.

Kako se deli dediščina v primeru VSTOPNE PRAVICE? Deli se po deblih (=IN STIRPES). Glede na zgornji primer gre za delitev 50:50. Znotraj debela se deli dediščina po glavah (=IN CAPITA). Omejitev pri reprezentacijski pravici ni – dediščino lahko dobijo tudi pravniki.

V pretorskem pravu pa že lahko govorimo o dednih razredih. Dediščina najprej pripade upravičencem prvega dednega razreda, če pa teh ni oz. za dediščino ne zaprosijo, dobijo dediščino tisti v drugem redu, itd. Zapustnikovi otroci lahko za dediščino zaprosijo bodisi v prvem ali v drugem dednem razredu. Posebnost: dedujejo emancipirani otroci, kar predstavlja določen problem glede pravičnosti, saj tisti, ki so emancipirani, ne pridobivajo za očeta. Ta problem so rešili z institutom KOLACIJE; kolacija = vštetje: COLLATIO EMANCIPATI, COLLATIO DOTIS. Emancipirani otroci so morali v zapuščino všteti premoženje, ki so ga pridobili v času emancipacije. Ni se vštelo celotno premoženje, ampak tisto, ki ga emancipiran otrok ne bi imel, če ne bi bil emancipiran. Torej, ni rabil všteti premoženja, ki ga je pridobil kot uradnik oz. vojak. Pri hčerkah je za doto veljalo, da so jo morale všteti.

V Justinijanovem pravnem sistemu dedovanje v celoti temelji na krvnem sorodstvu, zato govorimo o dednih redih. V prvem redu dedujejo potomci (=DESCENDENTI), za njimi predniki (=ASCENDENTI) in pravi bratje oz. sestre, potem polbratje oz. polsestre, če pa še teh ni, potem pa ostali kognati po principu – bližji po stopnji sorodstva izključuje bolj oddaljene.

TESTATNO DEDOVANJE = OPOROČNO DEDOVANJE = DEDOVANJE PO OPOROKI

Tukaj velja načelo VOLUNTAS TESTATORIS AMBULATORIA EST USQUE AD MORTEM = Oporočiteljeva volja je prosta vse do smrti, kar pomeni, da je lahko oporočitelj spreminjal svojo voljo. Kasnejša oporoka vedno razveljavlja prejšnjo oporoko. Pravni posli, s katerim so postavili dediča – OPOROKA: holografna oz. lastnoročna oporoka.

Temelj oporoke je postavitve dediča – če v oporoki oporočitelj ni postavil vesoljnega dediča, ni bila veljavna. Potem pa pridejo še posamezne naklonitve – volila. Do problema je prihajalo, ko je nekdo postavil dediča samo na določeno stvar; primer: Moj dedič naj bo A in naj dobi mojega belega konja. Tukaj je bil problem med voljo in izjavo – dedič je vesoljni dedič – deduje naj celotno premoženje, potem pa povemo, naj deduje le eno stvar (nasprotje!). K temu problemu so pristopali praktično (poglej v knjigi!). Na koncu razvoja so takega dediča šteli kot voliljemnika.

AKTIVNO OPOROČNO SPOSOBNOST mora imeti tisti, ki želi napisati veljavno oporoko, PASIVNO OPOROČNO SPOSOBNOST pa tisti, ki želi dedovati. Od česa sta aktivna in pasivna oporočna sposobnost odvisni? – poglej v knjigi.

Že rimsko pravo pri postavitvi dediča omogoča SUBSTITUCIJO, ki pomeni postavitve nadomestnega dediča, ki je t.im. SUBSTITUT. Primer: Moj dedič naj bo oseba A in če oseba A ne bo dedovala, naj deduje oseba B, če B ne bo dedoval, naj deduje C... – gre za tipičen primer VULGARNE SUBSTITUCIJE.

SUBSTITUTUS SUBSTITUTIO, SUBSTITUTUS INSTITUTO = Prvi postavljeni dedič je institut. Načelo pove, da je vsak od substitutov nadomestni dedič najprej postavljenega dediča.

PUPILARNA SUBSTITUCIJA

PUPILUS = nedorasli, nedorasla oseba. Pupilarna substitucija je vsebovala tudi vulgarno substitucijo. Pri tej substituciji oče določi substituta svojemu otroku. Določi mu dediča, če bi otrok sicer preživel očeta, torej dedoval, vendar bi umrl, preden bi bil sam sposoben napisati veljavno oporoko.

Primer: oče umre in deduje sin. Če ta sin umre, preden dopolni 14 let, bo dedoval njegov substitut. Kaj so hoteli doseči? Hoteli so preprečiti intestatno dedovanje. Če ne bi bilo pupilarne substitucije, in bi oče umrl, sin bi umrl - prišlo bi do dedovanja po zakonu.

KVAZIPUPILARNA SUBSTITUCIJA je podobna pupilarni substituciji, ampak pride v poštev, če je sin bolan in je zelo verjetno, da ne bo nikoli sposoben napisati lastne oporoke.

TRANSMISIJA = podedovanje delacije = podedovanje dednega pripada

Loči od vstopne pravice, ki jo najdemo pri intestatnem dedovanju. Gre za to, da je nekomu dediščina že pripadla, ni je pa še pridobil. Zdaj lahko dedni pripad dedujejo njegovi dediči (v primeru, če je že umrl).

Razlika med vstopno pravico in transmisijo: pri vstopni pravici je dedni upravičenec umrl pred zapustnikom, pri transmisiji pa nekomu dediščina pripade, ni je pa pridobil. Tukaj je najprej umrl zapustnik, potem pa tisti, ki mu je zapuščina pripadla (ni ravno pravi dedič – rečemo mu DELAT).

AKRESCENCA = prirast prostega dednega deleža

Zapustnik in trije dediči, od katerih eden ne deduje. Njegov delež priraste drugima dvema in sicer tako, da priraste sorazmerno. Tisti dedni delež, ki je večji, tistemu ustrezno priraste več. Gre za to, da sta se v tem primeru dedičevo in zapustnikovo premoženje zlila. Dedič je torej lahko prišel »v minus«, ker je moral plačati tudi dolgove. Če nisi bil najbližji sorodnik, si se lahko vzdržal dedovanja. Država je prodala premoženje, upniki sicer niso dobili vsega nazaj ... Nujni dediči pa se niso mogli izogniti dedovanju. Kasneje je pretor pomagal z različnimi pravnimi dobrotami, s katerimi se je lahko nujni dedič ognil dedovanju ali ga omilil.

- BENEFICIUM ABSTINENDI – dedič se ni obnašal kot dedič, vzdržal se je vtikanja v dediščinske zadeve.
- BENEFICIUM SEPARATIONIS
- BENEFICIUM INVENTARII

COMMODUM SEPARATIONIS – šlo je za primere, ko je bil dedič suženj. Odgovarjal je le za podedovano premoženje.

Loči! BENEFICIUM SEPARATIONIS ni namenjen dedičem, ampak zapustnikovim upnikom. Gre za primere, kadar je bil dedič prezadolžen. Dedič je imel na voljo dediščinsko tožbo HEREDITATIS PETITIO, s katero je uveljavljal svojo dedno pravico. Ta tožba je podobna je REI VINDICATIO, razlika je v tem, da se tukaj pridobi

dedna pravica. Poleg tega po pretorskem pravu obstaja interdikt QUORUM BONORUM, ki ga ima na voljo pretorski dedič (=BONORUM POSSESSOR). Pretorski dedič je tisti, kateremu pretor prepusti zapuščino, čeprav ne izpolnjuje pogojev za dedovanje po civilnem pravu. Če govorimo o intestatnem dedovanju, so dedni upravičenci po pretorskem pravu vsi tisti, ki smo jih omenili. Tudi nekdo pri oporočnem dedovanju, ki mu je pretor dovoli dedovanje, je lahko postal pretorski dedič, čeprav tudi tukaj niso bili izpolnjeni pogoji za dedovanje po civilnem pravu. Zgodilo se je, da ni bilo vseh formalnosti, ki bi morale biti po civilnem pravu. Pretor je rekel, da, če je jasna volja, mu bo prepustil dediščino.

VOLILO

V knjigi pogledj, kako so omejevali volila. Zgodilo se je, da je nekdo postavil vesoljnega dediča, ampak je z volili vso premoženje dal volilobjemnikom. Pogledj si KATONOVO PRAVILO, poznati je treba tudi tri zakone, ki so omejevali volila.

Dediču je po izplačilu vseh volil morala ostati čista četrtnina dediščine (LEX FALCIDIA) – zato se četrtnina imenuje FALCIDIJSKA ČETRRTINA.

FIDEIKOMIS

Gledj knjigo! – kaj je fideikomisarična substitucija? Kdo je vesoljni fideikomis?

NUJNO DEDOVANJE

Načeloma je oporočitelj svobodno razpolagal s svojim premoženjem, kar je pomenilo, da je lahko kogarkoli določil za svojega dediča, lahko je svobodno razpolagal z volili ... Vendar je oporočna svoboda omejena z institutom NUJNEGA DEDOVANJA in sicer vse od začetkov rimskega prava pa vse do Justinijanovega prava. Ta sistem nujnega dedovanja je potem preko recepcije zaznamoval tudi sodobno pravo.

Rimsko pravo loči le:

- **FORMALNO NUJNO DEDNO PRAVICO**, ki je pravica najbližjih sorodnikov (=SUI HEREDES) do omembe v oporoki. Rimljani so šteli, da zapustnik ni bil pri zdravi pameti, če o njih ni ničesar napisal. Lahko je napisal tudi, da ničesar ne dobijo, a moral jih je omeniti. Za razdedinjenje so morali obstajati utemeljeni razlogi. Justinijan je taksativno naštel vse razloge; npr. če je stregel očetu po življenju, če je spal z njegovo priležnico, itd.
- **MATERIALNO NUJNO DEDNO PRAVICO** je pravica do izpodbijanja oporoke, če nujni dedič ni dobil primerne naklonitve. To je prihajalo v poštev, seveda, le, če ni bil razdedinjen. Primerna naklonitev se imenuje **NUJNI DELEŽ**, ki je znašal različne ulomke (tretjina, četrtnina, polovica) **INTESTATNEGA DEDNEGA DELEŽA**. Če ga ni dobil, je imel na voljo izpodbijanje s tožbo a° **QUERELA INOFFICIOSI TESTAMENTI**. Če je bil uspešen, je oporoka neveljavna. Kaj dobi? Tisto, kar mu po zakonu pripada – celoten intestatni delež, ki znaša sorazmeren delež po deblih in glavah.

a° **AD SUPPLENDAM LEGITIMAM** je tožba na dopolnitev. Če nujni dedič ni dobil dovolj, ni mogel izpodbijati celotne oporoke, ampak je s to tožbo zahteval dopolnitev do nujnega deleža.

POSLEDICE FORMALNEGA NUJNEGA DEDOVANJA

Če najbližji sorodnik v oporoki ni bil omenjen, govorimo o **PREZRTJU** (pogledj v knjigi!). Če je bil prezrt sin, je bila oporoka nična, če pa je šlo za prezrtje ostalih sorodnikov, so dobili svoj delež.